

GAIRĖS

2013 lapkritis
Nr. 9(228)

GAIRĖS
ISSN 1392-0251

Mėnesinis
visuomenės gyvenimo,
politikos, kultūros
ir istorijos žurnalas
Leidžiamas
nuo 1994 metų

Vyriausiasis redaktorius
Algis Kusta

Redakatoriaus pavaduotojas
Vaclovas Paulauskas

Maketavo *Gražina Majauskienė*

Redakcijos adresas:

Laisvės pr. 60 (10 aukštas), 05120 Vilnius.
El.p.: musugaires@gmail.com
tel. 241 82 03, 242 88 03, 860602291

Leidžia UAB „Mūsų gairės“

Pasirašyta spaudai 2013 11 19. SL 971.
Formatas 60x84/8. Ofsetinė spauda. 6 sp. lankai.
Kaina 3,49 Lt (su PVM).

Spausdino AB „Spauda“
www.spauda.com
Laisvės pr. 60, 05120 Vilnius.

Tiražas 1500 egz.
© „Gairės“

ŠIAME NUMERYJE

POŽIŪRIS

Įstatymai, teisėtumas, teisingumas
ir pilietinė atsakomybė 4 p.
Šaltiniai. Tikrieji ir tariamieji 7 p.

IDĖJOS

Susitarkime dėl elektroninio balsavimo 8 p.
Socialdemokratija XXI amžiuje 10 p.
Svajonėse mato išgražėjusius Šiaulius 11 p.

EKONOMIKA

Tekstilės pramonė tiesia sparnus
skrydžiui po pasaulį 12 p.

ĮŽVALGOS

Dėl socialinės krizės,
globalizacijos ir rizikų suvaldymo 16 p.
Europinis Lietuvos sutarčių matmuo 20 p.
Trūksta diskusijų dėl išeities paieškų 25 p.

EUROPOS ROŽĖ

Europos socialistai iškėlė M. Šulco kandidatūrą 26 p.
Socialinė apsauga yra investicija
į orų žmonių gyvenimą 27 p.
Tik kalbėdamiesi galime geriau suprasti vieni kitus 30 p.
Siekti spartesnio tiesioginių išmokų didėjimo 32 p.
EP socialdemokratų pozicija 33 p.

DEMOS KOMENTARAS

Hegemonija, priklausomumas ir folkloras 34 p.

NUOMONĖS

Savivaldybių kritika – privatizacijai paskatinti? 36 p.
Ar tiesa, kad mokesčiai
slopina ekonomikos augimą? 38 p.
Kas daugiausia žalos ir naudos padarė Lietuvai 41 p.

NAUJOS KNYGOS

Paskutinis mūsų romantikas? 42 p.
Savo rankomis pasiimti viską, kas Likimo skirta 43 p.

GAIRIŲ PAŠTAS

Keletas minčių apie žurnalistę, sutiktą gyvenime 46 p.
Žaidimas su cigarete – nusikaltimas sveikatai 46 p.

ŠYPSENOS

Neformalūs paburblenimai 48 p.

Numerio autoriai:

Bronius Genzelis, Aloyzas Sakalas, Gediminas Kirkilas, Dobilas
Kirvelis, Romualdas Čėsna, Arvydas Guogis, Kęstutis K. Urba,
Petras Eidukevičius, Vilija Blinkevičiūtė, Justas Vincas Paleckis,
Zigmantas Balčytis, Aušra Pažerė, Domas Griškevičius, Vytenis
Paulauskas, Algimantas Brazaitis, Jonas Rudokas, Adolfas Strakšys,
Živilė Guogytė, Jonas Vainauskas, Jonas Laurinavičius

*Leidėjai ne visada sutinka su autorių nuomone, tačiau laikosi žodžio
laisvės principo.*

Įvykių kronika

■ Europos Komisija (EK) paskelbė prognozes, rodančias, kad Lietuvos makroekonomikos rodikliai per ateinančius dvejus metus nuosekliai gerės. EK teigimu, jau šiemet Lietuva atitiks valdžios sektoriaus deficito bei valstybės skolos Mastroichto kriterijus, kurie yra vieni iš svarbiausių, vertinant šalies tinkamumą būti priimtai į euro zoną. Infliacija Lietuvoje, EK prognozėmis, šiemet sieks 1,4 proc., kitąmet – 1,9, o 2015 m. – 2,4 proc. Prognozuojama, kad šalies BVP augs gerokai sparčiau nei euro zonoje: EK numato, kad šiemet euro zonos BVP smuks 0,4 proc., o Lietuvos augs 3,4 proc., kitąmet šis rodiklis euro zonoje ir Lietuvoje sieks atitinkamai 1,1 ir 3,6 proc., o 2015 m. – 1,7 ir 3,9 proc.

■ Seime vykusiame 50-ajame Europos Sąjungos reikalų parlamentinių komitetų konferencijos posėdyje (L COSAC), pirmą kartą COSAC istorijoje įsteigtas COSAC moterų forumas. Jo dalyviai priėmė Deklaraciją, kurioje pabrėžė būtinybę atkreipti Europos politinių partijų dėmesį ir paraginti jas daugiau dėmesio skirti lyčių lygybei, lygių galimybių politikai, lyčių pusiausvyrai visuomenėje, moterų platesniam dalyvavimui politikoje. COSAC moterų forumo koordinatorėmis tarp nacionalinių parlamentų paskirtos Seimo LSDP frakcijos narė, Europos reikalų ir Žmogaus teisių komitetų narė prof. Marija Aušrinė Pavilionienė ir Prancūzijos Respublikos Senato Pirmininko pavaduotoja Bariza Kijari.

■ Valstybinė Jono Basanavičiaus premija už etninės architektūros, Mažosios Lietuvos kultūros tyrimus ir populiarinimą paskirta architektams Martynui Purvinui ir Marijai Purvinienei. Jie savo darbais daug prisidėjo, kad Mažosios Lietuvos kultūros paveldo rekonstravimas būtų paremtas faktais, o gaivinama ir tęsiama tradicija būtų autentiška. 2010 m. išleista tyrėjų parengta monografija „Mažosios Lietuvos kapinės ir antkapiniai paminklai. I knyga“. 2011 m. pasirodė M. Purvino knyga „Mažosios Lietuvos etnografiniai kaimai“, parengta Mažosios Lietuvos enciklopedija. Martynas ir Marija Purvinai daug prisidėjo ir prie simbolinio Mažosios Lietuvos panteono kūrimo – 1990 m. M. Purviniene sumanė pastatyti simbolinį paminklą iškiliausiams Mažosios Lietuvos žmonėms ir kartu su vyru bei kitais bendraminčiais ėmė kurti Bitėnų-Rambynų kapinaičių panteoną.

■ Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka surengė tarptautinę konferenciją „Bibliotekos – socialiniams pokyčiams 2013: Baltijos regiono šalių patirtis“. Oficialiame Lietuvos pirmininkavimo Europos Tarybai renginyje buvo pristatomi viešųjų bibliotekų veiklos, informacinių technologijų vartojimo, informacijos vartotojų aptarnavimo tyrimų rezultatai, sėkmingo bibliotekų ir verslo bendradarbiavimo, projektinės veiklos atvejai, svarstomi viešųjų bibliotekų ir nacionalinės informavimo politikos klausimai bendrųjų Euro-

pos Sąjungos informacijos, kultūros, mokslo, švietimo ir socialinės politikos prioritetų kontekste.

■ Jau aštuonioliktą kartą lankytojus pakvietė tarptautinė Vilniaus ekslibrisų bienalė. Šiemet jos ekspozicijoje kaip niekad daug darbų – 263 ekslibrisai, sukurti 53 autorių net iš 19 pasaulio šalių. Ištikimi ekslibrisų parodų lankytojai galėjo pasimėgauti brazilų, indų, argentiniečių, belgų, estų, bulgarų, italų, latvių, lenkų, rumunų, serbų ir kitų šalių dailininkų darbais. XVIII tarptautinė Vilniaus ekslibrisų bienalė veikia Vilniuje šv. Jono gatvės galerijoje iki 2013 m. lapkričio 30 d.

■ Lietuvos eksportas šių metų sausio-rugsėjo mėnesiais siekė 62,658 mlrd. litų, importas – 67,837 mlrd. litų, arba atitinkamai 10,4 proc. bei 8,6 proc. daugiau nei per atitinkamą 2012 m. laikotarpį. Pasak Statistikos departamento, Lietuvos užsienio prekybos deficitas šiemet, palyginti su devyniais 2012 metų mėnesiais, sumažėjo 8,9 proc. iki 5,179 mlrd. litų. Eksporto augimui šiemet įtakos turėjo padidėjęs naftos produktų (10,7 proc.), javų (80,9 proc.) bei katilų, mašinų ir mechaninių įrenginių, jų dalių (12,4 proc.) eksportas. Svarbiausios Lietuvos eksporto partnerės šiemet buvo Rusija (19,4 proc.), Latvija (10 proc.), Estija (8,1 proc.), Lenkija (7,4 proc.), importo – Rusija (30,8 proc.), Vokietija (10 proc.), Lenkija (9,3 proc.) bei Latvija (6 proc.). Daugiausia lietuviškų prekių eksportuota į Estiją (10,1 proc.), Vokietiją (10 proc.), Latviją (9,5 proc.).

■ Baltijos šalyse ir Lenkijoje vyko NATO greitojo reagavimo pajėgų pratybos „Steadfast Jazz 2013“. Tai pirmosios NATO kolektyvinės gynybos pratybos mūsų regione, kuriose dalyvavo daugiau nei 6 tūkst. dalyvių iš NATO šalių ir šalių partnerių. NATO greitojo reagavimo pajėgos krizės atveju būtų pirmosios, pasiūstos suvaldyti situaciją.

■ Sveikatos apsaugos ministerija parengė Alkoholio kontrolės įstatymo pakeitimo įstatymo projektą, kuris nuo 2015 m. liepos 1 d. numato visišką išorinės alkoholio reklamos bei reklamos visuomenės informavimo priemonėse draudimą. Išimtis būtų taikoma tik tiesiogiai ir ištiesai transliuojamiems ar retransliuojamiems tarptautiniams meno, kultūros ar sporto renginiams ir Lietuvos jurisdikcijai priklausančių transliuotojų ir retransliuotojų transliuojamoms programoms nuo 23 valandos iki 6 valandos. 2011 m. į šalies prezidentę ir Seimą kreipėsi 256 nevyriausybinių organizacijų, prašydamos išsaugoti visišką reklamos draudimo įsigaliojimą. 2012 m. atlikta gyventojų apklausa Lietuvoje rodo, jog 62,3 proc. gyventojų pritaria visiškam alkoholinių gėrimų reklamos draudimui.

■ Lietuvoje dygsta nauji mokslo centrai. Vilniuje atidarytas Visorių informacinių technologijų parkas, vadinamas lietuviškuoju Silicio slėniu. Pastate įsikūrusiose įmonėse jau dirba apie pusę tūkstančio darbuotojų. Privachios investicijos čia siekia apie 100 mln. litų. Pradėtos Gyvybės mokslų centro statybos. Šiame komplekse šalies mokslininkai tyrinės žmogaus genomą, ieškos naujų vėžio bei kitų sunkių ligų diagnostikos bei gydymo būdų, plėtos biotechnologijų taikymą aplinkosaugoje, pramoniniuose procesuose ir kitose srityse.

Redaktoriaus skiltis

Šįkart taip ir neapsisprendžiu: sakyti jums paslaptį ar ne. Nes nežinau, kas iš tikrųjų yra ta paslaptis – ar tai, ką reikia slėpti nuo kitų, ne visiems skelbti (karinė, valstybinė paslaptis), ar tai, kas nesuprantama, neištirta (mokslo, gamtos paslaptis). Jei ta paslaptis yra pirmojo atvejo, gal neturėčiau ją išplepėti? O jei ta paslaptis yra tai, kas nesuprantama, gal turėčiau ją pasidalinti su kitais – gali būti, kad kartu išsiaiškintume.

Štai čia ir atsidūriau šių dienų aistrų sukuryje. Tiksliau – aš, kaip ir jūs, mieli skaitytojai, buvome įpainioti į nei iš šio, nei iš to susidariusį valstybinį (pagal dalyvių rangą) šurmulį: kas ir kodėl nutekino valstybės paslaptį. Prisiminiau studijų laikus, kai klausiausi stilistikos autoriteto, guru, kaip dabar sakytumė, profesoriaus Juozo Pikčilingio paskaitų. Tąkart iš jo pirmą kartą išgirdau posakį „vieša paslaptis“. Tai buvo stilistiškai gražus apibūdinimas to, ką tiesmukiškai galėtume pasakyti: žinome, kad ...

Tokių graškčių stilistinių pasazų dabar nesigirdėjo. Iš vis politikų kalbose to nėra per daug, daugeliu atvejų jos skurdžios, lyg būtų kalbama ne gimtąja kalba, o išdrožta iš medžio. Dabar gi buvo sprendžiami ne kokie literatūros ar meno klausimai, o kone valstybės išlikimo reikalai. Kur tai girdėta: žurnalistai paviešino slaptą saugumiečių informaciją. Paviešino nutekintą, išeitą, lyg ir nebe slaptą. Ar paaiškės paslaptis, kad geriausi paslapties nesaugotojai yra patys politikai?

O toje informacijoje, pasirodo, būta ir viešos paslapties. Ją jau seniai mums trimituoja konservatoriai, it kokie LDK karvedžiai, sukūrę net vienos baisios šalies sulaikymo strategiją. Supratote: ta šalis yra Rusija. Apie ją buvo kalbama ir toje slaptoje pažymoje aukščiausiems šalies pareigūnams. Na, žinom, kokia gi čia paslaptis: ir ši, ir kitos šalys (ką parodė ir JAV tarnybų sekimo skandalas) visada siekia turėti savo įtaką jas dominančiose valstybėse, kartais naudodamos ir „informacinio karo“ metodus. Pastaruoju metu buvo ne viena proga įsitikinti, kad tame „kare“ pralaimime, nors ir nesinorėtų tai pripažinti.

Kaip sako politikos veteranas prof. Aloyzas Sakalas, informacinis triukšmas sukeltas, piliečiams kurį laiką mažiau rūpės jų socialiniai reikalai. Mus labai dažnai užgriūva perteklinės pseudoproblemos – parapijiniai ginčai, įvairios sąmokslų teorijos – trukdančios identifikuoti tikras problemas ir jų priežastis.

Šįkart ir mano paslaptis bus vieša. Ją nusakysiu vieno šiame numeryje spausdinamo straipsnio autoriaus žodžiais: Lietuvoje egzistuoja asimetrinės socialinės informacijos problema – svarbūs žmonėms socialinės politikos dalykai beveik neįsiskaido viešajame politikų ir žiniasklaidos diskurse, o tokio pobūdžio informacija kartais yra tiesiog blokuojama nuo akademikų bendruomenės arba žiniasklaidos. Šią spragą šiek tiek užpildome šiame „Gairių“ numeryje, skirdami nemažai vietos socialinės politikos aktualijoms. Gero skaitymo, jei neatitrauks naujas skandalas.

Algis Kivsta

Įstatymai, teisėtumas, teisingumas

Bronius Genzelis

Nepriklausomybės atkūrimo akto signataras

Artėjame prie ketvirčio amžiaus, kai patys turime tvarkyti savo reikalus. Jei esi neabejingas valstybės ateičiai, būtina analizuoti, kas pozityvu, kas negatyvu mūsų padangėje. Valstybės stabilumo požymis – didžiulės socialinės atskirties nebuvimas, pagarba šalies Konstitucijai, pasitikėjimas teismais. Valstybė stipri, kai didžioji dalis piliečių įsitikinę, jog ji gina daugumos, o ne saujelės interesus. Kitaip valstybę drebina socialiniai sukrėtimai. Tuo gali įsitikinti kiekvienas bent kiek besidominantis istorija.

Savo dabarties apmąstymuose neretai nuklystu į istoriją.

Įdomios paralelės. Pasak senovės kinų filosofo Konfucijaus (551-479 prieš m.e.), reikia mokyti iš praeities, matyti protėvių gerus ir blogus darbus, nes tik taip žmonija tobulėja. Maždaug tuo pat metu kitam pasaulio krašte graikas Herodotas teigė: „Istorija yra visų mokytoja“. Kinams Konfucijus iki šių dienų aukščiausias autoritetas. Graikai taip pat neužmiršo ištartų daugiau negu prieš du su puse tūkstantmečio Herodoto žodžių.

Graikai, kaip tauta, išliko iki mūsų dienų, gyvenanti beveik tame pačiame plote, kaip ir Herodoto laikais, nors ne kartą buvo svetimšalių vergiami. Antikinėje Graikijoje buvo pakloti teisėtvarkos pamatai. Tada buvo suprasta: teismų sprendimus reikia gerbti ir vykdyti. Tačiau tai nereiškia, kad teismai gali tapti tam tikros grupuotės įrankiu.

Stebint Lietuvos teismus, neturime pagrindo apibendrinimams, esą visi jie kiaurai korumpuoti, nors negalime nepastebėti bandymų juos tokiais paversti. Teismai bejėgiai kovoti prieš korupciją ir kitus nusikaltimus, jeigu prokurorai pateikia neparengtas bylas (prokuratūra vykdo ikiteisminį tyrimą ir savo išvadas pateikia teismui, kuris turi įvertinti ir padaryti atitinkamas išvadas). Teismai nagrinėja bylas, kurias gauna. Kiek jų numarina prokurorai?

Prieš teismą atsako asmuo už konkrečius padarytus veiksmus. Savo nekaltumą gina teismuose. Senovės Romoje gyvavo nuostata: niekas savo byloje negali būti teisėjas. Visos civilizuotos šalys vadovaujasi ta nuostata, deja, atrodo, kad ji nėra motais mūsų Konstituciniam Teismui (KT). Konservatorių valdymo metais visiems valstybinio sektoriaus darbuotojams buvo sumažinti atlyginimai. Neanalizuosiu, būtina buvo tai padaryti ar ne, nes nesu ekonomistas. Konstitucinis Teismas, išnagrinėjęs skundą dėl sumažintų atlyginimų, konstatavo: aukštai apmokamiems valdininkams, tarp jų ir KT teisėjams, turi būti ne tik atstatytas atlyginimas, bet ir grąžintos neišmokos. Nepaisant to, kad ženklios dalies teisėjų atlyginimai didesni negu Ministro pirmininko ar Seimo pirmininko, nemąstant, iš kur dabartinė vy-

riausybė staiga gaus lėšų.

Konstitucinis Teismas šiuo sprendimu pakirto pasitikėjimą teisingumu, padidino socialinę įtampą, nes jis neliečia kultūros darbuotojų, mokytojų, eilinių policininkų ir kitų mažai uždirbančiųjų. Taip Lietuvoje KT įteisina socialinės atskirties didėjimą (mažiau uždirbančiųjų sąskaita gali spręsti finansines problemas, bet turčių neliesk). Ir ši amoralų sprendimą Vyriausybė privalo vykdyti, kitaip ji pripažintų precedentą, kad pats kaltinamasis sprendžia, vykdyti teismo sprendimą ar ne. Esu linkęs manyti, kad tai sąmoninga akcija prieš dabartinę vyriausybę.

Ir užsisuko karuselė: Valstybės kontrolierė, nelaukdama, kol Vyriausybė realizuos sprendimą, pati puolė į teismą, reikalaujama, kuo greičiau jai grąžinti nepriemokas. Teisėjų skundai dėl to paties pasiekė net Strasbūrą (Žmogaus teisių teismas atmetė juos. – Red.). Nesusimąstoma, kad toks šalies pareigūnų elgesys gali pakirsti pasitikėjimą jais. Jeigu KT vadovautųsi Konstitucija, o ne „įstatymų dvasia“, vargu ar būtų priėmus sprendimą, pagrįstą ne valstybės ir jos piliečių interesais, o asmeniniu godumu (jei ne blogiau). Čia moralės, bet ne teisės problema. Tai, kad asmenys be moralinės ir politinės atsakomybės, autoritarinės mąstysenos tampa KT teisėjais, yra Seimo problema (reikalauja korekcijos ir kiti įstatymai).

Pastaraisiais metais ryškėja tendencija nepaisyti visų piliečių vienodos atsakomybės prieš įstatymus, kas duoda peno įvairioms politinėms spekuliacijoms. Akivaizdus dvigubų standartų taikymas. Ar vien „darbiečiai“ slėpė mokesčius? Šioje istorijoje išvelgiami

ir pilietinė atsakomybė

keli aspektai: pirmas, pasinaudojus susiklosčiusia situacija išvengti atsakomybės už savo veiką; antras, painiojamos politinės ir teisinės atsakomybės.

Politikas privalo galvoti apie savo partiją, vyriausybę, kaip jai nepakenkti, nesiekia pasislėpti už kitų nugaros. Jo tikslas pelnyti visuomenės pasitikėjimą, to nepajėgęs padaryti, pasitraukia iš politinės arenos. Tai – politinės brandos požymis. Politikas, jei jis netar nauja svetimiesiems, niekuomet neveikia prieš savo valstybę, juolab išvykęs (ar pabėgęs) į užsienį. Dar blogiau, kai tokie poelgiai mūsų šalyje susilaukia simpatijų. Ar gali brandūs politikai elgtis taip, kaip kai kurie „darbiečiai“ arba Neringa Venckienė? Negi nesuvokiama, kad politinė atsakomybė netapati teisinei? Teismai privalo vadovautis įstatymais ir būti visiems teisingi, o teisėjai būti nesavanaudiški, kompetentingi ir gebantys tuo įtikinti piliečius. Bet čia ir iškyla kitas kampas.

Kuris laikas žiniasklaidoje šmėkščioja žinios apie vieno iš Tėvynės sąjungos lyderių Vito Matuzo, įtariamo sukčiavimu, bylą, bet ji niekaip nepasiekia teismo (ar tik prokurorai nelaukia senaties?). Už V. Matuzo bylos kišo A. Kubiliaus šešėlis. Arba vėl girdime: Mokesčių inspekcija išaiškino, berods, 7 milijonierius, nuslėpusius mokesčius už 3,5 mln. litų (maždaug tiek, kiek ir „darbiečiai“), ir jiems ne tik nekeliama byla, bet ir neviešinamos pavardės, nes jie sutiko savanoriškai nesumokėtus mokesčius grąžinti į valstybės iždą.

Civilizuotose valstybėse mokesčių nuslėpimas laikoma didžiausiu nusikaltimu (JAV gali įkalinti iki gyvos galvos). Lietuvoje

įsigali tokie papročiai: jeigu pagautas vagis grąžina pavogtą daiktą, jis atleidžiamas nuo bausmės, net neskelbiant vagies vardo. Kaip po to galime vadintis teisine valstybe? Ar piliečiai, žinodami anksčiau paminėtus atvejus, neturės pagrindo abejoti teismų nešališkumu? Pagarbą įstatymams reikia pelnyti.

Prieš du su puse tūkstantmečio po Atėnų klajojo filosofas Sokratas. Sutikęs kokį nors amatininką, klausinėdavo apie jo darbą. Daugelis iš jų filosofui įrodydavo, jog išmano savo darbą. Sutikęs politiką (tada ir jie pėsti vaikščiodavo) paklausdavo, kas sudėtingiau: ar apsiaustą pasiūti, ar valstybę valdyti? Išgirdęs, kad valstybę valdyti yra sudėtingiau, Sokratas toliau klausinėdavo, kas yra valstybė, kaip ji valdoma. Tokie klausimai politiką įvarydavo į kampą, ir filosofas reziumuodavo: matai, amatininkas išmano savo darbą, o tu ne. Tokie pokalbiai smagino atėniečius

Paprastai Sokratą lydėdavo minia. Atėnuose nebuvo įstatymų, baudžiančių už valdančiųjų įžeidimą, kitaip buvo su dievais. Tad filosofas buvo apkaltintas „bedievyste“. Atėnuose teismai būdavo vieši. Teismo posėdyje Sokratas klausinėja teisėjus, kas yra dievai, kaip jis įžeidė juos, ar Atėnų strategai yra dievai? Teisėjai bejėgiškai įsiūto. Sokratas reziumavo: „Jūs teisiatė mane, bet nieko neišmanote apie įstatymus“. Minia kvatojosi, šaipėsi iš teisėjų. Tie įsižeidę dar pridėjo: „Už teismo įžeidimą...“ Siūlė Sokratui atsiprašyti, tada jis būsiąs atleistas nuo bausmės, o jei ne – mirties bausmė. Sokratas tarė: „Tai Jūs turite atsiprašyti...“ Ir jis buvo pasmerktas myriop...

Platonas, Ksenofontas ir kiti Sokrato bičiuliai mėgino organizuoti

pabėgimą, tačiau jis atsisakė motyvuodamas: „Aš mokiau paklusti teismų sprendimams. Geriau blogi įstatymai negu jokie... Jeigu priimsiu Jūsų pasiūlymą, atėniečiai pagrįstai galvos: štai dar vienas veidmainys, kai įstatymai atsistuko prieš jį, jis bėga...“

Argi mūsų vyriausybė neatsidūrė Sokrato padėtyje po KT sprendimo? Ir čia kyla klausimas, ką šis teismas gali spręsti, ir ko ne. Kuris Lietuvos Respublikos Konstitucijos straipsnis pavedė KT spręsti finansines bylas?

Konstitucinis Teismas prokuratūrą, VSD, STT pavertė institucijomis, prieš nieką neatskaitingomis, niekas neturi teisės žinoti, ką jos veikia, jos ir už savo neteisėtus veiksmus neatsako, o išaiškinti niekas neturi teisės. Dar daugiau: kiekvienam darbuotojui, pretenduojančiam į atitinkamas pareigas, reikia iš jų „lojalumo pažymos“ (viešai tokių pažymų nereikalauta net stalinizmo metais). Pagaliau mūsų parlamentariai turi įgauti drąsos ir pasakyti: „Stop!“

Bet Seimo nariai taikstosi. Vienus jų gąsdina Konstitucijos 107 straipsnis, kad „Konstitucinio Teismo sprendimai klausimais, kuriuos Konstitucija priskiria jo kompetencijai, yra galutiniai ir neskundžiami“, nesiaiškinant, ar KT turį tokią teisę visais klausimais, kitus tokia situacija tenkina. Tačiau nepamirškime, kad Seimo galioje tikslinti atskirus Konstitucijos paragrafus, nepaisant buvusio KT pirmininko E. Kūrio arogantiško pareiškimo, kad tai prieštarauja Konstitucijai. Jis iš anksto žino, kad šis veiksmas KT bus pripažintas antikonstituciniu. Tarsi būtų apdovanotas dieviškąja galia. Lietuvoje tokių antžmogių būta: 1938 ▶

► m. A. Smetona padovanojo Lietuvai Konstituciją.

Prisiminkime Rolando Pakso apkaltą. Konstitucijoje teigiama, kad apkaltos proceso tvarką nustato Seimo statutas (74 str.). R. Paksas buvo apkaltintas, kad sulaužė priesaiką. Tą patvirtino ir Konstitucinis Teismas. Konstitucijoje nurodyta, kad remdamasis Konstitucinio Teismo išvadomis, Seimas galutinai sprendžia, ar Seimo narių ir valstybės pareigūnų, kuriems pradėta apkaltos byla, konkretūs veiksmai prieštarauja Konstitucijai (107, 105 str.) Taigi apkaltos klausimus galutinai sprendžia Seimas, o ne Konstitucinis Teismas. Atsižvelkime į precedento teisę: Konstitucinis Teismas nusprendė, kad A.Sacharukas pažeidė priesaiką, tačiau Seimas nepanaikino jo Seimo nario mandato ir jis liko Seime, vadinasi, jis gali bet kur balotiruotis.

Grįžkime prie Konstitucijos. Nepavyko aptikti straipsnio, kuriame pasakyta, kad asmuo, vieną kartą sulaužęs priesaiką, negali ateityje užimti jokių pareigų, kurioms reikia priesaikos. Žmogžudys, atlikęs bausmę ir niekada anksčiau niekur neprisiekęs, gali pretenduoti į prezidentus...

Iš kur ir kada atsirado tokia KT nuostata, kurios niekaip neįskai-

tysime Konstitucijoje? Įtempkime smegenis. Po apkaltos, pradėjus sklisti kalboms, esą R. Paksas vėl dalyvaus prezidento rinkimuose (ir gali laimėti), Konstitucinis Teismas skubos tvarka nutarė, kad R. Paksas niekuomet negalys užimti posto, kuriam reikia prisiekti. Bet juk tai konstitucinė pataisa, kurią priimti niekas Konstituciniam Teismui nesuteikė įgaliojimų. Tai grynai politinis, o ne teisinis aktas, kurį paskatino priimti incidentas su R. Paksu. Panašių sprendimų KT priėmė ir daugiau. Tokie Konstitucijos vienašališki „išaiškinimai“ verčia Lietuvą totalitarine valstybe, su visomis iš to išplaukiančiomis pasekmėmis, neturinčiomis analogų demokratiname pasaulyje.

Demokratinėje valstybėje negali būti jokių institucijų, diktuojančių savo valią parlamentui. Vieni tyli iš baimės, kitiems – naudinga, nes tai jų politiniai užsakymai, kurių negali realizuoti konstituciniu keliu. Žmonių kantrybė ne beribė. Pavartykime istorijos analus ir sužinosime, kaip atėniečiai pasielgė su teisėjais, pasmerkusiais Sokratą...

Ir pabaigai: 1936 m. Tarybų Sąjungoje buvo paskelbta Konstitucija. Ji „užtikrino mitingų, susirinkimų“ laisvę, nedraudė kitų partijų veiklos. Vakarų intelektua-

lai negalėjo atsižavėti jos demokratiškumu, bet jie vargšeliai nežinojo, kad baudžiamajame kodekse buvo straipsniai „už atitarybinę veiklą“, baudžiantys mirtimi. Nustatyti, kas yra „antitarybinė veikla“, Stalinas turėjo „akademiką“ Andriejų Višinskį, kuris nespėjus diktatorių palaidoti nusišovė, nes žinojo, kokia jo dosjė bus rasta Stalino seife...

Esu tikras, Lietuvos Respublikos Konstitucija pakankamai išreiškia Lietuvos piliečių interesus, tik būtina peržiūrėti VIII skirsnį, galbūt Konstitucinį Teismą, kaip instituciją, panaikinti, o jo funkcijas perduoti Aukščiausiam Teismui. Tai Seimo valioje. Tai – rimtų diskusijų objektas.

Dalyvavau visose Lietuvos Respublikos Konstitucijos rengimo komisijose, darbo grupėse. Tada priitariau ir VIII skyriui „Konstitucinis Teismas“. Dabar su gilia nuoskauda prisipažįstu: nė sapnuoti nesapnavau, kad jis taps tuo, kuo dabar tapo, kartais patarnaujančiu neaiškių grupuočių interesams. Tai – nebrandžios visuomenės požymis. Čia būtinas Seimo įsikišimas. Bet kokios institucijos savivalė – valstybės pamatų ardymas. ■

Neadekvačiai susireikšminęs ir vietoj argumentų vartodamas *dežuruojančias frazes* KT neatsižvelgė į tai, kad gyvybiškai reikalingos pajamos yra svarbiausia eilutė žmogaus pirmųjų gėrybių sąrašė. KT ignoravo ir pamatinį socialinio solidarumo principą, pagal kurį socialinė bei ekonominė nelygybė, siejama su asmens padėtimi ir pareigybėmis, turi būti reguliuojama taip, kad būtų palankiausia blogiausioje padėtyje esantiems ir labiausiai pažeidžiamiems visuomenės nariams. Pagaliau, norėčiau pasiteirauti Andriaus Kubiliaus, Kęstučio Masiulio ir Co. Didžiai gerbiamieji, reiškę tokį šventą ir teisėtą pasipiktinimą KT sprendimu, sakykite, ar šis pasipiktinimas buvo nuoširdus, ar adresuotas tik išimtinai publikai ir rinkėjams. Nereikia būti ekstrasensu, kad numatytum, ką Jūs atsakysite. Tačiau dėmesio vertas yra atsakymas ne žodžiais, o darbais. Taigi, ar Jūs grąžinsite į valstybės biudžetą „moraliai neteisingo“ sprendimo nulemtą savo algos padidėjimą?

Dr. Karolis Jovaišas, advokatas (delfi.lt)

Šaltiniai. Tikrieji ir tariamieji

Aloyzas Sakalas

Nepriklausomybės atkūrimo akto signataras

Gilioje senovėje šaltinis buvo ta vieta, kur požeminis vanduo savaime prasimuša į žemės paviršių po vandeniu ar sausumoje. Dabar žinome daug daugiau šaltinių tipų, iš kurių norėčiau pakalbėti tik apie du iš jų: informacijos šaltinį ir... biudžeto pajamų šaltinį.

Iš pradžių trumpai aptarkime informacijos šaltinį.

Pagal enciklopedinį apibrėžimą informacijos šaltinis – pirminė duomenų bazė, pagrindas, autentiškas objektas, vieta, daiktas, iš kurio surenkame faktus, detales, nuomones. Atrodytų teoriškai viskas aišku. Bet aišku tik tada, jei šaltiniai skelbiami ir turi savo vardus.

Bet gyvenime yra šiek tiek kitaip. Informacijos šaltinis dažnai neatkleidžiamas arba jis naudojamas netinkamai, tada kyla klausimas, ar tokia informacija nėra vien informacinis triukšmas, kurio paskirtis sukelti sąmyšį informacijos vartotojų galvose ir nukreipti jų mintis nuo tos dienos aktualijų.

Pavyzdžių toli ieškoti nereikia. Štai dabar kilo triukšmas dėl puolimo prieš daugumos mūsų mylimą Lietuvos Respublikos prezidentę, kurią, pagal mums nežinomą informacijos šaltinį, nori nuversti neįvardintos Rusijos politinės jėgos. Na, sakykite, kokių jos

biografinių faktų mes dar nežinojome? Žinojome, kas jos tėvai, žinojome, kokios pareigos jai buvo patikėtos tarybiniais laikais, žinojome, kam buvo leidžiama mokytis karate, matėme jos pilietinę poziciją 1990 metais. Visa tai žinojome ir... gana vieningai išrinkome ją prezidentė. O tai reiškia, kad jos praeitis mums nebuvo jokia kliūtis.

Ir, galimas dalykas, kad ja ir nebus kitų metų gegužės mėnesį, nesvarbu, kokius dokumentus publikuotų Lietuvos ar užsienio žurnalistai.

Tai kam reikalinga spaudai paslaugiai perduota slapta VSD pažyma? Tik tam, kad galėtume chorų šaukti: Lietuva (t.y. prezidentė) pavojuje ir savo krūtinėmis ją gintume? Bet nuo ko? Nuo kito galimo iškilaus Lietuvos piliečio, galinčio tapti Daukanto aikštės rūmų šeimininku? Ir kodėl VSD mano, kad Lietuvoje tėra tik vienas iškilus pilietis, kuriam netekus valdžios Lietuvos valstybė žlugtų?

Bet yra kaip yra. Informacinis triukšmas jau sukeltas, Lietuvos piliečiams bent pusmetį mažiau rūpės jų atlyginimai ir pensijos.

Dabar pateiksiu netinkamo informacijos naudojimo pavyzdį. Piliečių apklausos rodo, kad teismais pasitiki tik apie 15 proc. gyventojų (Vilmorus, 2011). Iš to daroma išvada, kad visi teismai yra korumpuoti. Ir tokia išvada pateikiama televizijos ekranuose.

Niekas nesusimąsto, kodėl apklausus ne kiekvieną gatvėje sutiktą žmogų, o tik teismo proceso dalyvius: baudžiamose bylose – kaltinamuosius ir jų aukas, 47,9 proc. nuteistųjų ir 67,1 proc. jų aukų neturėjo priekaištų teisėjams. Paklauskime savęs, kieno nuomone reikėtų pasitikėti. Ar tų, kurie teismus matė tik per savo automobilio langą, ar tų, kurie buvo tiesioginiai teismo proceso dalyviai ir patys girdėjo teisėjų, prokurorų ir advokatų teisinius ginčius.

Bet juk gerokai lengviau šaukti visu balsu apie korupciją teismuo-

se, supuvusią teisinę sistemą ir tarybinės praeities šampū neatsikračiusius teisėjus, negu objektyviai vertinti teismų, prokurorų, policijos darbą. Vertinti matant ne tik teisėsaugos laimėjimus, bet ir jos spragas ir ieškant teisėsaugos tobulinimo variantų. Bet tarp mūsų labai daug nevykusių prokurorų ir labai mažai talentingų ir bebaimių advokatų.

O dabar pats laikas pakalbėti apie biudžeto pajamų šaltinius. Svarbiausiu iš jų laikytinas gyventojų pajamų mokestis (GPM).

Dabar, po Konstitucinio Teismo (KT) sprendimo, Vyriausybė priversta atstatyti buvusius atlyginimus ištiesai grupei valstybės pareigūnų ir politikų. Atstatyti, bet kur rasti tam reikalingus milijonus? Jų reikia ir policininkams, kultūros darbuotojams, mokytojams ir kitiems mažus atlyginimus gaunantiems valstybės tarnautojams. Visiškai suprantamas jų pasipiktinimas tokia įvykių eiga. Imti paskolos neleidžia įstatymai. Atimti iš vieno ir duoti kitiems? Iš ko tada atimti ir kam duoti? Šiuo keliu eidami gero sprendimo nerastume.

Bet sprendimas yra, kuris galėtų tenkinti daugumą Lietuvos piliečių. O sprendimas – tai progresiniai GPM tarifai. Juos įvedus nuo tų pareigūnų ir politikų padidėjusių KT valia atlyginimų būtų nurėžta didelė dalis gautų dabar papildomų pajamų. Sumažėtų psichologinė įtampa, atsiradusi po KT sprendimo. Gauti milijonai galėtų būti paskirti mažus atlyginimus gaunantiems tarnautojams.

LSDP pagaliau įvykdytų savo vis dar nevykdomą pažadą – įvesti GPM progresinius tarifus.

Jeigu dar būtų įvestas visuotinis nekilnojamojo turto mokestis, dar atsirastų papildomi milijonai.

O jei Seimas atsisakytų jiems numatyto pagal KT sprendimą priedo, tai parodytų, jog jiems svarbi kiekvieno žmogaus, o ne tik jų pačių kišenė. ■

Susitarkime dėl elektroninio balsavimo įvedimo

Gediminas Kirkilas

Seimo Pirmininko pavaduotojas,
Europos reikalų komiteto pirmininkas,
LSDP vicepirmininkas

Gyvename XXI a. amžiuje, kone visi naudojamės išmaniaisiais telefonais, pusė Lietuvos tiesiog „apsigyveno“ socialiniuose tinkluose, o iki šiol balsuojame taip, kaip balsavome daugiau nei prieš 20 metų, kai pirmą kartą demokratiškai rinkome parlamentą 1990 metų vasarį, prie tų pačių balsadėžių.

Tai, kad iki šiol Lietuvoje neįvestas elektroninis balsavimas, yra nesusipratimas. Apmaudu, kad iki šiol dar 2007 metų mano vadovautos Vyriausybės įstatymų leidybos iniciatyvoms dėl elektroninio balsavimo įvedimo nepritarė Seimas. Lietuvos parlamentinėms partijoms trūksta sutarimo šiuo klausimu, tačiau tikiuosi, kad šioje Seimo kadencijoje bus daugiau politinės valios. Pagaliau visi išsiginčiję, išdėstę savo argumentus ir fobijas (tikras ar tariamas), galėtume rasti sutarimą, nustoti spekuliuoti šiuo, mano nuomone, visiškai nepolitiniu klausimu.

Kadangi nerealu, kad e-balsavimas Lietuvoje būtų įvestas iki Prezidento ir Europos Parlamento

rinkimų, kurie vyks 2014 m. gegužę, reikia dėti visas pastangas, kad Lietuvos piliečiai galėtų elektroniniu būdu balsuoti savivaldos rinkimuose, kurie turėtų vykti 2015 m. žiemą.

Savivaldos e-rinkimai būtų puiki repeticija, įvedant e-balsavimą įvairaus lygio rinkimuose ir referendumuose, ką savo programos 228 punkte yra įrašiusi Lietuvos socialdemokratų vadovaujama Vyriausybė. Beje, tuo atveju ir patys referendumai gal taptų daug paprastesniu, nesukeliančiu tiek politinių emocijų reikalu, leistų šalies piliečiams daug aktyviau tiesiogiai spręsti problemas, mažiau klustų ir politinė valdžia, atsakingiau priiminėtų sprendimus.

Analogiškai elgėsi Estija, kuri pradėjo nuo savivaldos e-rinkimų ir kuri išlieka elektroninio balsavimo pionierė pasaulyje. Pirmą kartą galimybė balsuoti internetu Estijoje buvo užtikrinta 2005 m. savivaldybių rinkimuose, kuriuose ja pasinaudojo daugiau nei 9 tūkst. estų. 2007 metų parlamento rinkimuose internetu jau balsavo daugiau nei 30 tūkst. Estijos gyventojų, 2009 metų Europos Parlamento – 58 tūkst., 2010 metų savivaldos – 104 tūkst., o 2011 metų parlamento – 140 tūkst., t.y., 15 proc. Estijos rinkėjų. Dar 2007 m. siunčia į Estiją delegaciją, vadovaujamą Vyriausybės kanclerio, kad perimtų jų patirtį, parengėme įstatymo projektą, tačiau, kaip jau minėjau, tuometės mažumos Vyriausybės projektui Seime pritarta nebuvo.

Kas bijo e-balsavimo? Esu įsitikinęs, kad jo įvedimas būtų puiki proga pasitempti visoms Lietuvos

politinėms partijoms ir politikams, tapti progresyvesniais ir modernesniais. E-balsavimas paskatintų jaunimą balsuoti aktyviau, taip pat ir dažniau keliaujančius bei emigravusius Lietuvos piliečius.

Partijoms būtų rimta paskata bandyti užkariauti jaunų žmonių ir emigrantų širdis pažangesnės politikos vizijomis, o pastaruosius paskatinti ir grįžti gyventi į Lietuvą. Taip pat tikiu, kad balsavimas internetu būtų geras skiepas nuo populizmo.

Apskritai gyventojai turi būti skatinami kuo daugiau dirbti su elektroniniais dokumentais – tai iškart turėtų milžinišką teigiamą poveikį aplinkai, jos tausojimui. Išvaizduokite, jei kiekvienas iš mūsų tik retsykiais atsispausdintume dokumentą darbe, kiek popieriaus sutaupytume ir prisidėtume prie gamtos išsaugojimo. Ir vietos stalčiuose būtų daugiau, o darbo kabinetuose – jaučiau.

Aš jau antrą kadenciją nei dirbdamas Seime, nei namuose beveik nenaudoju popierinių dokumentų, nebent būtiniausiais atvejais, – viskas, ko man reikia, ar tai būtų įstatymo projektas, ar ekspertų išvada, ar mokslinis tyrimas, yra mano planšetiniame kompiuteryje. Patikėkite, tai – ne tik patogiu, bet ir darbas daug greitesnis ir našesnis.

Mano planšetiniame kompiuteryje taip pat visada yra bent keletas knygų, kurias skaitau kasdien, vos radęs laisvą minutę. Mano patarimas visiems ištikimiems knygų mėgėjams ir tiems, kurie dar neatrado ypatingos meilės skaitymui – reikia nebijoti skaitmeninių kny-

gų. Spausdintos knygos nenunyks kaip vinilinės plokštelės ar juostiniai muzikos grotuvai – jų tvarumą įrodė tūkstantmetė ar šimtametė jų istorija. Tačiau skaitmeninės knygos atveria neįkainojamas galimybes. Pirmiausia, kibernetinėje erdvėje galime rasti daugybę pačių įvairiausių knygų, jų nusipirkti, o jei negalime – pasiskolinti ar savo elektronine knygų biblioteka dalintis su kitais. Tiek daug knygų nerasime nuėję į nė vieną, kad ir patį geriausią pasaulio knygyną ar didžiausią biblioteką.

Dabartinė situacija yra itin keista ir todėl, kad daugelyje informacinių technologijų sričių esame, jei ne lyderiai, tai tarp geriausiųjų šalių. Štai neseniai Vilniuje buvo susirinkę tūkstančiai mokslinin-

kų, specialistų ir ekspertų iš viso pasaulio į mokslo ir inovacijų forumą ICT 2013. Įkurta Nacionalinė skaitmeninė koalicija, pasirašytas Memorandumas, kurį pasirašė ir Europos Komisijos viceprezidentė Neelie Kroes.

Mes turime puikių šio verslo atstovų, daug talentingo jaunimo ir, neabejoju, turėsime dar daugiau. Kai kurie iš jų, kaip Ilja Laursas, puikiai pasirodė pagrindiniame Lietuvos pirmininkavimo parlamentinio matmens renginyje COSAC, aptardami kibernetinio saugumo ir internetinio verslo problemas Europos Sąjungoje.

Todėl raginu visas politines partijas, bent jau pasibaigus Lietuvos pirmininkavimui ES Tarybai, sėsti už apskrito stalo ir sutarti dėl

elektroninio balsavimo bent 2015 metų savivaldos rinkimams. Tai įmanoma padaryti, nes pats balsavimo būdas rinkimų rezultatų, kaip rodo Estijos patirtis, nekeičia, tačiau išrinkta valdžia tampa legitimesnė vien todėl, kad rinkimuose dalyvauja daugiau žmonių. Ir kas ypač svarbu – daugiau jaunimo.

Jaunimo, kuris ir turi spręsti mūsų ateities reikalus. ■

Ar jau
pagalvojote
apie tai –
yra geras
būdas rasti
tiesaus kelio
gaires.
Be abejo tai –
prenumeruoti
ir skaityti
„Gaires“.

Užsiprenumeruoti „Gaires“
galima bet kuriame Lietuvos pašto skyriuje,
taip pat internetiniame tinklalapyje www.prenumeruok.lt ar
paskambinus Lietuvos pašto informacijos telefonu 8 700 55400.
Tie, kurie neturi prieigos prie interneto, savo užsakymą
gali pateikti ir laiškininkui.
Prenumerata taip pat priimama ir visuose „PayPost“ skyriuose.

Prenumeruoti „Gaires“ galima įvairiam terminui –
metams, pusmečiui, ketvirčiui ar keliems mėnesiams.

Žurnalas leidžiamas 10 kartų per metus
(išskyrus birželio ir liepos mėnesius)

Prenumeratos kaina **metams (10 mėnesių) – 35,70 Lt,**
pusmečiui (5 mėnesiai) – 17,85 Lt,
3 mėnesiams – 10,71 Lt,
1 mėnesiui – 3,57 Lt.

Prenumerata 2014 m. priimama iki 2013 m. gruodžio 20 d.
Neatidėliokime – laikas bėga nesustodamas.

Suradusiųjų du naujus metų prenumeratorius laukia dovana:
nemokama „Gairių“ prenumerata 2014 metams.
Beliaka iki gruodžio 15 d. atsiųsti į redakciją prenumeratų kopijas,
nurodyti savo pavardę ir adresą.
Prenumeruokite žurnalą – taip padėsite jam gyvuoti.

Socialdemokratija XXI amžiuje

(problemos ir perspektyvos)

Kvietimas naujam požiūriui:

konverguotos Nano-Bio-Info-Cogno-Eco socialinės technologijos – kaip socialdemokratijos Neo-Renesansas

Dobilas Kirvelis

Tradicinė Europos socialdemokratija, XIX amžiuje atsiradusi kaip revoliucinio socializmo ideologija, XX amžiuje tapo DEMOKRATINIO SOCIALIZMO politinė doktrina, kurios strateginis siekis – Europos imperijas paversti laisvės, lygybės, socialinio teisingumo principais valdomomis valstybėmis – demokratinėmis Respublikomis, atrodo, jau atliko savo misiją, ir, kaip kiekviena ideologija, pasiekusi apogėjų pačiame XX amžiaus gale, tampa nebe taip aktuali ir populiari realiame pasaulyje. Tai rodo keletas požymių: Socialistų frakcijos „svorio“ Europos Parlamente ženklus mažėjimas, Skandinavijos šalių socialdemokratių partijų silpnėjimas, Vokietijos socialdemokratų negalia, *Naujųjų Kairiųjų* ir *Next Left* politinių koncepcijų atsiradimas bei kiti smulkesni rodikliai.

Suprantama, kad visame tame slypi objektyvios priežastys, kurių esmę jau galima pamatyti giliai ir

plačiau pažvelgus iš visuomenės ir gamtos evoliucijos mokslo požiūrių bei raidos tendencijos pozicijų. Visuomenės gyvenime atsiradus ir besivystant technologijoms, ypač kibernetinėms-informacinėms, nyksta tradicinė darbininkija, svarbesniu tampa mokslo-technologijų kūrybos socialinis sluoksnis.

Iškyla poreikis naujai pažiūrėti į Žmogaus vietą Žemėje, nes su masine robotizacija, keičiantis tradicinei industrijai, daugybei žmonių iškyla jų reikalingumo, vietos visuomenėje, gyvenimo ir net išgyvenimo problemos. Mokslo atkreipia dėmesį į Žmonijai išskylančias naujas problemas, bio-technopolitinio požiūrio koncepcijos aktualumą, būtinybę kuo skubiau tradicines Žmogaus gyvenimo technologijas, ypač social-technologines, keisti naujomis, paremtomis konverguotų Nano-Bio-Info-Cogno-Eco (NBICE) technologijų idėjomis. Atsiranda techno-konservatizmo, techno-demokratijos, techno-libertarizmo politinės nuostatos, atsiremiančios į bio-etikos, biopolitikos, transhumanizmo, posthumanizmo inovacijų problemas.

Socialdemokratijai privalu transformuotis – modernizuotis į social-technologinę meritokratiją. Todėl jau reikia pradėti specialiai mokslu pagrindu rengti valstybės tam tikrų sričių valdymui kvalifikuotus, psichologiškai ir etiškai tinkamus aukšto lygio specialis-

tus. Socialdemokratija turi tapti social-meritokratija.

Kituose „Gairių“ numeriuose numatoma detaliau aptarti atskiras XXI amžiaus visuomenei ir socialdemokratijai išskylančias problemas, galimus jų sprendimo kelius. Kviečiame domėtis ir aktyviai dalyvauti diskusijoje, ypač jaunimą.

Preliminari informacija populiariai: *Gairės*: 2007, Nr.5; 2009, Nr.8; 2011, Nr.4; 2012, Nr.2; 2013, Nr.2. ir (<http://dobilas.kirvelis.lt>),

mokslo lygiu angliškai: JAV strateginių mokslo-technologinių inovacijų programa 2012-2020 metams, GOOGLE „Convergence Knowledge, Technology and Society, CKTS or NBIC 2“, Complete Report ar Final Report (<http://www.wtec.org/NBIC2>),

Europos Mokslo ir technologijų galimybių vertinimo STOA 2012 m. ataskaita,

GOOGLE „Making Perfect Life“, Report to the European Parliament, STOA, ([www.europarl.europa.eu/.../IPOL-JOIN_ET\(2012\)471574_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/.../IPOL-JOIN_ET(2012)471574_EN.pdf))

Svajonėse mato išgražėjusius Šiaulius

Lina Rimienė

„Jau metai, kai esu išrinktas Seimo nariu ir todėl turiu daug laiko praleisti sostinėje Vilniuje, kur antradieniais ir ketvirtadieniais vyksta plenariniai Seimo posėdžiai, o trečiadieniais – Seimo komitetų posėdžiai. Tačiau labai pasiilgstu Šiaulių – tai mano miestas, ir man ypač svarbu neprarasti sąlyčio su jo rūpesčiais, problemomis ir džiaugsmais“, – sako Seimo narys Arvydas Mockus, išrinktas Saulės rinkimų apygardoje. Jis ir Šiaulių Salduvės progimnazijos bendruomenė organizavo kūrybinių darbų konkursą „Įgyvendink svajonę Šiauliuose“. Jo tikslas – skatinti, kad Šiaulių moksleiviai aktyviai dalyvautų savo miesto gyvenime, kritiškai vertintų Šiaulių valdžios darbą, siūlytų idėjas, ką reikėtų daryti, kad miestas taptų patrauklus ir gražus kultūriškai, politiškai ir ekonomiškai.

„Tikiu, kad nuolatinis bendravimas su jaunais žmonėmis, kurie kurs Šiaulių ir Lietuvos ateitį, dalinimasis su jais idėjomis ir vizijomis gali generuoti realius sprendimus Šiaulių miestui, kad jis augtų kaip regiono centras. Tam iš esmės ir organizuojamas šis konkursas“, – apie savo iniciatyvą kalbėjo A. Mockus.

Konkurse dalyvavo 41 mokinys iš 7 miesto mokyklų, juos konkursui ruošė 15 mokytojų. Autoriais tapę moksleiviai nufotografavo arba nupiešė idėjai pasirinktą Šiaulių erdvę, kurią siūlo keisti, gražinti arba naujai kam nors panaudoti, ir vaizdžiai aprašė savo siūlomą idėją.

Iš konkursui pateiktų pasiūlymų akivaizdu, kad vaikams ir paaugliams labai rūpi miestas, kuriame jie auga ir gyvena, kad jie turi vizijas ir praktiškai mąsto, kaip gražinti Šiaulius, kad miestas būtų švarus, jaukus, mielas, kad visi (ir jauni, ir vyresni) turėtų kuo džiaugtis, kur ilsėtis ir bendrauti.

Dalis mokinių didžiausią dėmesį kreipė į savo namus ir mokyklą. Vis

Seimo narys A. Mockus (antras iš kairės) su konkurso dalyviais

dėlto atrodo, kad labiausiai jaunieji šiauliečiai susirūpinę miesto parkais, Talkšos ir Prūdėlio erdvėmis – siūlė atgaivinti linksmuosius kalnelius, apžvalgos ratą, estradą, čiuożyklas, įrengti vandens sporto ir pramogų kompleksą, vaikų žaidimų aikšteles.

Vienų svajonės realios – pastatyti suoliukus, staliukus, kad žmonės galėtų džiaugtis besileidžiančia į ežerą saule, savaitgaliais miesto erdvėse užkandžiauti, žaisti stalo žaidimus.

Kai kurių svajonės drąsesnės – vaikai ir paaugliai siūlė vasaros kino teatrą prie Talkšos, nuotykių parką „Tarzanija“ Lieporių parkelyje, „Kūrybos namus“ pietiniame miesto rajone, „Užmiesčio klubą“ prie Kairių ežero mikrorajono bendruomenei, ir net Pasakų giraitę, muzikinį šviesų fontaną Prūdelyje.

Mokiniai pagalvojo ir apie indėlį į Šiaulių istoriją. Pavyzdžiui, vieno darbo autorė siūlė įrengti žymių šiauliečių alėją.

Tačiau turbūt aukščiausiai savo svajonėmis pakilo Austėja Šernaitė iš „Juventos“ progimnazijos ir Gabrielė Adomavičiūtė bei Samanta Petrauskaitė, Salduvės progimnazijos aštuntokės. Austėja net poetinėmis eilėmis pateikė siūlymą pastatyti sostą švytinčiai saulytei – Šiaulių

miesto simboliui. Gabrielės ir Samantos idėja - linksmos šviečiančios pėdutės, kurios reaguoja į žmogaus svorį, miesto bulvare. Tokios pėdutės, anot merginų, leistų mieste palikti bent trumpam pėdsaką ir tiems šiauliečiams, kurie nėra įžymūs ar ypatingai nusipelnę, bet jie yra Šiaulių miesto žmonės, jo piliečiai, kurie kasdieniais darbais prisideda prie miesto gerovės ir grožio.

„Tai nuostabu, kad mes dalinamės tokiais gražiomis svajonėmis, kartu bendraudami, kartu kurdami vizijas ir bandydami jas įgyvendinti,“ – įsitikinęs konkurso iniciatorius ir rėmėjas Seimo narys A. Mockus.

„Jeigu moksleiviams rūpi gimtasis miestas, jeigu jie čia turi tiek daug svajonių, mes esame užtikrinti, kad Šiauliai turi gražią ateitį,“ – apdovanojamas konkurso dalyvius puikomis dovanomis teigė A. Mockus.

Konkurso dalyviai moksleiviai ir jų mokytojai džiaugėsi ne tik šiltomis renginio akimirkomis, mielu bendravimu, bet ir Seimo nario A. Mockaus tvirtu pažadu pakviesti šio puikaus konkurso dalyvius aplankyti Seimą bei kreiptis į Šiaulių miesto savivaldybės administraciją, kad geriausi moksleivių darbai būtų eksponuojami Tarybos posėdžių salėje. ■

Tekstilės pramonė tiesia sparnus

Lietuvos parodų ir kongresų centre Vilniuje spalio mėnesį šurmuliavo tarptautinė paroda „Baltijos tekstilė ir oda 2013“. Ši paroda ir toliau išlieka pagrindiniu tekstilės ir verslo forumu Baltijos šalyse. Nuo jos ir pradėjome pokalbį su Lietuvos aprangos ir tekstilės įmonių asociacijos (LATIA) generaliniu direktoriumi Linu Lasiausku. Su juo apie Lietuvos tekstilės pramonės dabartį ir ateitį kalbasi žurnalistas Romualdas Čėsna.

– *Prašytume trumpai apibūdinti parodos mastus.*

– Parodoje šiemet dalyvavo 245 įmonės iš 21 pasaulio šalies, daugiau kaip 110 įmonių iš Lietuvos. Joje veikė Ispanijos, Portugalijos, Indijos paviljonai. Plačiai renginyje buvo atstovaujama Rusijai. Rusijos rinka, suprantama, neabejinga lietuviškai tekstilei ir aprangai, ji paprastai meta į šią parodą didelius specialistų „desantus“. Ir ši kartą buvo daug susitikimų su Rusijos specialistais ir verslininkais, pasirašyta visa šūsniš dokumentų. Be lieka juos sėkmingai įgyvendinti.

– *Ar šiuo metu Lietuvos tekstilė yra konkurencinga ir įdomi kitoms šalims?*

– Taip, manau, kad ir konkurencinga, ir pasauliui įdomi. Nors, tiesą sakant, ne per daugiausia tos tekstilės pramonės Europoje ir liko. Vilniuje per parodą viešėję Prancūzijos tekstilės asociacijos atstovai pasakojo, kad šios šalies tekstilės pramonėje šiuo metu dirba apie

170 tūkstančių darbuotojų. Taip, tai neabejotinai stambi pramonės šaka, bet ir Prancūzija juk nemaža...

Be mūsų šalies rimtų tekstilės įmonių yra Italijoje, Ispanijoje, Graikijoje, Portugalijoje, dar naujosiose Europos šalyse – Rumunijoje, Bulgarijoje, Estijoje. Štai ir beveik viskas...

Galvodamas apie šalies tekstilės pramonės dabartinę padėtį ir ateitį, turėčiau pasakyti, kad ne užsakymų, ne gebėjimų parduoti stoka stabdo šios šakos plėtrą. Tekstilės įmonės šiuo metu turi net per daug užsakymų. Didžiausia grėsmė tekstilei yra darbo jėgos kaštai ir specialistų trūkumas. Ir kuo toliau, tuo labiau tos problemos gilėja.

Prie to, žinoma, prisideda ir emigracija, ir sektoriaus patrauklumo stoka, ir, palyginti, nedideli atlyginimai.

– *Kiek šiuo metu asociacijoje yra narių? Kokią visų aprangos ir*

tekstilės įmonių dalį jos sudaro?

– Šiuo metu mūsų asociacijos narėmis yra 140 įmonių. Bet iš tikrųjų šis skaičius realios tikrovės neatspindi. Spręskite patys: asociacijos įmonėse dirba 80-85 proc. sektoriaus darbuotojų. Kitų aprangos ir tekstilės įmonių skaičius nuolat kinta, jų skaičiuojama apie septynis šimtus. Daugiausia tai nedidelės šeimos verslo įmonės.

– *Asociacijos įmonių darbų apimtis gana solidi – per metus pagaminama ir realizuojama produkcijos bemaž už pusketvirto milijardo litų. Bet liūto dalis – 85 proc. produkcijos keliauja už šalies ribų, parduodamos ne Lietuvos rinkoje. Kodėl taip atsitinka?*

– Labai norėtume, kad mūsų įmonių pagamintų drabužių pardavimai Lietuvos rinkoje didėtų. Deja, toks procesas praktiškai nevyksta. Čia yra ir subjektyvūs, ir objektyvūs dalykai, bet, aišku, prie to nemažai prisidėjo ir krizė, sumažinusi vietinių vartotojų per-

skrydžiui po pasaulį

kamąją galią. Kita vertus, mūsų produkcija yra labiau orientuota į vadinamąjį vidutinės klasės pirkėją. Tokių vartotojų Lietuvoje šiuo metu yra ne per daugiausia, tenka laukti geresnių laikų. Šiandien įmonėms svarbiausia yra didinti produkcijos eksportą. Pagrindiniai tekstilinių partneriai dabar yra Italija, Skandinavijos šalys, o drabužių srityje – Vokietija, Jungtinė Karalystė ir Skandinavijos šalys. Tai – svarbiausieji mūsų įmonių klientai, mūsų produkcijos pirkėjai. Labai džiaugiuosi, kad susidomėjimas lietuviška produkcija auga Norvegijoje, Suomijoje, Švedijoje. Pastaraisiais metais mūsų tekstilės vis daugiau parduodama ir Prancūzijoje. Neabejoju, kad drabužių eksportas į šias šalis dar padidės.

– *Sakykite, kaip asociacijos įmonėms pavyko įveikti ekonominę krizę? Ar dideli jos padaryti nuostoliai?*

– Pasakyti, kad iš krizės išsiskirkome lengvai, negalėčiau. Palyginę 2012 metus su 2009 metais, pamatysime, kad įmonėse maždaug 15 proc. sumažėjo darbuotojų. Žinoma, tai nėra vien tik krizės pasekmė, nes darbuotojų skaičiaus mažėjimas mūsų šakoje – pastovi ir, sakyčiau, nuosekli tendencija.

Dabar sektoriuje dirba 27 tūkstančiai žmonių. Palyginimui pasakysiu, kad 2004 metais jame dirbo 40 tūkstančių, dar anksčiau, 1991 metais, – 100 tūkstančių žmonių.

Žinoma, čia vėlgi daug ką lėmė objektyvios priežastys – ir rinkos pasikeitimai, ir restruktūrizavimas, ir, galų gale, efektyvumo didinimas, kai tokie patys ar dar geresni rezultatai pasiekiami su mažesniu darbuotojų skaičiumi. Džiugina

tai, kad bendroji sektoriaus pridėtinė vertė, kaip buvo, taip ir išlieka maždaug tokia pati. Tai rodo, kad didėja įmonių efektyvumas, daugiau produkcijos pagaminama su mažesniais ištekliais. Taigi teigiama, jeigu taip galima pasakyti, krizės pasekmė buvo ta, kad įmonės išmoko efektyviau tvarkytis su atsargomis, medžiagų likučiais, darbo jėgos ištekliais, sandėliuodamos ir pirkdamos žaliavas.

Daug ką lėmė tai, kad šakos įmonės krizei buvo neblogai pasiruošusios. Būdamos gan lanksčios, jos galėjo greitai persiorientuoti, plėtotis ne tik šalies periferijoje, bet ir užsienyje – Skandinavijos šalyse, Rusijoje, kitose šalyse. Ankstesnės krizės vėtytos ir mėtytos įmonės atkakliai ieškojo išeities iš susidariusios padėties ir surado galimybių krizės išvengti. Tai, pasakyčiau, buvo jų didelis laimėjimas.

Europoje geriau atsilaukė tos šalys, kurios sparčiau plėtojo gamybą. Bene ryškiausias čia pavyzdys – Vokietija. Ir, atvirkščiai, šalys, kurios gamybą buvo perkėlusios kitur, turiu galvoje Jungtines Valstijas ir daugelį Europos Sąjungos šalių, krizę išgyveno sunkiai.

– *Kur, Jūsų nuomone, šiuo metu slypi aprangos ir tekstilės įmonių stiprybė?*

– Svarbiausia, mes jau išmokome lanksčiai ir operatyviai reaguoti į rinkos pokyčius.

Aš visuomet pabrėžiu, kad nei su Kinija, nei su Indija, nei su Turkija mes nekonkuruojame. Su šiomis šalimis nei kaina, nei apimtimis tikrai nepakonkuruosiu.

Norėdami išgyventi ir stiprėti, ieškome savų kelių. Štai pavyzdys. Yra Kaune tokia įmonė. Gamina ji

megztinius medkirčiams, kurie, pavyzdžiui, apsaugo nuo sužeidimų, uodų, moskitų. Tai specifiniai darbo drabužiai, kurie apsaugo darbuotoją nuo visokiausių pavojų. Aišku, tokių gaminių labai daug nereikia, todėl ir jų gamybos apimtys nėra labai didelės. O paklausa per daugelį šalių susidaro nemenka. Štai kodėl ši įmonė stovi tvirtai, laiku moka atlyginimus, turi geras perspektyvas.

Žinoma, gamina įmonė aukštesnės pridėtinės vertės gaminius, o tai paprastai būna pelninga.

– *Ką galėtumėte pasakyti apie šakos įmonių perspektyvas?*

– Tekstilė – pramonės sektorius, kurio įmonės turi nemažą pranašumą. Norėdami, kad dirbtumėme sėkmingai, pirmiausia turime atsisakyti stereotipo, kad tekstilė – nueinanti, į užmarštį grimztanti pramonės šaka. Kaip tik inovatyvi ir naujas technologijas taikanti Lietuvos tekstilės pramonė yra konkurencinga ir turi visas galimybes užimti savo vietą naujosiose Europos rinkose.

Nors ir gyvendamas nelenkiai, mūsų sektorius neprarado pačio svarbiausio dalyko – mokslo ir gamybos grandies. Ta mokymo ir mokslinė bazė – Kauno technologijos institutas, rengiantis mūsų įmonėms specialistus, padedantis stiprinti jų techninę bazę. Žinoma, šiandien ir jis gyvena ne pačius geriausius laikus. Tekstilės inžinierius rengiantis fakultetas mažinamas, prijunginėjamas prie kitų. O kodėl, ar pagrįsti motyvai? Šiaip ar anaip, fakultetas iki šiol gyvuoja ir rengia mūsų pramonei didžiąją dalį kvalifikuotų specialistų.

Vilniuje ir Kaune yra ir kolegijų, ▶

► kurios mūsų pramonės šakai ren-
gia vidurinės grandies specialistus.

O štai pasakyti gerą žodį apie profesinio mokymo lygį niekaip neišeina. Profesines mokyklas baigę absolventai visiškai neturi praktinių įgūdžių.

– Lietuva – lino kraštas, bet apie mėlynžiedį linėlį, šiandien, ko gero, tik dainose dainuojama?

– Gal ne visai taip... Lino tekstilės turime tikrai nemažai, ji stipri ir visame pasaulyje garsi. Ir fabri-
kų yra – didesnių ir mažesnių, iš viso trylika ar keturiolika. Iš stambesnių įmonių pažymėčiau „Bir-
žų siūlą“, Panevėžio „Liną“, Kauno „Klasikinę tekstilę“, iš smulkesnių – „Plungės tekstilę“, „Linomedą“ Plungėje, „Lincasą“ ir „Baltijos li-
nus“ Kaune.

Reikia pasakyti ir tai, kad šian-
dien vadinamoji lino technologinė grandis apsiriboja tik audimu ir ga-
tavo produkto gamyba. Pirminės grandies – lino pluošto verpimo, lino apdorojimo – jau nebeturime... Ir čia labiausiai kalta yra Europos Sąjungos žemės ūkio politika. Iki šiol vis keliami daugybė visokiau-
sių techninių sąlygų... Lietuva esą ne toje klimatinėje juostoje, linai

geriau auga Prancūzijoje ar Belgi-
joje. Žinoma, čia galima ginčytis, bet šiaip ar anaip baltarusišką lino pluoštą šiandien mes privalome įsivežti ...iš Belgijos. Kodėl? Val-
dininkai taip pataikauja Europos Sąjungai, o Lietuva praranda ne tik didelius pinigus, bet ir nemažą šalies žemės ūkio dalį. Taip, beje, prarandamos ir darbo vietos, lino sektoriaus vertės patrauklumas.

Kad ir kaip būtų, nuvykę į bet kurią garsesnę pasaulio mugę mes visuomet išvysime lietuviškus gaminius iš lino. Kaip paprastai, jie visada pozicionuojami prestižinėse vietose. Lietuvoje išausti lino audiniai – išskirtinė prekė ir Paryžiaus „Galeries Lafayette“, kituose aukštos klasės prekybos centruose.

– Kaip parodė Vilniaus paroda, tradicinė Lietuvos tekstilė po truputį linksta aukšto lygio dirbinių gamybos link...

– Neabejotinai taip. Su vadinamaisiais „super“ gaminių užsakovais sėkmingai dirba nemažai įmonių. Štai Vilniaus bendrovė „Rožė“, Lietuvoje parduodanti tik 5 proc. savo gaminių, rimtų užsakovų turi Prancūzijoje, Suomijoje, Švedijoje, Didžiojoje Britanijoje.

Asociacija stengiasi aplankyti už-
sienyje rengiamas parodas, ypač spe-
cializuotąsias. Štai praėjusiais metais sėkmingai dalyvavome Miuncheno parodoje ISPO, skirtoje laisvalaikio ir sporto gaminiams. Startas buvo sėkmingas, tad nuspręsta, kad kitą-
met šioje parodoje dalyvaus dar dešimt mūsų šalies įmonių.

– Apžiūrėdamas Vilniaus paro-
dą, mačiau daug įdomių naujovių – tai ir audiniai iš pieno baltymų, iš bambuko pluošto, iš medžiagų, apie kurias nelabai ką buvau ir girdėjęs. Iš kur jos atsirado, kaip ir kur naudojamos?

– Visai netoli Kauno, Garliavo-
je yra UAB „Garlita“, kuri, bendra-
darbiaudama su šalies ir Europos Sąjungos mokslo įstaigomis, ėmėsi gaminti daug įdomių ir reikalingų dalykų. Štai iš verpalų su nano da-
lelėmis gaminami megztiniai, kurie atbaido uodus, apsaugo nuo ultra-
violetinių spindulių ir bakterijų ar yra prisotinti vitamino E.

Megztinius armijai įmonė ga-
mina pagal NATO standartus. To-
kie gaminiai yra įtraukti į NATO katalogą, jiems suteiktas šios orga-
nizacijos komercinis kodas. Įmonė taip pat mezga specialius megzti-

nus Lietuvos policijos ir muitinės pareigūnams.

Kaune įsikūrusi UAB „Omni-
eksas“ specializuojasi gamindama sportinius drabužius. Pavyzdžiui, dėvėdamas gan lengvą striukę iš čia gaminamo audinio, nė kiek nesušalsi ir spaudžiant trisdešimčiai laipsnių šalčio.

Tekstilės naujovėms imlios ir kitos mūsų įmonės. Štai viena jų pradėjo gaminti „protingus“ dra-
bužius, kurie prisiderina prie kūno temperatūros ir patys sureguliuoja šilumą.

Tokių drabužių, be abejo, laukia didelė ateitis.

– Savo stendą parodoje buvo įsirengusi UAB „Neaustima“, gaminti neaustines medžiagas. Kaip manote, ar tokia produkcija turi ateitį?

– Neaustinių medžiagų panau-
dojimo galimybės labai plačios. Yra daugybė sričių, kur jos gali būti sėkmingai panaudojamos. Minkštų baldų, čiužinių ir namų tekstilės gamintojams tiekiamos medžia-
gos iš vilnos, medvilnės, lino, poliesterinio pluošto ir jų mišinių. Geotekstilė naudojama drenažo vamzdžiams apvynioti, baseinams įrengti, pylimams sutvirtinti, sto-
gams apželdinti.

Neaustinės medžiagos nėra naujas dalykas pasaulinėje prakti-
koje. Užsienio šalyse jos gan plačiai naudojamos tiesiant kelius. Pavyzdžiui, klojant asfalto dangą paprastai tiesiamas ir kiliminis takas iš neaustinių medžiagų. Plačias galimybes naudoti techninę tekstilę turi automobilių pramonė, geležinkelių transportas. Lietuvoje, deja, tokių didelių verslų, kurie patys būtų užsakovai, mes neturime, gal ateityje ir atsiras.

– Koks vaidmuo, sprendžiant opias šakos problemas, tenka nacionalinės aprangos ir tekstilės pramonės technologijų platformai, kurią ikūrė asociacija ir mokslo bei

verslo atstovai?

– Prieš septynerius metus įkur-
tos technologijų platformos tikslas – Lietuvos aprangos ir tekstilės pra-
monę prijungti prie Europos Sąjun-
gos inovacinės ir ūkinės erdvės, skatinti šios pramonės šakos įmo-
nių konkurencingumą, ekonominių augimą ir kelti darbingumo lygį

Po šios platformos „stogu“ gy-
vuoja ir projektas „TAIP“ – Tekstilės ir aprangos inovacijų plėtrai“. Jis bene labiausiai pasitarnaus didinti šakos įmonių konkurencingumą.

Keliamas uždavinys, kad įmo-
nės ir mokslo pagrindinės institu-
cijos kuo plačiau susipažintų su inovacijomis svarbiausiose pasau-
lio rinkose – ten numatytas parodų lankymas, sudarytos galimybės laisvai prieiti prie duomenų bazių. Labai svarbu yra tai, kad parodose suteikiama galimybė pasinaudo-
ti vadinamąja mados biblioteka, kurios informacija labai svarbi ir reikalinga daugeliui mūsų įmonių ir čia praktiškai nekainuoja.

Gauti tokią informaciją kitais būdais atsieitų pasakiškai brangu – vien tik prisijungimas atsieina 15 tūkstančių eurų, todėl mūsų įmo-
nės to tikrai neįstengtų. Dabar gi, naudodamiesi šiais įrankiais, mes galime gauti visą mums reikalingą informaciją ir žengti koja kojon su naujausiomis mados tendencijomis. O šiaip tos tendencijos Lietu-
vą pasiekia labai pavėluotai, kartais tam prireikia net poros metų..

Informacija apie mados poslin-
kius ir perspektyvas mums turi tie-
siog aukso vertę, tuo labiau, kad šiuo metu mokslininkai nėra itin suinteresuoti bendradarbiauti su verslu. Taip jau yra, kad ir mokslininkai laipsniai, ir pinigai – viskas pri-
klauso ne nuo įdiegtų į pramonę naujovių, o nuo to, kur ir kokiuose žurnaluose paskelbti mokslininkų straipsniai. Bet čia jau kita tema...

Mokytis, tobulėti ir plėsti savo veiklos sritis padeda bendradarbiavimas ir užmegzti ryšiai su panašiomis organizacijomis, da-

linimasis patirtimi, informacija. Minėtame projekte numatytos narystės įvairiose tarptautinėse orga-
nizacijose: LATIA prisijungė prie Europos aprangos ir tekstilės kon-
federacijos EURATEX bei tarptau-
tinės aprangos federacijos IAF.

– Ryškiu šiemetės parodos akor-
du nuskambėjo jaunimo verslumo skatinimo, jauno žmogaus kelio į kūrybingą ir nuolat kintantį tekstilės verslo pasaulį gaida. Kaip manote, ar pasiteisino šie renginiai?

– Sakytiau, tikrai pasiteisino, jie buvo ir įdomūs, ir naudingi. Renginių metu veikė kūrybinės ir gamybinės dirbtuvės, Sėkmės akademijos renginiai, jaunųjų kūrėjų darbų pristatymai, profesijos konkursai. Specialistų rengimo galimybes jaunesiems parodos lankytojams pristatė šalies aukštosios mokyklos, kolegijos ir profesinės tekstilės ir aprangos pramonės specialistų rengimo mokyklos. Vyko atvira diskusija apie šalies tekstilės sektorių, moksleiviai buvo supažindinti su svarbiausiomis profesijomis. Visiškai pasiteisino ir projektas „Vilnius Fashion and Textile Avenue 2013“, kur vaikams ir jaunimui buvo aiškina, ką dirba siuvimo ir sukirpimo technologai, konstruktoriai, kiti tekstilės pramonės specialistai.

Jaunimo verslumą skatinančius renginius surengti padėjo Švietimo ir mokslo ministerija, VŠĮ „Versli Lietuva“.

Ilgus metus asociacija gebėjimų ugdymą lyg ir buvo užleidusi, nes, atvirai kalbant, dizainu rūpinosi patys užsakovai. Dabar gerų poslinkių turime ir čia. Antrus metus iš eilės surengėme jaunųjų dizainerių pasirodymus. Drabužių kolekcijas pristatė kelios dešimtys jaunųjų kūrėjų iš Vilniaus dailės akademijos, Klaipėdos siuvimo ir paslaugų verslo mokyklos, Lietuvos vaikų ir jaunimo centro. Gera pradžia nenuvylė, kelia gerų idėjų ir minčių. ■

Vilniaus tekstilės parodoje buvo daug įdomių naujovių.

Dėl socialinės krizės, globalizacijos ir rizikų suvaldymo aktualumo

Arvydas Guogis

Mykolo Romerio universiteto
Viešojo administravimo instituto
profesorius

Globalizacija teikia naujas ekonomines galimybes, tačiau pasauliui kyla socialinių problemų. Socialinių rizikų stiprėjimas, nepastovumas, individualizmas ir fragmentiškumas trukdo visapimantiems holistinio pobūdžio sprendimams socialinės apsaugos, sveikatos ir švietimo srityse. Ypač socialinė situacija pablogėja pasunkėjus šalių ekonominei padėčiai. Europos šalių politikai ir viešojo administravimo atstovai globalizacijos sąlygomis turi prisiišti kur kas didesnę atsakomybę kovoje su skurdu, socialine atskirtimi, prieš socialinę nelygybę ir neteisingumą.

XXI a. pradžia pasauliui iškėlė naujus ir sudėtingesnius ekonominius-socialinius iššūkius. Senosios Vakarų šalių ekonomikos, pirmoje dešimtmecio pusėje demonstravusios gerą ekonominį augimą, kuris buvo skatinamas informacinių technologijų ir paslaugų revoliucijos, nuo 2008 m. papuolė į gilią krizę. 2009-2013 metai Vakarų Europoje nerodė didesnio ekonominio atsigavimo. Išskirtinai situacija pablogėjo Pietų Europos valstybėse.

Kaip tai atsiliepė socialinei sferai? Ekonomistų yra nustatyta, kad gerėjant ekonominiams rodikliams, nebūtinai gerėja ir socialiniai rodikliai. Skurdas ir ekonominis pakilimas gali žengti greta. Vakarų ekonominio pakilimo metais, kuris tęsėsi nuo paskutinio praėjusio amžiaus dešim-

tmečio, skurdas ir socialinė atskirtis Vakarų šalyse nemažėjo, o socialinė nelygybė tik didėjo. Atvirkščiai, Rytų Azijoje ir Lotynų Amerikoje ekonominis pakilimas iš esmės pagerino dalies gyventojų padėtį, išvesdamas juos iš skurdo, kai ypač sustiprėjo vidutinė klasė, o ir turtingųjų tapo gerokai daugiau. Kylančių ekonomikų šalys, kaip BRICS valstybės (*Brazilija, Rusija, Indija, Kinijos Liaudies Respublika ir Pietų Afrikos Respublika* – Red.), dalis Rytų Azijos, Afrikos ir Lotynų Amerikos valstybių kartais imdavosi spęsti ir nuo anksčiau susikaupusias socialines problemas. Apsaugai nuo skurdo daugelyje šių šalių buvo įvedamos papildomos socialinės apsaugos priemonės labiausiai pažeidžiamiems socialinės rizikos asmenims. Tačiau Vakaruose socialinė padėtis geriausiu atveju tik išlaikydavo padėtį „status quo“ arba blogėdavo. Pažymėtina, kad nepalankiai socialinei situacijai susiformuoti Vakaruose daug reikšmės turėjo ir prieš 30 metų šiose šalyse prasidėjęs neoliberalizmo puolimas, kuris skatino valstybės vaidmens mažinimą ir ekonomikos bei valdymo dereguliaciją. Ekonomikos kilimo metais labai didelių nusiskundimų blogėjančia socialinė apsaugos padėtimi pasitaikydavo rečiau, o krizės metu tik kai kurios šalys išlaikė rezervines pozicijas atsitraukimui nuo savo išvystytų gerovės valstybių. Tai buvo pirmiausia tos Šiaurės ir kontinentinės Europos šalys, kurios keletą pokario dešimtmečių nesivadovavo liberaliu-marginaliniu socialiniu modeliu ir tik dėl pastarųjų dešimtmečių neoliberalizmo puolimo atsiskakė kai kurių gerovės valstybės dalių tiek kiekybiniu, tiek ir kokybiniu požiūriu.

Neoliberalizmo klaida, o kar-

tais sąmoningas pasirinkimas yra tai, kad jis į viešąsias išlaidas žiūri tik kaip į „naštą ekonomikai“, o ne rezervą ją plėtoti. Taip dėl neoliberalizmo puolimo daugelyje Vakarų šalių viešųjų išlaidų dalis nuo BVP per du dešimtmečius dramatiškai sumažėjo. Pvz., Švedijoje viešųjų išlaidų perskirstymo dalis nuo 67 proc. 1993 m. sumažėjo iki 49 proc. 2013 metais¹. Bendras viešųjų išlaidų sumažėjimas turėjo reikšmės ir socialinės apsaugos išlaidų lyginamojo svorio sumažėjimui. 2008 m. prasidėjus ekonominei krizei Vakaruose, socialinei apsaugai iškilo praktiškai sunkiai sprendžiami uždaviniai. Kintant ekonominei struktūrai ir įdarbinimo bei atleidimo iš darbo santykiams, darbo formoms, buvo būtina spęsti socialinės apsaugos aprėpties ir įtraukties klausimus. Dar sudėtingesnė situacija dėl socialinės aprėpties susidarė Rytų Europos šalyse, iš kurių 2013 m. Europos Sąjungai priklausė jau 11 valstybių. Daugybė netipinės darbo sutarties turinčių darbuotojų, kurie dirbo ne visą darbo dieną, nuotoliniu būdu iš namų ar savarankiškai, nebepatekdavo į socialinės apsaugos sistemą. Kartais juos gelbėdavo savanoriškas draudimas atskiroms draudimo rūšims ar socialinė parama, tačiau šis reiškinys buvo atsitiktinio pobūdžio ir dažnai negarantavo jokios socialinės ar sveikatos apsaugos kritiniais gyvenimo momentais.

Socialinės išlaidos Europos šalyse labai padėjo kompensuoti namų ūkių pajamų praradimus ankstyvojoje krizės fazėje (iki 2009 m.) ir padėjo stabilizuoti ekonomiką, tačiau vėliau ta įtaka, pradėdant 2010

¹ Wooldridge A. The Nordic countries are reinventing their model of capitalism, *The Economist*, 2013, Feb. 2.

metais, pradėjo silpnėti. Po pradinio padidėjimo pirmais krizės metais socialinių išlaidų augimas 2010 m. stabilizavosi, o 2011 ir 2012 m. smuko, dažniausiai tose šalyse, kur augo nedarbas. Šis socialinių išlaidų sumažinimas buvo siejamas su fiskalinės konsolidacijos siekimu euro krizės kontekste. Daugelyje šalių narių jis neutralizavo socialinės apsaugos sistemų ekonominės stabilizacijos funkciją. Akivaizdu, kad ekonominė krizė ir taupymo priemonės, skirtos sumažinti vyriausybės biudžeto deficitus, neišvengiamai didino skurdą ir nelygybę.

Dėl krizės stiprėjant neigiamoms globalizacijos įtakoms, socialinės apsaugos institucijos rinkų ir ekonomikos valdyme stengėsi išlikti efektyvios. Greitai augantys ryšiai tarp globalių finansinių, gamybos ir darbo rinkų didino poreikį socialinei apsaugai. Pasaulyje, kuriame finansiniai ir ekonominiai nepastovumai plinta greitai, iš karto yra pajaučiamas poveikis darbo rinkoms ir socialinei gerovei. Individų galimybės tokioje situacijoje vieniems susidoroti su ekonominėmis krizėmis tampa mažesnės negu anksčiau².

Siekdamos paskatinti ekonominę raidą ir neutralizuoti papildomas sisteminės globalines rizikas, nacionalinės solidarumu paremtos socialinės apsaugos sistemos turi būti stipresnės negu anksčiau. Efektyvi socialinė apsauga yra reikalinga visuomenėms susidoroti su globalizacijos iššūkiais ir prisiderinti prie pokyčių. Tai reikalauja visuotinės ir integruotos nacionalinės politikos institucijų tinkle, kurios spęstų įdarbinimo ir socialinės apsaugos klausimus tam, kad sustiprintų šalių produktyvumą ir kartu vaidintų socialinio ir ekonominio stabilizatoriaus vaidmenį rizikingame pasaulyje.

Pažymėtina, kad Rytų Europos šalių politikams, kurie dažnai nenori didinti išlaidų socialinei apsaugai ir apskritai skiria jai mažai dėmesio, yra būdinga ši nenorą „pridengti“ tarptautinių institucijų nuostatomis, kurių faktiškai realybėje neegzistuo-

² *Individo tapatumas: tarp tradicijos ir inovacijų*. Vilnius, 2012, p.172-173.

ja. Tik Pasaulio bankas ir Tarptautinis valiutos fondas paskutinį praėjusio amžiaus dešimtmetį vykdė „antisocialinę politiką“, tačiau dabar ir šios organizacijos yra pasikeitusios ir yra kur kas labiau socialiai angažuotos. Jau nekalbant apie Jungtines Tautas, Tarptautinę darbo organizaciją arba Europos Sąjungą. Pastarosios organizacijos savo socialinę politiką liečiančiose rezoliucijose, nutarimuose, komunikatuose ištiesai skelbia apie socialinės įtraukties, solidarumo ir socialinio teisingumo stiprinimą. Tarptautinė darbo organizacija ir Europos Parlamentas nuolat kalba apie socialinės aprėpties didinimą, įtraukiant į socialinės apsaugos sistemą visus darbuotojus, taip pat siūlo skirti socialinę paramą bedarbiams³. Jokio puolimo priems socialinį viešąjį sektorių, kokį Lietuvoje, pavyzdžiui, skelbia Laisvosios rinkos institutas, tarptautinėse organizacijose nėra. Jos kaip papildomas priemonės valstybinei socialinei apsaugai siūlo privačių ir nevyriausybinių organizacijų teikiamas paslaugas. Atkreiptinas dėmesys, kad dažnoje Rytų Europos šalyje šie Europos Parlamento, kaip ir kitų tarptautinių institucijų pasiūlymai nefigūruoja viešajame politikų ir žiniasklaidos diskurse. Atvirkščiai, Rytų Europoje ir Lietuvoje, vykdamt nepopuliarius socialinius sprendimus, dažnai yra „prisidengiama“ ES ir kitų tarptautinių institucijų nuomone vienu ar kitu kampu, kad būtų palanku nieko nedarantiems vietos politikams, tačiau nepalanku socialinę riziką patiriantiems asmenims.

Galima teigti, kad Lietuvoje egzistuoja asimetrinės socialinės informacijos problema, kai dažnas ES

³ *International Labour Organization. Normlex. C102 – Social Security (Minimum Standards) Convention, 1952 (No.102).*

2013 m. birželio 12 d. Europos Parlamento rezoliucija dėl Komisijos komunikato „Socialinės investicijos ir augimas ir socialinę sanglaudą, visų pirma naudojant 2014-2020 m. Europos socialinio fondo lėšas (2013/2607(RSP))

2010 m. spalio 20 d. Europos Parlamento rezoliucija dėl minimalių pajamų vaidmens kovojant su skurdu ir skatinant įtraukties principais grindžiamą visuomenę Europoje (2010/2039(INI))

institucijų teiginys apie socialinę sferą nepatenka į viešąjį diskursą, o kartais yra tiesiog blokuojamas nuo akademikų bendruomenės arba žiniasklaidos. Galima visiškai atsakingai pareikšti, kad ES tikrai labai daug dirba socialinės apsaugos srityje ir jokių būdu nesiekia dėl socialinės apsaugos sąlygų pablogėjimo padidinti skurdą ar socialinę atskirtį šalyse narėse. Aktyvi įgalinanti socialinė politika yra ES tikslas. Kai atskiri politikai nesutinka su gerovės valstybių kūrimo uždaviniais savo šalyse, tai tikrai niekas negali paneigti, kad „gerovės visuomenių“ sukūrimo tikslas yra lygiai toks pat socialiai ambicingas tikslas, tik šiek tiek kitur sudėliojus akcentus⁴. Kalba bet kokiu atveju eina ne apie „pasyvumą“, tik į socialines išmokas orientuotas gerovės valstybes, bet į aktyvią socialinę politiką orientuojančias gerovės valstybes su svarbiausiais įgalinimo ir reintegracijos komponentais. Tokios įgalinančios gerovės valstybės tikslu turėtų tapti socialinės reintegracijos laipsnis – t.y. kiek buvusių kalinių įsidarbino, kiek benamių gavo socialinį būstą, kiek alkoholikų ir narkomanų metė gerti ir dirba visuomenei ir sau naudingą darbą, kiek lengvesnio lygio neįgalųjų dirba ar dalyvauja visuomeninėje veikloje ir pan. Galima tik apgailestauti, kad šis esminis kiekvienos valstybės socialinių institucijų efektyvumą išreiškiantis socialinės reintegracijos rodiklis dar nėra įtrauktas į platesnes diskusijas Europos Sąjungoje, o tuo pačiu ignoruojamas ir nacionalinių vyriausybių. Jeigu žmonija iš tikro nori, o ne tik formaliai skelbia, humaniškesnės visuomeninės santvarkos ir kapitalizmo ydų apribojimo, manyčiau, kad socialinės reintegracijos laipsnis turėtų tapti pagrindiniu socialinio efektyvumo rodikliu.

Globalizacija turi reikšmingą įtaką tolesnei socialinės politikos raidai. Globalizacija pirmiausia tenkina „nugalėtojų“ poreikius ir lūkesčius, bet neigiamai veikia visą

⁴ Rodger J. *From a Welfare State to a Welfare Society: The Changing Context of Social Policy in a Postmodern Era*. London, 2000.

► socialinę sferą⁵. Svarbu pastebėti dėl globalizacijos išaugusią socialinę riziką. Socialinei rizikai nereikėtų priskirti siauresnio, tik su socialine apsauga susijusio, socialinės rizikos grupių apibrėžimo, kuriuo sakoma, kad atskirų socialinių rizikų atveju (senatvės, ligos, invalidumo, nelaimingo atsitikimo darbe, nedarbo, našlystės) reikia tenkinti tam tikras kvalifikacines sąlygas gauti apibrėžtas socialines išmokas. Ne tik dėl šių konkrečių socialinės rizikos rūšių ir prielaidų atsiranda socialinė atskirtis bei marginalinės grupės. Socialinė atskirtis globalizacijos sąlygomis atsiranda dėl padidėjusios socialinės rizikos kur kas platesne prasme.

Socialinė rizika gali būti apibrėžiama kaip sisteminė pačios visuomenės saviveika, kurios tykoja grėsmės ir pavojai, nulemti industrinių ir gamybinių modernizacijos procesų. Daugeliu atvejų socialinę realybę globalizacijos sąlygomis galima interpretuoti kaip rizikos pasireiškimą, egzistuojantį visose gyvenimo sferose. Socialinė rizika tampa kasdienine rutina ir labai pavojinga visai visuomenei. Tokiu atveju visuomenei aktualesniu uždaviniu turi būti jau ne ekonominio vystymosi tempai, kurie tampa savitiksliai, o saugumo normos ir jų laikymasis.

Globalizacija, skatindama pelno normos didinimą ir beatodairišką pelno vaikymąsi, pradeda grasinti visuomenės sveikatai, žmogaus teisėms, išsilavinimui, pakankamam medicinos lygiui ir ekologiškai pušiausvyrai. Globalizacija pradeda grasinti socialinei apsaugai ne tik siauresne, tradicinių socialinės rizikos grupių apsaugos prasme, bet ir platesnės rizikos apimtios prasme. Socialinė ir sveikatos apsauga, žmogaus teisės, išsilavinimas ir ekologija pradeda užimti žemesnes nacionalinių prioritetų vietas. Globalizacijos sąlygomis prie to prisideda sumažėjęs visuomenės aktyvumas: vietinės iniciatyvos, savivalda ir socialiniai, visuomeniniai judėjimai turi tik menką politinę vertę. Nuo to ypač kenčia besivystančių valstybių politinės ir

⁵ Bauman Z. *Globalizacija: pasekmės žmogui*. Vilnius, 2002.

socialinės sistemos. Atskiro, nepriklausomo žmogaus balsas nebevertinamas ir pradeda nieko nebelemti. Globalizacijos sąlygomis formuojasi nekontroliuojamos situacijos, nešančios grėsmę ne tik atskiram individui, bet ir bendruomenėms, ištiesoms socialinėms grupėms, o galiausiai – nacionalinėms valstybėms. Iš vienos pusės vyksta rizikos plėtra, kai globalinės problemos paliečia visus visuomenės narius be išimties, nepriklausomai nuo socialinės padėties, klasės ar valdžios. Iš kitos pusės vyksta tokia globalizacija, kuri daro įtaką tik tam tikroms gyvenimo sritims (pvz., finansinių rinkų kaita, kariniai konfliktai, kuro kainų kilimas). Taip pat vyksta rizikos institucionalizacija, pasireiškianti atitinkamų organizacijų atsiradimu, kurios riziką supranta kaip asmeninio veikimo principą (pvz., investicinės rinkos, azartiniai lošimai, sportas, draudimas). Kartu globalizacijos sąlygomis sustiprėja veiklos „bumerango“ principas (pvz., industrializacija sukelia ekologinių problemų, netinkamas gyvenimo būdas ar profesijos – naujų, vadinamųjų „socialinių ligų“). Globalizacijos rizikos veiksniai formuoja nestabilų, nenusipėjimą socialinio gyvenimo charakterį.

Socialinė politika ir socialinė apsauga beveik visą laiką formavosi nacionalinėse valstybėse. Socialinės apsaugos teisė beveik visada buvo tik nacionalinių valstybių kompetencija ir jurisdikcija. Globalizacijos epochoje vienu iš svarbiausių klausimų tampa nacionalinių valstybių išlikimo problema. Akivaizdu, kad globalizacija, sumažindama nacionalinių valstybių reikšmę ir kompetencijų ribas, viena vertus, padidina viršnacionalinių darinių, kaip Europos Sąjunga ir NATO, reikšmę. Kita vertus, sumažėjęs nacionalinių valstybių reikšmei, išauga regioninių darinių svarba – stiprėja regionalizacijos procesai. Dažnai regionalizacija skatina globalizacijos reiškinius. Kartais ištisi regionai (pvz., islamo pasaulyje, Lotynų Amerikoje, Velse) atsiduria pralaimėtojų vaidmenyje. Lietuvoje tokios neigiamos regionalizacijos pavyzdžiu gali būti

Tauragės apskritis, kurios bendrasis vidaus produktas, skaičiuojant vienam gyventojui, beveik 3 kartus nusileidžia Vilniaus apskrčiai. Tačiau ne visada regionalizacija generuoja didesnę marginalizaciją ir globalizaciją, kartais ji, kaip tai vyksta Europos Sąjungoje, implikuoja didelę potencialią greitesniam vystymuisi ir socialinio saugumo normų įtvirtinimui stiprėjančiuose regionuose, grafystėse, apskrityse, rajonuose ir savivaldybėse. Tačiau tarp vakarietiško ir nevakarietiško civilizacijų globalizacija užbrėžia tam tikrą takoskyrą, kuri dažniausiai nepalankiai veikia nevakarietiškas civilizacijas. Vakarai užima tik 15 proc. planetos, o valdo 70 proc. pasaulio išteklių, gamybos bei prekybos. Globalizacijos procesas Vakarams suteikia kontrolės ir palaikymo svertų, su kurių pagalba, esant būtinybei, galima likviduoti potencialius savo konkurentus. Dažnai globalizacijos sąlygomis stiprūs nacionaliniai dariniai tampa dar stipresni, o silpni – dar silpnesni. Silpnoms valstybėms, norinčioms išlikti techninio-informacinio vystymosi bei intensyvios tarptautinės prekybos amžiuje, tai padaryti įmanoma tik įtvirtinus save kaip nepriklausomą valstybę regioninės integracijos ribose. Tokioje situacijoje lemiamą vaidmenį turi vaidinti nacionalinio vystymosi strategija.

ES šalyse daug tikimasi iš atviro koordinavimo metodo. Jo tikslas yra socialinės politikos harmonizavimas sekant geriausią praktiką ir pritaikant ją („benchmarking“)⁶. Geriausios praktikos pritaikymas ES yra įvairiais būdais institucionalizuojamas. Atviro koordinavimo metodas numato „vietinį mokymąsi“, „mokymąsi iš kitų“, „mokymąsi su kitais“ ir „mokymąsi užbėgant nesėkmėms į priekį“. Atviro koordinavimo metodui atsirasti didelės reikšmės turėjo pasaulyje vykstantys globalizacijos procesai privatus verslo ir nacionalinio viešojo administravimo srityse. Nuo praėjusio amžiaus pabaigos daugelio Vakarų šalių viešajam administravi-

⁶ Buchs M. The Open Method of Coordination as a “two-level game. *Policy and Politics*, 2008, vol. 36, No 1, p. 24.

mui buvo naudojami privataus verslo metodai, kurie buvo įvardyti kaip Naujoji viešoji vadyba bei Visuotinės kokybės vadyba, o vienu svarbiausių metodų Naujojoje viešojoje vadyboje tapo geriausios praktikos siekimas ir įgyvendinimas. Akivaizdu, kad „geriausios praktikos siekimą“ ir „atviro koordinavimo metodą“ jungia didelis metodologinis panašumas. Tam didelės reikšmės turi tos pačios abiejų metodų atsiradimo priežastys – globalizacija, verslumas, ekonominė ir politinė šiuolaikinio pasaulio liberalizacija. Tačiau „atviro koordinavimo metodas“ su privataus verslo metodais turi ir nemažų skirtumų. Visa apimtimi ir dideliu atvirumu „atviro koordinavimo metodas“ dėl viešojo administravimo specifikos gali reikštis tik viešosiose institucijose. „Atviro koordinavimo metodo“ sėkmingam taikymui būtina interesus derinančioji viršnacionalinė valdymo forma, t.y. tokia, kokios yra ES institucijos. „Atviro koordinavimo metodas“ sujungia teigiamas globalizacijos ir europeizacijos procesų puses. Jis gali būti labai veiksmingas įgyvendinant socialiai angažuotą socialinę politiką ir kovojant su socialine atskirtimi Europos Sąjungoje.

Siekiant sėkmingiau spręsti socialinės apsaugos uždavinius viso pasaulio mastu yra būtina plačiau, kompleksiskai suprasti problemas. Atitinkamo bendro konteksto ir palankaus socialinei apsaugai viešo diskurso atsiradimas priklauso nuo daugelio sutelktų verslo, viešojo administravimo, kultūros ir mokslo žmonių pastangų. Tarptautinės, nacionalinės ir vietinės institucijos, jeigu jos nori išvengti neigiamų globalizacijos įtakų socialinėje sferoje, turi pasirūpinti ir daugeliu neatidėliotinai spręstinių uždavinių už „tipiškos“ socialinės apsaugos kompetencijos ribų. Globaliniai kolektyviniai veiksmai, regioninių krizių valdymas, globalinio ekonominio stabilumo užtikrinimas, aplinkos apsauga, tyrimų ir žinių ekonomikos plėtra, tarptautinių vystymosi ir paramos programų efektyvumas gali ne tik pagerinti ekonominio vystymosi rodiklius, bet ir gerokai palengvinti socialinės

apsaugos uždavinių sprendimą. Globalizacijos eroje buvo būtini naujo pobūdžio sprendimai. Socialiniuose moksluose taip pat buvo būtina naujo tipo metodologija ir metodai. Akivaizdu, kad įprasti ekonominės ir socialinės situacijos vertinimai, kurie buvo būdingi gerovės valstybėse, globalizacijos eroje pradėjo užleisti vietą netradicinei analizei ir netradiciniams sprendimų būdams. Puikiai iliustruojanti besikeičiantį viešą diskursą analizė yra pateikiama Paulo Streteno straipsnyje „Globalizacija: grėsmė ar galimybė?“⁷, kuriame jis teigė, kad globalizacija gali pasižymėti ne tik neigiama įtaka socialiniams procesams, bet ir prisidėti prie socialinės padėties reguliavimo bei marginalinių grupių įterpties, socialinės sanglaudos ir įgalinimo pagerinimo, jeigu:

1) bus laikomasi Tarptautinio valiutos fondo rekomendacijų dėl labiau į „tikslinių socialinių programų taikymą“ orientuotų socialinės atskirties mažinimo priemonių; 2) bus neatmetama „šešėlinės ekonomikos“ reikšmė, nes su jos pagalba galima įdarbinti milijonus socialinėje atskirtyje atsidūrusių ir taip suteikti jiems saviraiškos bei uždarbio galimybių. Praeityje „šešėlinė ekonomika“ buvo vertinama kaip nelegali, verta „pasibjaurėjimo“ ir „atstumianti“ ekonomika, o visas politikų dėmesys buvo nukreiptas į stabilius industrializacijos ir infrastruktūros projektus. Globalizacijos eroje išaiškėja smulkių „neformalaus sektoriaus“ darbo vietų, pasižymintčių mažu uždarbiu, reikšmė. Tačiau akivaizdu, kad dalinės valstybinio reguliavimo priemonės būtinos ir šiuo atveju; 3) sveikintinos tolesnės decentralizacijos tendencijos, nes jos gali sumažinti elito reikšmę ir išplėsti demokratijos ribas, kai sprendimų priėmimo pradeda dalyvauti neturtingieji ir „atstumtieji“. Tokiu atveju tampa ypač svarbus įvairių nevyriausybių organizacijų vaidmuo.

Kaip matyti iš aukščiau pateiktų

⁷ Streeten P. Globalisation: Threat or Opportunity? Kn. Collins P. (Ed.) *Applying Public Administration in Development: Guideposts to the Future*. London, 2000.

teiginių, dalis jų pasižymi kraštutiniu liberalizmu ir jau vien dėl tokio kraštutinumo propagavimo jie yra diskutuoti. Nors galima ir sutikti su P. Stretenu, kad globalizacija prisideda prie tokio tipo reiškinių ir siūlo į juos atitinkamai naujoviškai reaguoti, tačiau tradicinių viešojo administravimo funkcijų ir „skaidrios ekonomikos“ paneigimas gali būti per ankstyvas arba net visai nepageidautinas reiškinys. Į globalizaciją „skubinančius“ ir „skatinančius“ pareiškimus dėl galimo jos neigiamo poveikio socialinei sferai reikėtų reaguoti labai atsargiai ir pamatuotai. ■

Literatūra

1. Bauman Z. *Globalizacija: pasekmės žmogui*. Vilnius, 2002.
2. Buchs M. The Open Method of Coordination as a “two-level game. *Policy and Politics*, 2008, vol. 36, No 1.
3. *Individo tapatumas: tarp tradicijos ir inovacijų*. Vilnius, 2012.
4. *International Labour Organization. Normlex. C102 – Social Security (Minimum Standards) Convention*, 1952 (No.102).
5. Rodger J. *From a Welfare State to a Welfare Society: The Changing Context of Social Policy in a Postmodern Era*. London, 2000.
6. Streeten P. Globalisation: Threat or Opportunity? Kn. Collins P. (Ed.) *Applying Public Administration in Development: Guideposts to the Future*. London, 2000.
7. Wooldridge A. The Nordic countries are reinventing their model of capitalism, *The Economist*, 2013, Feb. 2.
8. *2013 m. birželio 12 d. Europos Parlamento rezoliucija dėl Komisijos komunikato “Socialinės investicijos į augimą ir socialinę sanglaudą, visų pirma naudojant 2014-2020 m. Europos socialinio fondo lėšas (2013/2607(RSP))*
9. *2010 m. spalio 20 d. Europos Parlamento rezoliucija dėl minimalių pajamų vaidmens kovojant su skurdu ir skatinant įtraukties principais grindžiamą visuomenę Europoje (2010/2039(INI))*

Europinis Lietuvos sutarčių matmuo

ES sutartyse gausu ir valstybių ekonominės raidos, jų sanglaudos deklaracijų, tačiau realybė rodo, kad liberalieji jų straipsniai netolygaus valstybių išsivystymo aplinkoje su žymiai didesniu pagreičiu stumia pirmyn ūkinės neokolonizacijos procesus, nei daugumai žmonių svarbios socialinės politikos programas.

Kęstutis K.Urba

Lietuvos valstybės buvimo Europos Sąjungoje sąlygas, įpareigojimus bei prielaidas labiausiai apibrėžia du galioję, keitinėti ir Lisabonoje, teisės dokumentai: „ES valstybių sutartis“ ir „Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo“ bei naujesnis – Lietuvos stojimo į ES sutartis. Istorija žino Lietuvos uni- jų su Lenkija, „amžinųjų taikų“ su Maskva sutartis, kurios gerai iliustruoja, kad politika, eidama sava tėkme, dažnai suveikia stipriau nei teisė, tad šiuo aspektu tyrinėtinai ir šie mums svarbūs dalyvavimo šiuolaikiniai susitarimai su kitomis 27 dabar ES sudarančiomis valstybėmis.

Europos sutartyse – liberalizmo ideologijos pėdsakai

Esminis klausimas: kaip europinės ekonomikos politikos šviesoje atrodo dvi pagrindinės Lietuvos valstybės problemos – užimtumas bei greta intensyvosios emigracijos sparčiai besiplėtojanti kaimo nykra. Stojimo sutartis yra milžiniškos apimties apie 5 tūkst. puslapių dokumentas, kuriame numatyta finansinės narystės ES sąlygos,

konkrečios finansinės paramos sumos infrastruktūros ir regionų plėtrai, žemės ūkiui, išmokos žemdirbiams, žemės ūkio gamybos kvotos, pinigai Ignalinos uždarymo pasekmių įveikimui, pereinamieji laikotarpiai ir kiti svarbūs dalykai. Tarp į tekstą įtrauktų ES deklaracijų yra ir skubūs dokumentai dėl greitesnio nei 7 metai darbo rinkų atvėrimo Lietuvai, taip pat dėl Bendrijos paramos, kad Lietuva įsijungtų į Šengeno erdvę kartu su pirmąją prisijungiančiųjų šalių grupe.

ES sutartys yra irgi itin plačios apimties dokumentai, rodantys nemažą jas kūrusių ir aprobavusių politinių jėgų įdirbį, tačiau esminis klausimas vertinant jų kokybę ir atitikimą daugumos žmonių interesams yra paprastas – ar liberalizmo ideologijos pagrindu priimti laisvo kapitalo, prekių ir paslaugų bei darbo jėgos judėjimo straipsniai atliepia daugumos žmonių gerovės poreikiams, ar nepersveria jie deklaruotų žmogiškosios socialinės politikos straipsnių stambiojo kapitalo – bankų ir didžiųjų korporacijų naudai? Šioms gi pelno didinimas yra svarbiausias tikslas, o socialinis darbo jėgos saugumas ir visuomenių stabilumas dažniausia terūpi tiek, kiek tai tarnauja kapi-

talo augimui ir įsigalėjimui naujose rinkose. Filantropiniai pavyzdžiai greičiau yra gražios išimtis nei taisyklė. Realijos yra tokios, kad didžiosios maisto korporacijos „Cargil“, „Nestlé“ valdo milijonus ha žemės ir sukuria BVP bent dvigubai didesnę nei Lietuva, o žemgrobystės, dirvos nualinimo bei lobimo iš prekybos sklypais fenomenas pasaulinio krizinio maisto stygiaus dešimtmečiais vis labiau plinta.

ES idėja, prasidėjusi nuo ekonominės bendrijos sutarčių sukūrimo metalo ir anglies laisvai prekybai tarp keleto Vakarų Europos valstybių, greitai išaugo iš savo rūbų. Būtent stambiosios monopolijos, turinčios pakankamai finansinių išteklių veikti lobistinės liberalios politikos svertais, ženkliai prisidėjo prie ES sukūrimo, gerai suprasdamos, kad vidaus muitų naikinimas per kitų mokesčių našta bus perkeltas tų pačių valstybių dirbantiesiems. Todėl visai nenuostabu, kad ES sutartyse itin ryški liberalios rinkos fundamentalizmo dvasia: 26 straipsnio antroje dalimi sutariama, kad „Vidaus rinką sudaro vidaus sienų neturinti erdvė, kurioje pagal Sutarčių nuostatas užtikrinamas laisvas prekių, asmenų, paslaugų ir kapitalo judėjimas“. Deja, kaip ne per seniausiai paste-

bėta „Kultūros baruose“, rinka yra tas pats turgus su visu savo margumynu, grožybėmis bei ydomis – sukčiavimu, vadinamo spekuliacija perpardavinėjimo, pasiimant dalį pelno, tad nenuostabu, kad parlamentarai ir kiti politikai, Vilniuje susirinkę į Ekonomikos bei finansų konferenciją, konstatavo, jog dėl mokesčių slėpimo ES biudžetas kasmet negauna apie vieną trilijoną eurų įplaukų.

Sutarčių kaina – praradimai

Kuo gi liberalieji sutarties straipsniai bei minima deklaracija atsikuko Lietuvai per buvimo ES dešimtmetį? Dėl gerai žinomų priežasčių – ekonomikos nuosmukio, nedarbo, menkų atlyginimų, išaugusio nusikalstamumo, į kurį dėl milžiniškų apkrovų nesugeba adekvačiai reaguoti visa Lietuvos teisėsaugos sistema bei iš to išplaukiančio žiniasklaidos negatyvizmo, sukūrusio nenormalią, nuolatos žmonių ramybę ir poilsį trikdančią informacinę terpę – emigracijos iš Lietuvos srautas net šešetą kartų viršijo pasaulio vidurkį. Šimtai tūkstančių neblogai, bet brangokai Lietuvoje išmokslintų piliečių, matyt, Vakaruose vertinamų ir dėl nacionalinio charakterio ypatumų – darbštumo, santūrumo, nuolankumo ir netgi tam tikro rambumo kovojant už darbuotojų teises, paliko mūsų valstybę ir sutvirtino Londono-Dublino-Berlyno-Madrido fizinio bei intelektualaus darbo frontą. Tuo pačiu sukurdami rimtą konkurenciją vietos gyventojams, į ką dėmesį, gindamas nacionalinę rinką, atkreipė netgi Jungtinės karalystės premjeras D.Kameronas, pažėręs priekaištų ir savai švietimo sistemai. Dėl masinės emigracijos ištuštėjo ne tik Kauno Laisvės alėja, bet ir daugelis sodžių, ne juokais imta kalbėti apie žemių supirkėjus iš svetur, jau grasinančius išstumti vietos ūkininkus. Atrodo, kad netrukus, užsieniui įsigijus

dabar mūsų žemės ūkio bendrovių nuomojamų žemių sklypus, bus pakirstas ir jų visai neblogai išibėgėjęs ir produkcijos eksportu naudą nešantis verslas. Rašoma, kad į užsieniečių rankas jau pakliuvo apie šeštadalį Lietuvos teritorijos, tačiau parlamentinė valdžia šių procesų nesugeba netgi reikiamai identifikuoti bei prognozuoti. Pati sau užsimovusi vėlgi liberalių laisvių – asmens duomenų apie privatų verslą apsaugos įstatymo „apynasrį“, neleidžia netgi mūsų vyriausybei gerai suvokti ir įvertinti visų grėsmių.

Apibendrinkim: minimo ES sutarties dėl veikimo 26 straipsnio ir jį palaikančio IV skyriaus „Laisvas asmenų, paslaugų ir kapitalo judėjimas“ raiška Lietuvai atsigręžė tokiu būdu – valstybės biudžetui kasmet kainavusi 3-4 mlrd. litų švietimo sistema atidavė Vakarams, oficialiais duomenimis, beveik 900 tūkst. emigrantų, svetur kuriančių pridėtinę vertę ir savo algomis tešelpiančių gimtinėje likusius pagyvenusius ir mažus artimuosius, kurie perka ir užsienietiškas prekes. Iš ten atitekantis kapitalas su dirvą nualinančiomis itin intensyvos chemizacijos, 4,5 karto viršijančios vietines, technologijomis palaipsniui ima Lietuvos žemę į savo rankas. Jei nebus susigriebta, tai, kaip pastebėta vienoje vykusių mokslo konferencijų, netrukus ne tik bites teks paskelbti nykstančia rūšimi, o ir patį žmogų, kadangi visa tai atsisuks ne tik prieš dirvos natūralią švarą, bet ir prieš geriamo vandens kokybę, kuris, kaip, beje, teigiama, už 15 metų taps strategine preke. Ne veltui dar prieš du dešimtmečius Europos Parlamento tarpduryje Briuselyje Vokietijos pilietis man skundėsi, kad ant keptuvės padėtas „steikas“ šnypščia kaip visas chemijos fabrikas. Prireikė net visų trijų dešimtmečių, kad šešeto pavadinimų neonikotinoidų prisotinti chemikalai būtų pagaliau uždrausti žemės ūkyje Europos

komisijos 2013 m. gegužės 24 d. sprendimu, tačiau milžiniška žala jau padaryta, o milijardiniai pelnai nusėdo verslo sąskaitose. Taigi paklauskime, ar Lietuva su savo įstabilia rytinės ir vakarinės dalių gamta artimiausią dešimtmetį virs Europos natūralaus turizmo rojumi ar kiauclidžių „biznio“ rezervuaru, dar ir išdraikysiančių kraštovaizdį firmų, plėtojančių prekybą su Rusija, tarpinių punktų sąvarty- nu? Pamažu kyla ir visuomenės nepasitenkinimas, kad iš Lietuvos išvežamas ne tik durpžemis, bet ir juodžemis.

Žemės pardavimo problema

2014 m. gegužės 1d. turi įsigaliooti susitarimai su ES, kad Lietuvos žemę laisvai įsigyti galės atskiri ES piliečiai. Po kelerių metų, toliau vykdam liberalią ES žemės ūkio politiką, bus panaikintos ir pieno bei runkelių kvotos. Lig šiol nesulygintos su kitais išmokos mūsų žemdirbiams vėlgi gresia naujais praradimais žemės ūkyje – bankrotų banga dėl nevienodų konkurencin- gumo sąlygų. Ar nepasikartos 1935 m. pratrūkusi Suvalkijos valstiečių streikų banga? Dėl šios priežasties visoms Lietuvos politinėms jėgoms jau dabar galima drąsiai užduoti klausimą – su kuo jie solidarūs ir kieno interesams jie atstovauja? Vargstančių žmonių 150 tūkst. Lietuvos ūkių, kurių kasmet kolei kas tyliai tik po dešimt tūkstančių vis išnyksta, ar užsienio korporacijų ir jų verslininkų interesams? Pagaliau reikia išdrįsti viešai klausiti, kodėl dėl Vokietijos ir kitų ES valstybių bankų, neapdairiai prisi- pirkusių vertę praradusių Volstrito popierių, skolų „užkaišymų“ turi nukentėti mūsų žemdirbiai ir būti nesilaikoma ES sutarčių terminų? Stabilumo turi būti atseikėjama ne tik „lygesniems“ už kitus.

Žemės pardavimo problemos jau baigia „sunokti“ ir Lietuvos poli- tinių jėgų lauke. Šių metų vasarą ▶

► priimtas Seime „žemės saugiklių įstatymas“ yra aiškiai nepakankamas vykstančiai neokolonizacijai sustabdyti ir savo griežtumu gerokai atsilieka nuo vakarietiško analogo, kuriuose sprendžiant, ar įsileisti svetimšali, yra ženklus ir vietos bendruomenės balsas. Dėl šios priežasties dalis sunerimusių Lietuvos piliečių bei plataus politinio spektro marginalinių partijų nuo tautininkų bei „Drąsos kelio“ iki Valstiečių ir žaliųjų sąjungos bei Liaudies partijos suskubo gan sėkmingai rinkti parašus referendumui dėl žemės nepardavimo užsieniečiams, o valdančioji dauguma, atrodo, arba lūkuriuoja bent pradinio demokratinio „žmonių mandato“ veikimo arba tebesidairo į savas nuolaidų liberalizmui etiketes. Liberalai gi suskubo iš anksto apsidrausdami prieš rinkėjus nuolatos apeliuoti į premjerą A. Butkevičių, lyg nematytų, kad pirmininkaujant ES tarybai yra griežtai laikomasi esančių teisės dokumentų – visų sutarčių ir, pagaliau, lyg neišmanytų, nežinotų ir visai teisėtos europinės politikos debatų mechanizmų Briuselyje ir per prezidentūrą ar net europinių teisminių svertų, kuriems įjungti tereikia šešeto valstybių iniciatyvos.

Vengrijos, Bulgarijos parlamentai jau nedviprasmiškai išsakė savo poziciją, išplaukiančią iš nesitenkinimo ES žemės ūkio politika. Deja, Latvija, atvėrusi itin plačiai vartus skandinaviškam ir vokiškam bei rusiškam kapitalui, jau žymiai „išsipardavė“, tad belieka tartis su Estija ir dar viena mažesnių ar naujesnių ES valstybių. Beje, seniausia Europos valstybių konstitucija vadinamame istoriniame mūsų politikos pavelde – Trečiajame Lietuvos Statute, įsigaliojusiam nuo 1589 sausio 1d., užrašytas 12 straipsnis: „Apie nedavimą svetimšaliams lengvatų ir privilegijų, o atėjūnams iš kitų kraštų žemės neduoti“ drauge su ES valstybių sutarties preambulėje deklaruotais teisingumo, lygybės pagarbos vals-

tybių istorijai nuostatomis sukuria juridines prielaidas rimtiems naujiems Europos politikos viršūnių debatams ne tik žemės rinkos, bet ir visos ES ekonominės politikos klausimu, vardan stabilaus augimo neapeinant ir socialinio bei tarpvalstybinio teisingumo.

Konservatoriai vykstančią referendumo iniciatyvą savo pareiškimui jau prilygino bemaž išstojimui

iš ES, nors jų atrama – Sąjūdis, svarstydamas žemės nepardavimą užsieniui, skilo maždaug per pusę. Pastebėjime, kad neteko girdėti apie bėgančias iš ES savą žemės rinką ginančias Vengriją ar Bulgariją, todėl tariamos grėsmės konstatavimas tereikia konservatyvių politinių iniciatyvų Briuselyje silpnumą bei stoką arba nesugebėjimą pamatyti ar net rasti pusiausvyrą tarp ES sutartyse deklaruotų liberalių bei socialių, atskiroms valstybėms svarbių vidaus stabilumo, principų. Be to, konservatorių vykdyta „popierinė“ kooperacijos žemės ūkyje plėtros politika drauge su mokesčių kooperatyvams kėlimu negalėjo tapti

realiu valstybės žemių vientisumui būtinu saugikliu. Kita vertus, naujos derybos su visomis kitomis ES 27 valstybėmis yra bene kebliausia išeitis, todėl esamos ne tik žemės, bet pastebėjime, ir miškų valdų situacijos identifikavimas bei tvirtesnių „saugiklių“, Lenkijos ar tos pačios Danijos pavyzdžiu, kaip ir gamtosauginių reikalavimų sustiprinimo priėmimas Seime – pats

artimiausias valdančiosios koalicijos uždavinys.

Ar ES yra gerovės valstybių sąjunga?

Prieš dešimtmetį balsuojant už Lietuvos įsijungimą į ES, daugumai piliečių, kaip ir šių eilučių autoriui, narystė atrodė kaip realus kelias į gerovės valstybių sąjungą. Deja, pasaulio finansų ir ekonominės krizės padariniai anaipol nėra įveikti, sunki bendro ir jaunimo nedarbo našta tebeslegia pietines ES valstybes, kaip ir dalį šiaurės, o daugelio valstybių skolos nėra linkę mažėti. Tikrą demogra-

finę nacionalinę katastrofą patyrusi – dėl emigracijos praradusi beveik trečdalį savo gyventojų, per konservatorių valdymo metus vien skola užsieniui pasiekusi didžiulę 47 mlrd. litų sumą su kasmetėmis beveik 3 mlrd. litų palūkanomis Lietuva yra pateikiama kaip visai patenkinamos situacijos pavyzdys, kadangi kitų valstybių skolų santykis su jų BVP žymiai didesnis.

Daug pastangų sukurti atsvarą liberaliai ES sutarčių dvasiai padėjo ir vienas ES konstruktorių, kairysis krikščioniškas Žakas Deloras (Jaques Lucien Jean Delors), akcentavęs socialios politikos normų įtvirtinimą svarbiausiose teisiniuose dokumentuose. ES sutartyse gausu ir valstybių ekonominės raidos, jų sanglaudos deklaracijų, tačiau realybė rodo, kad liberalieji jų straipsniai netolygiai valstybių išsivystymo aplinkoje su žymiai didesniu pagreičiu stumia pirmyn ūkinės neokolonizacijos procesus, nei daugumai žmonių svarbios socialinės politikos programas. Vien 58-60 straipsniuose dėl ES veikimo liberalizavimas yra išlinksniuotas penketą kartų be reikiamos reguliavimo ir socialumo atsvaros.

Gerovės valstybių sąjunga su plačiu socialiniu saugumu gali būti sukurta tik ant tvrios ir efektyvios didelio užimtumo, būtent, protinai reguliuojamos socialios, o ne prokrizinės neoliberalios rinkos ekonomikos, pagrindo. Nepalanki daugeliui mulkinamų, pasimetusių, nesuvokiančių vykstančių procesų esmės ES rinkėjų dabartinė situacija sudaryta atstovaujamosios liberalios demokratijos išsivystymo pakopoje, kuria sumaniai naudojasi dešinėsios politinės jėgos, remiamos stambiojo bankinio kapitalo bei atitinkamų kanalų žiniasklaidoje. Ši „demokratija“ prieš svarbiausių sprendimų priėmimo bei atsakomybės už juos svertų dažnai atveda asmenis, mokančius kalbėti rinkėjams, tačiau pasimetančius ekonominių ir finansinių gaivalų draskomoje vadinamojoje

laisvojoje rinkoje, kuri, anaipol, nėra linkusi pati susireguliuoti. Jos suvaldymui yra būtinos ir neeilinės intelektualinės pajėgos, ir atitinkama politinė valia. Tai gerai iliustruoja kad ir Portugalijos sunkvežimių pramonės žlugimo pavyzdys, paktikuotas perprodukcijos, kaip ir JAV automobilių pramonės gigantų bankrotas, Detroitą verčiąs miestu vaiduokliu. Liberaliam politikui tai tėra išmestų į gatvę dirbančių žmonių asmeninė problema, o kairesniam – eilinis reikiamos reguliacijos ir protingo rinkos prognozavimo bei tam tikro laipsnio planingumo ir naujų svarbių investicijų uždavinys. Deja, ES valstybių sutartyse nėra įtvirtinta mokslo svarba esminių rinką sureguliuojančių sprendimų priėmimui, šią prievolę pasilikus patiems aukštesiems išrenkamiems, dažniausiai tik teisinio išsilavinimo politikams, operuojantiems vien voliuntaristiniu imperatyvu. Šia prasme mūsų premjero A. Butkevičiaus ekonomikos mokslo patirtis bei aktyviausio europarlamentaro ekonomisto Z. Balčyčio nuovokumas tėra graži išimtis.

Intelektualų elito atsakomybė

ES ir kitur dar nėra iki galo įvykęs svarbiausių politinių ekonominių sprendimų naštos natūralus pasidalijimas, kai intelektui tenka jų formuluotės, o politikams jų atitikimo priešrinkiminiams pažadams ir tinkamumo daugumos žmonių gerovės interesams patikrinimas. Greičiau atvirksčiai – kairesnių vertybių intelektualams visoje šioje situacijoje dažniausiai belieka pasyvesnių stebėtojų ir kritikų pozicija. Atsakingi sprendimai dažniausia gimsta vidutinės kokybės ekonomikos ir finansų patarinėtojų bei „spyčraiterių“ virtuvėse, kurioms liberalizmo doktrinos receptai yra priimtini vien dėl to, kad nereikia ieškoti optimalių reguliacinių sprendimų ir atitin-

kamos dosnios lobistinės liberalių sluoksnių paramos. Nereikia stebėtis, kad pusiau alkaname pasaulyje ES žemės ūkio politika yra didesne dalimi orientuota ne į duonos, o stipraus alkoholio gamybą, nes taip kai kam gerokai pelningiau. Atseikėjant išmokas ES valstybių žemės ūkiui niekam politikos dešinėje neskauda galvos, kad pietinėms ES valstybėms aktualu lietininimo sistemos, o šiaurinėms – žymiai brangesnės melioracijos ir dirvos rūgštinimo šalinimo programos. Betgi esminiai sprendimai, reikalingi ne tik visos ES žemdirbystės tvarumui, turi būti paliekami ne valstybiniam, o sąjunginiam lygmeniui, nekalbant apie aptartus sąžiningos konkurencijos, beje, akcentuotos ES sutartyse, neleistus iškraipymus. Kitaip tariant, ir Briuselyje „ne šventieji puodus lipdo“.

Vien jau šie pavyzdžiai rodo, kad sprendimų priėmimo ženklus geo- bei makroekonominis diletantizmas bei klestėję savanaudiški lobistinių chemizacijos magnatų klanų interesai, neturintys nieko bendro ir su katalikišku prisakymu „išalkusį pavalgydink“. Tai nenuostabu, nes kaip teisingai pastebėjo liberalizmo ideologijos žinovas filosofas Algirdas Degutis, ankstesnę krikščioniškai liberalią „laisvės vardan gerovės“ nuostatą pasaulyje yra pakeitęs „laisvės vardan pasirinkimo“ ideologinė opinija, o ją pastaruoju metu Europoje sėkmingiausiai yra pritaikę neoliberalia ideologija besivadovaujančios jėgos. Ar sugebės rinkėjai šią situaciją panaudoti savojo – bendrojo gėrio visiems kūrimui, o politikai, įgavę jų pasitikėjimą, atiduoti sudėtingiausių sprendimų našta mokslui, sau pasilikdami pastarųjų atitikimo humaniškosioms socialdemokratinėms vertybėms patikrą, parodys laikas. Akivaizdu, kad tai bene svarbiausia šios dienos politinės kultūros aktualija, kuri turi būti priešpastatoma ekonominiam diletantizmui bei voliuntarizmui, kurio netrūko ankstesniam itin iš-

► kalbiam bei dosniam Vakarų bankams Lietuvos premjerui A. Kubiliui su sava aplinka.

Rinkimų į Danijos, Čekijos parlamentus pavyzdys rodo artėjančių permainingų poreikių, tačiau situacija Prancūzijoje išpėja, kad negalima nė minutei atsipalaiduoti. Europos socialistų partijos sekretoriatas, nesumanęs praėjusią žiemą sukuriant bendraeuropinės akcijos dėl teisėtų didelių mokesčių reikalavimo stambiajam kapitalui, kaip ir Vilniaus socialdemokratams, nesupratę V. Andriukaičio žodžių, kad „laikas visiems išeiti į aikštes“, praleido gerą galimybę žemyne laimėti daugelio rinkėjų simpatijas „vienu kirčiu“. Be abejo, surasti mokesčių optimumą visiems yra itin sudėtingas mokslo uždavinys, tačiau akivaizdu, kad stambiojo kapitalo investicijos nėra pakankamos krizei suvaldyti, nes nemenką jų dalis toliau nukreipiama asmeniniam prabangos „spindesiui“ sukurti, kurį ir mums būtina stipriai apmokestinti, išieškoti ribą (1 mln. litų) mažinant bent perpus, jei ne trigubai, tačiau tai priklauso ir nuo mūsų Seimo kelių dešimčių milijonierių. Ateinantis pavasaris bus sunkių rinkimų batalijų, kuriose lems ne tik teismo bei socialinio teisingumo siekiai, bet ir jų idėjų, konkrečių siūlymų ir programų sklaidą, laikas. Lietuva yra svarbių istorinių permainingų akivaizdoje.

Briuselio biurokratų apynasriai ir Lietuva

Nereikia užmiršti, kad vis dar jaunos savo amžiumi ES sutartys nėra nepajudinama „šventoji karvė“, tebetrypianti žmonių ekonomines teises, o tuo pačiu ir jų laisves, tik „saviems“ dosnioje neoliberalizmo pievoje. Visgi pati sutarčių dirva daug kur yra sociali, taigi, akivaizdus tolygaus išvystymo, sanglaudos nevykdymo prieštaravimai sukuria prielaidas naujiems debatams. Sutarčių

fundamento kreipimas socialiesne kryptimi, įtvirtinant būtent intelektualų elito atsakomybę ir teises svarbiausių sprendimų priėmimo, sureikšminant moksliskumo prognostinį bei rinkos ir socio-ekonomines žmonių galias bei iš jų išplaukiančias laisves, profesionaliems politikams demokratijos sąlygomis pasiliekančias žmonių vertybių išsaugojimo vaidmenį, – visa tai yra vienas svarbiausių pažangios europinės politikos uždavinių.

Deja, neatsiejama nuo realios liberalios europinės politikos ekonominių procesų sparti destruktivumo raida reikalaujanti tuoj pat imtis neatidėliotųjų, netgi ultimatyvių Lietuvos veiksmų prieš egzistuojančius ribojimo bei „karpymo“ (angl. *austerity*) politikos“ Briuselio biurokratų apynasrius, kuriais piktinasi ir solidesni ekonomistai bei Europos spauda, kadangi jie trukdo ir stabdo dideles, netgi gerai atsiperkančias valstybės ūkiui kreipiamas investicijas kooperavimesi su privačiu verslu.

Mūsų aktualija – vis dar kuklios biudžetinės galimybės kūrė tik privertė gerokai sumažinti ir valstybės investicijas į žemės ūkį bei taip absurdiškai vis dar verčiamų „ES kaimo plėtros programą“ (iš angl. *development* – raida), plėtojantis jo nykrai, kofinansavimą iš mūsų lėšų. Tai reiškia kad ir visa melioracijos sistema, į kurią buvo investuoti milijardai, ir dabar reikalaujanti skubios renovacijos, tampa vos ne pasmerkta. Jau dabar išrikiuotės išėjė apie pusę (26 tūkst. km) magistralinių griovių, kai kuriuose rajonuose šlapynėmis virtę apie trečdalį dirbamos žemės.

Apie brangokai kainuojančią naujakurystės kaime programą ar net šeimos ūkių stiprėjimą bei spartesnę kooperaciją neverta net svajoti, nes kaip efektyviai panaudoti Lietuvai septynmečiui skirtus 44 mlrd. litų yra nejudinamai apsprendę nevaldantys ekonominės

– finansinės situacijos rinkoje Europos komisijos klerkai, žinoma, apsiramstę aptariamomis teisinėmis sutartimis. Tai reiškia, kad Lietuvos kaime, greta galinčių pradėti nykti ar net žlugti dėl nuomojamos žemės praradimo bendrovių, netrukus įsivyras ne efektyvus ir konkurencingas, kadangi jam nereikia socialinių išmokų samdai, šeimos ūkis bei jo kooperacija, o intensyviausios chemizacijos užsieninis su pigia vietine darbo jėga bei „kumetyste“, didinsiančia bedarbių bei degraduojančių asmenų armiją mieste.

Uždavinys socialdemokratams

Dabartinis Europos Parlamento pirmininkas M. Šulcas inauguracijoje kalboje yra pabrėžęs, kad savo užduotimi laiko priešintis ir aukščiausio lygio vadovų susitikimų, vykdančių „Briuselio kamarėlės“ sprendimus, išdavai – plintančiai renacionalizacijai, o prireikus ir pasinaudoti savo tikraisiais demokratiniais įgaliojimais ir eiti į konfliktus. Mūsų gi socialdemokratų uždavinys yra tinkamai išsiričiuoti paskui savo narsų europinį lyderį ir apginti Lietuvos piliečių teisėtus interesus, remiantis „ES valstybių sutarties dėl veikimo“ 27 str. apie priemones, reikalingas nevienodo išsivystymo valstybių pažangai, 39 str. iš ES žemės ūkio politikos b)-e) dalimis: dėl bendruomenės gyvenimo lygio, rinkų stabilumo, pakankamo tiekimo ir priimtinių kainų vartotojams, 167 str. dėl kultūros ir jos paveldo išsaugojimo, 174 str. dėl regionų atsilikimo įveikimo, 191 str. dėl gamtinės aplinkos išsaugojimo, 195 str. dėl turizmo aplinkos ir kitais. Prezidentūros vykdoma Vakarų krypties „politkorektiška“, nuolaidžiai paklusni užsienio politika svarbiausioje – ekonomikos – plotmėje, nesuvokiant ir valstybės dezintegracijos grėsmių naujame tautų katile, yra aiškiai nepakankama. ■

Trūksta diskusijų dėl išeities paieškų

Petras Eidukevičius

Jau visuotinai pripažįstama: civilizaciją purto pasaulėžiūrinės vertybinės – „dvasinės“ problemos. Intelkto žiedas, filosofai, mokslo žmonės neturi antikos laikų mokslo žodžio autoriteto – populiarumo visuomenėje. Bent Lietuvos viešoji erdvė mirga daugiau kritiniais, mažiau – analitiniais, bet būtinai pesimistiniais šviesuomenės pasisakymais. Gąsdinami pranašystėmis: euras žlugs, ES subyrės, Lietuva išsivaikščios... Pesimistinių nuotaikų paplitimo Lietuvoje taisyklę patvirtina ir neseniai pasirodžiusio analitinio, kritinio veikalo „Melo ekonomika“ autorės Aušros Maldeikienės prisipažinimas: „Madinga pozityvi gyvenimo nuostata reikalaujanti džiugiai kviesti likti Tėvynėje arba grįžti namo, jei anksčiau ją palikai, bet aš to daryti nedirštu.“

Vartau knygą, kurios jau patys atskirų skyrių pavadinimai iškaltingi: „Griūvanti tikrovė: ką slepia bilietas iš Lietuvos“; „Nestabilūs pamatai: turto paieškos, kurios pražudo dvasią“; „Pirmas Lietuvos melas: viską kuria privatus verslas“; „Antras Lietuvos melas: viešasis sektorius – išlaikytinių rojus“; „Trečias Lietuvos melas: mažas algas lemia menkas ūkio produktyvumas“; „Ketvirtas Lietuvos melas: maži mokesčiai didina šalies patrauklumą ir efektyvumą“; „Ką daryti: atimkime iš ekonomikos religijos galias“; „Ką daryti: sugrąžinkime į Lietuvą politiką“.

„Melo ekonomika“ skirta tiems, kam skauda dėl to, „kas yra“, ir rūpi, kodėl taip yra. Skirta, pasak autorės, tiems, kas „gyvena atmerkto mis“ akimis.

Štai poskyryje „Paminta politikos esmė“ rašoma: „Politinė (demo-

kratinė – P.E.) sistema gali veiksmingai plėtotis ir kaupti šalininkus tik tada, kai skirtingų partijų ideologiniai skirtumai labai ryškūs ir viešai pristatomi“. Pas mus „ideologinį aklumą“, skurdą demonstruoja partijos, politologai, o ypač „D. Grybauskaitė, nuolat bandanti pateikti save kaip asmenį virš politikos, virš partijų“ (223 p.). „Ideologijos eliminavimas pašalina ir moralines dilemas, kurios keičiamos sausu ir labai primityviu biurokratišku išskaičiavimu bei politinėmis procedūromis, kurios sukuria tik problemas sprendimo regimybę“ (224 p.).

Negailestinga mūsų politikams išvada ir dėl mokesčių: „dėliojant lietuvišką mokesčių sistemą buvo sukurtas mokestinis monstras: nustačius mažus verslo ir kapitalo kilmės pajamų mokesčius, valstybės išlaikymas neproporcingai permestas gerokai ekonomiškai silpnesnei žmonių grupei – samdomiems darbuotojams“ (139 p.).

Imponuoja autorės siūlymas: „Lietuvai reikia daugiau debatų“. Nes „...krizė ... gerokai supurtė tikėjimą viską savaime išsprendžiančia rinkos jėga“ (225 p.). *Ką daryti?* Akivaizdu, kosmetiniai pataisymai rinkos sistemos neišgelbės. Būtinai esminiai žaidimo taisyklių pataisymai. *Kokie?* Tik apie tai viešai dar nėra ir užuominų. Gal kur nors intelektualų susibūrimuose ir pakalbama šia sisteminių pokyčių tema? *Reikia viešų debatų!*

Buvo Kaune vienas bandymas į tą debatų pusę. VDU politologai spalio pradžioje surengė atvirą visuomenei konferenciją „politikos kokybės“ klausimu. Tema labai aktuali. Mūsų politikos – valstybės reikalų tvarkymo teorijos ir praktikos – nekokybė yra akivaizdi. Politikų, valdžios įsitaigų reitingai rodo, kokia mūsų demokratija, kaip išrinktieji atstovauja

savo rinkėjams. Konferencijoje buvo įdomių pranešimų. Tik nebuvo akcentuotai išskirta tai, kas svarbiausia. Ir nebuvo diskusijų. Nebuvo joms skirta laiko. Nebuvo joms pasirengta paskleidžiant tezes.

„Melo ekonomikoje“ iš bendro „privatizuotos laisvės tragedijos“, „privatizuota politikos“ neliberaus konteksto iškrepta švietimo tema. Pasak „Melo ekonomikos“: „turi būti daugiau privačių mokyklų, nes tik privataus ir valstybinio švietimo derinys gali sukurti konkurenciją, kurios ir reikia siekti“ (247 p.). Ginama mokyklos dalinė privatizacija per „krepšelius“.

Kas yra komercija - konkurencija mokykloje? Tuomet mokymas - mokymasis nuleidžiamas į komercinių paslaugų lygį su potekste, kad išsilavinimą galima nusipirkti. Taip ir daro mūsų moksleiviai, studentai. Jie masiškai perka darbus, kursinius, diplominius, o vienas iš turtingiausių politikų savo diplomą beveik viešai nusipirko.

Pačios privačios mokyklos turi teisę egzistuoti. Tik jos, iš vienos pusės, primena feodalinį luominį relikvą, kai „galimybę rinktis“ privačią mokyklą dar pareguliuoja kapitalistinis luominis regulatorius – piniginės storis. Iš kitos pusės, į tokią luominę mokyklą nukreipti „krepšeliai“ atima lėšas, skriaudžia valstybines mokyklas ir juose besimokančius ne luominius moksleivius. Luominiai individualistai nesupranta visuotinio švietimo svarbos, laiduojančio daugumos piliečių išsilavinimą – valstybės klestėjimo garantą.

A. Maldeikienės veikale mūsų esama padėtis apibūdinta taikliai: „Esame suvaryti į gardą, kur privalome kautis dėl savo gėrybių dalies“ (252 p.). Kaip iš jo išsivaduoti?

O gal išvengti diskusijas dėl išeities paieškų? ■

SPECIALUS ŽURNALO SKYRIUS

Rengiamas kartu su Europos Parlamento Socialistų ir demokratų pažangiojo aljanso grupe ir Lietuvos socialdemokratų delegacija

Jame informuojame apie Socialistų ir demokratų pažangiojo aljanso grupės ir Lietuvos socialdemokratų delegacijos Europos Parlamente veiklą ir požiūrius į Europos bei Lietuvos aktualijas

S&D

Europos socialistai iškėlė M. Šulco kandidatūrą į Europos Komisijos Pirmininkus

Europos socialistų partija, kurios tinklui priklauso ir Lietuvos socialdemokratų partija (LSDP), lapkričio 6 d. Briuselyje iškėlė Europos Parlamento Pirmininko, Socialistų ir demokratų pažangiojo aljanso frakcijos nario Martino Šulco (Martin Schulz) kandidatūrą į Europos Komisijos Pirmininkus, kurio rinkimai vyks 2014 metais.

„Man didelė garbė dėl įgyto Europos socialistų partijos pasitikėjimo ir paramos. Pristatydamas savo kandidatūrą ir lankydamasis įvairiose Europos valstybėse, sieksiu išklausti partijos narius, jų problemas ir idėjas“, - teigė M. Šulcas Briuselyje vykusioje spaudos konferencijoje.

M. Šulco tvirtinimu, „Europos Komisija jau seniai yra politizuota. Deja, tai iki šiol buvo elito politika. Atėjo laikas sukurti tikrą ryšį tarp ES institucijų ir ES piliečių. Taip pat atėjo laikas kurti Europą, į kurią žmonės galėtų investuoti, žinodami, kad Europa investuoja į juos. Geriausias būdas, kaip padaryti Europos Sąjungą dirbančią žmonių labui, yra pirmiausia įtraukti žmones į Europos valdymą. 2010 metais už Europos Komisiją ir jos Pirmininką rinkimuose balsavo tik 488 Europos Parlamento nariai. 2014 metais sieksiu, kad 390 milijonų ES piliečių turėtų galimybę tarti savo žodį“.

Prieš pora metų išrinktas Europos Parlamento pirmininku M. Šulcas inauguracinėje kalboje sakė, kad savo, kaip Parlamento, vienos iš trijų pagrindinių ES institucijų pirmininko, užduotimi laiko pasipriešinimą vis dar populiariai tendencijai koncentruotis į aukščiausio lygio susitikimus, kai sprendimus, kurie „susiję su mumis visais, vyriausybės vadovai priima už uždarytų durų“.

Pasisakydamas už didesnę Parlamento vaidmenį sprendimų priėmimo, M. Šulcas pabrėžė, jog „svar-

biausia lygiomis teisėmis derėtis su Taryba: nesvarbu, ar tai finansinė programa, žemės ūkio, žuvininkystės ar regioninės politikos reforma, kova su klimato kaita, finansų rinkų teisės aktai, teisingumas ir vidaus reikalai, ar prekybos politika“.

Pasak M. Šulco, Europos Sąjungos esmė – įveikti konfliktus pasitelkus dialogą ir ieškant sutarimo. Vadovautis ne stipresniojo teise, o solidarumu ir demokratija. Siekti mažų ir didelių valstybių, interesų pusiausvyros ir teikti pirmenybę bendrai gerovei, o ne pavieniams interesams.

M. Šulco kandidatūra dar turės būti oficialiai patvirtinta kaip bendra europinės partijos kandidatūra Europos socialistų partijos kongrese, kuris vyks 2014 m. kovo 1 d. Iki to laiko kandidatas pristatys savo Europos socialistų partijos narėse - socialistų ir socialdemokratų partijose daugelyje Europos valstybių.

M. Šulco kandidatūrą į Europos Komisijos Pirmininkus iškėlė ir LSDP Taryba. ■

Socialinė apsauga yra investicija į orų žmonių gyvenimą

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto Vilniuje surengtoje aukšto lygio konferencijoje buvo aptartos Europos galimybės ir iššūkiai ir būtinybė kurti socialiai teisingą ir atskaitingą Europą. Konferencijoje kalbėta, kad dėl krizės kai kuriose griežtas taupymo priemonės taikiusiose šalyse ėmė stiprėti politinis ekstremizmas, demagogija ir išankstinės nuostatos. Fiskalinė, bankų ir finansinė sąjunga yra reikalingi ekonominės ir pinigų sąjungos ramsčiai. Tačiau juos būtina turi papildyti augimą ir teisingumą skatinančios priemonės, darbo vietų kūrimas, skurdo mažinimas, teritorinė ir socialinė sanglauda.

Apie šiuos ES aktualius dalykus kalbamės su Europos Parlamento socialistų ir demokratų pažangiojo aljanso frakcijos nare Vilija Blinkevičiūte.

– 84 milijonai europiečių gyvena žemiau skurdo ribos, o 26 milijonai neturi darbo. Ekonomikos ir finansų krizė virto socialine ir demokratijos krize ir vos 31 proc. europiečių pasitiki ES. Ar ES pasiruošusi reaguoti į piliečių reikalavimus ir nuogastavimus? Kaip vertinate situaciją Lietuvoje?

–Daug važinėju po Lietuvą, matau, kiek liūdesio tėvams ir seneliams kelia tai, kad jų vaikai negali rasti darbo, o ir patys jaunuoliai dėl to labai išgyvena. Jaunimo nedarbas – vienas didžiausių skaudulių ne tik Lietuvoje, bet ir visoje Europos Sąjungoje. Šiuo metu net kas ketvirtas jaunas europietis negali rasti darbo. Optimizmo man suteikia tai, kad mūsų šalis jau nebėra tarp nedarbo rekordus mušančių šalių, jaunimo nedarbas pamažu mažėja - nuo 35 proc. iki 23 proc. šią vasarą. Skeptikai sakytų, kad Lietuvoje jaunimo nedarbo lygis mažėja, nes jaunimas

išvažiuoja, tačiau aš tikiu, kad jauni žmonės tapo aktyvesni, verslesni. Juolab, kad mūsų žmonių noras dirbti bei užsidirbti visada buvo tikrai didelis. Tačiau turime dar daug padaryti, kad susigrąžintume savo vaikus į Tėvynę. Tikiuosi, kad neseniai Vyriausybės patvirtintos Užimtumo didinimo programos įgyvendinimas išspręs daug susikaupusių problemų. Nereikia pamiršti, jog mūsų socialinio draudimo sistema remiasi kartų solidarumo principu, tad kuo daugiau bus dirbančių ir mokančių mokesčius jaunų žmonių, tuo geriau gyvens jų seneliai.

–Ką daryti, kad Lietuvoje atsirastų vietos jauniems žmonėms?

–Teko apie tai diskutuoti ir su Druskininkų, Alytaus, Lazdijų, Varėnos darbo biržų bei jaunimo darbo centrų vadovais. Jie kasdien susitinka su dar-

► bo ieškančiais jaunuoliais ir pasakoja, kad beveik kas antras neturi reikiamos profesijos, darbo įgūdžių ir motyvacijos. Nenorėčiau dėl to kaltinti jaunuolių. Matyt, mokykla, šeima ir valstybė per mažai dėmesio ir pastangų skyrė tam, kad vaikas dar ankstyvoje vaikystėje pradėtų galvoti apie savo būsimą profesiją ir nuosekliai jai rengtis. O ir profesinio mokymo bei studijų programos dar neatitinka darbdavių poreikių. Ir tai ne tik Lietuvos problema. Europos Parlamente patvirtintose mūsų rekomendacijose sakoma, jog šalys narės turi daugiau dėmesio skirti jaunimo profesiniam orientavimui, praktinių įgūdžių įgijimui, mokymo programų pritaikymo darbo rinkos reikmėms gerinimui. Ne mažiau svarbu yra remti kokybiškų darbo vietų jaunimui kūrimą. Ypač regionuose. Turėtų būti taikomos mokesčių lengvatos darbdaviams, kad jie būtų motyvuoti įdarbinti jaunus žmones. Dažnai darbdaviai ieško darbuotojų, jau turinčių praktinio darbo įgūdžių, ir nėra suinteresuoti investuoti į papildomą mokymą. Reikia plėtoti praktinio pasirengimo darbui sistemą. Tuo pačiu būtina užtikrinti, kad jauni žmonės nebūtų išnaudojami ir verčiami dirbti už dyką, dangstantis praktika ar stažuotėmis.

– *Europos Parlamento Užimtumo ir socialinių reikalų komitete pristatė pranešimą apie socialinę apsaugą Europos Sąjungos šalyse. Į ką norėjote atkreipti dėmesį šiame pranešime?*

Pranešimo tikslas yra pateikti siūlymus šalims narėms ir Komisijai, kaip reikėtų didinti Europos Sąjungos socialinės apsaugos sistemų aprėptį ir tuo pačiu išsaugoti jų finansinį tvarumą. Labai svarbu diskutuoti šia tema Europos Sąjungos lygiu, nes ekonominė krizė buvo nelengvas išbandymas socialinės apsaugos sistemų tvarumui. Ne visos šalys šį bandymą sėkmingai išlaikė ir nesugebėjo užkirsti kelio skurdo ir socialinės atskirties padidėjimui. Išaugęs nedarbas bei sumažėjusios gyventojų pajamos didino socialinės apsaugos išlaidų poreikį, o tuo pačiu metu nacionaliniai biudžetai buvo balansuojami, mažinant pensijas ir kitas socialines išmokas. Dėl to labiausiai nukentėjo pažeidžiami žmonės, kurių daugelis atsidūrė už skurdo ribos.

– *Todėl dabar pensininkams rūpi žadėtas pensijų nepriemokų kompensavimas. LRT laidoje „Savaitė“*

Jūs buvote paklausta, kodėl vyriausybėms nepavyksta sukurti kompensavimo mechanizmo.

– Toje laidoje aš pavirtinau savo nuomonę, jog pati didžiausia klaida buvo padaryta, kad tos pensijos buvo sumažintos ir atimtos. Girdėti gąsdinimų, kad jeigu mes Lietuvoje nebūtume sumažinę pensijų, mus būtų ištikęs Graikijos likimas. Tai yra netiesa. Absoliučiai nekorektiška lyginti graiko ir lietuvių pensiją. Graiko vidutinė pensija yra 5,5 tūkst. litų, lietuvių vidutinė pensija – apie 800 litų, o kai kurie žmonės pasakytų, kad net ir tiek negauna. Graikai po didžiulio spaudimo šiek tiek sumažino savo pensijas, bet ir tai tik tas, kurios viršijo 4 tūkst. litų. O mes kaip pasielgėme? Tiesą pasakius, nieko iš to ir neišlošėme. Tiesiog padidiname skurdą ir socialinę atskirtį. Tai – ne mano išgalvoti žodžiai. Tai patvirtino ir Tarptautinis valiutos fondas, tai patvirtino ir įvairios studijos, atliktos Europos Komisijos. Jos parodė, kad Lietuva per ekonominę ir finansinę sunkmetį labiausiai iš visų valstybių krito paprastiesiems žmonėms. Noriu patikinti, kad socialdemokratų vyriausybė yra įsipareigojusi ir tikrai padarys taip, kad pensininkams pensijos bus kompensuotos. Kada? Norėtusi kaip galima greičiau. Manau, kad reikėtų kaip galima greičiau žmonėms pavišinti, pasakyti, parodyti tą kompensavimo mechanizmą, reikia dėti ant stalo įstatymą su tam tikrais terminais, kada ir kaip ką gražiname, numatyti biudžete tuos pinigų ir dirbti ta linkme. Ir žmonės supras. Man atrodo, kad šiek tiek trūksta to aiškino, trūksta kalbėjimo, trūksta geranoriškumo.

– *Jūs teigiate, kad socialinės apsaugos aprėptis ES valstybėse narėse vis dar nepakankama.*

– *Jūs teigiate, kad socialinės apsaugos aprėptis ES valstybėse narėse vis dar nepakankama.*

– Reikėtų suprasti, jog socialinė apsauga yra investicija į žmones, kuri leidžia jiems prisitaikyti prie pokyčių darbo rinkoje, apsisaugoti nuo skurdo ir socialinės atskirties bei padeda integruotis į darbo rinką. Būtina plėtoti ir modernizuoti socialinės apsaugos sistemas, siekiant užtikrinti visiems tinkamą socialinę apsaugą, paremtą visuotinės prieigos ir nediskriminavimo principais ir gebėjimu lanksčiai reaguoti į demografinius bei darbo rinkos pokyčius.

Savo pranešime Europos Parlamento Užimtumo ir socialinių reikalų komitete pabrėžiau, kad siekis užtikrinti gerovę savo piliečiams negali būti įgyven-

dintas be tvarių ir adekvačių socialinės apsaugos sistemų, kurios skatintų socialinę įtrauktį, socialinį teisingumą ir užtikrintų pajamas bei visiems prieinamas kokybiškas socialines ir sveikatos priežiūros paslaugas. Dėl to ir raginu valstybes nares labiau stengtis didinti jaunimo užimtumą ir užtikrinti, kad jauni darbuotojai nebūtų diskriminuojami, ribojant jų teises į socialinę apsaugą. Valstybės narės taip pat turėtų ypatingą dėmesį skirti labiausiai pažeidžiamų asmenų grupių (bedarbių, neįgalųjų, asmenų, kurie vieni augina vaikus, jaunimo, pensininkų, jaunų šeimų) socialinės apsaugos užtikrinimui. Socialinės paslaugos turėtų būti prieinamesnės visiems, kuriems reikalinga ilgalaikė priežiūra, ypač kaimo vietovėse.

Pranešime daug dėmesio skyriau ir savarankiškai dirbančių asmenų socialinei apsaugai, nes kyla grėsmė, kad, keičiantis užimtumo pobūdžiui ir vis dažniau atsirandant savisamdros atvejų, naujos darbuotojų grupės nėra ir nebus tinkamai apsaugotos. 2012 m. 32,8 mln. žmonių ES dirbo savarankiškai – tai sudarė 15 proc. visų ES šalyse dirbančių asmenų. Pranešime pateikiami siūlymai šalims narėms ir Komisijai, kaip šias problemas reikėtų spręsti.

– *Kokie jie yra?*

– Manau, kad socialinės apsaugos politiką savarankiškai dirbančių asmenų atžvilgiu komplikuoja tai, kad Europos Sąjungoje nėra vieningos visuotinai pripažįstamos savisamdros apibrėžties. Dėl šių priežasčių pranešime raginu Komisiją plėtoti sąvokų sistemą, kuria remiantis būtų galima teisiškai tiksliau apibrėžti netipišką užimtumą ir savisamdros užimtumo formas, nes tik taip bus galima šioms užimtumo formoms taikyti darbo teisės ir socialinės apsaugos garantijas.

Diskusijų metu pabrėžiau, kad socialinės apsaugos sistemos negali būti silpninamos. Priešingai, jos turi būti vystomos, siekiant užtikrinti kuo pilnesnę aprėptį, tvarumą bei adekvatumą.

– *Lietuvos pirmininkavimo ES Tarybai laikotarpiu Europos pilietinės visuomenės ir Lietuvos valdžios institucijų atstovai diskutavo apie naujus būdus apsaugoti ir atgaivinti Europos socialinį modelį. Visi dalyviai sutiko, kad dėl grėsmės demokratiniam ir politiniam legitimumui ekonominės paskatos turi būti papildytos socialinėmis priemonėmis.*

Jūs vadovaujate Lietuvos socialdemokratų delegacijai Europos Parlamente. Kokia yra socialistų ir demokratų politinės grupės pozicija dėl Europos socialinio modelio? Ar dažnai grupės posėdžiuose aptariami skurdo bei socialinės atskirties klausimai?

– Žinoma, apie būtinumą išsaugoti ir puoselėti Europos socialinį modelį grupės posėdžiuose kalbama nuolat. Tai tapo ypač aktualu per ekonominę ir finansų krizę. Mes ne kartą išsakėme savo principinę poziciją, jog krizės negalima įveikti tik beatodairišku taupymu, kuris didina nedarbą, skurdą ir socialinę atskirtį, silpnina socialinį teisingumą. Būtina geriau balansuoti ekonominius ir socialinius tikslus, daugiau dėmesio skirti socialinėms teisėms. Stabilumo ir augimo pakta reikia papildyti socialinio progreso paktu – numatyti atitinkamus užimtumo ir socialinius indikatorius. Socialinės politikos tikslais reikėtų papildyti strategiją „ES 2020“ bei „Europos semestrą“. Neseniai Socialistų ir demokratų politinė grupė pateikė išsamius politinius prioritetus būsimiems rinkimams į Europos Parlamentą.

– *Vienu iš svarbiausių Lietuvos pirmininkavimo ES Tarybai laimėjimų yra tai, kad pasiektas Europos Sąjungos (ES) Tarybos ir Europos Parlamento susitarimas dėl ES 2014 m. biudžeto. Kiek jis bus palankus žmonių socialinėms reikmėms?*

– Iš Europos Sąjungos biudžeto finansuojama daug gyvybiškai svarbių sričių – nedarbo ir skurdo mažinimas, mokyklų, vaikų darželių, senelių namų, neįgalųjų reabilitacijos, gydymo įstaigų renovacija, kelių, infrastruktūros ir aplinkosauginių objektų plėtra, mokamos tiesioginės išmokos žemdirbiams ir t.t. Turbūt net ir mažiausių Lietuvos miestelių gyventojai pastebi, kaip Europos Sąjungos lėšos pakeitė mūsų kraštą. Dėl ateinančių septynerių metų europinio biudžeto vyko labai įtemptos derybos ir džiaugiuosi, kad mūsų, Europos Parlamento narių, atkaklumo dėka pavyko pasiekti daug sutarimų, kurių naudą, tikiu, pajus paprasti kiekvienos šalies piliečiai. Biudžetas bus lankstesnis – nepanaudotas lėšas bus galima perskirstyti, kam jų labiausiai reikės. Džiaugiuosi, jog pavyko pasiekti, jog jaunimo nedarbo mažinimui bus skirta 8 mlrd. eurų. Lietuvai iš šių lėšų taip pat gali tekti nemaža dalis. Pavyko suderėti ir Lietuvos žemdirbiams palankesnes išmokas. Taip pat negaliu nepaminėti Europos pagalbos labiausiai skurstantiems asmenims fondo, kurio finansavimas tik Parlamento pastangomis sieks 3,5 mlrd. eurų, o ne siūlytus 2,5 mlrd. Vien Lietuvoje paramą maistu gauna daugiau nei trečdalis milijono žmonių. O nuo šiol šio fondo lėšas bus galima panaudoti ne tik paramai maistu, bet ir skurstantiems nupirkti drabužių, avalynės, vaikams padėti pasiruošti mokyklai. Taigi į Lietuvą iš Europos Sąjungos per ateinančius septynerius metus turėtų ateiti beveik 44,5 mlrd. litų, tai dešimtadaliu daugiau nei turėjome, ir Lietuvos žmonės tai tikrai pajus. ■

Tik kalbėdamiesi galime geriau suprasti vieni kitus

Paprastai Europos Parlamento nariai savaitgaliais grįžta iš Briuselio ar Strasbūro namo. Kurį laiką Lietuvoje ilgokai nesimatė EP socialistų ir demokratų pažangiojo aljanso grupės nario Justo Vinco Paleckio. Tad šį kartą kalbamės apie tolimesnes nei po Lietuvą keliones.

– *Spalio pabaigoje dalyvavote „Baltijos forume“ Rygoje. Kas jame buvo aptarinėjama?*

– Šis forumas buvo 15-asis, jubiliejinis. Jau bene aštuntą kartą atvykdamas į forumą dar kartą įsitikinau, kad latviai sėkmingai stengiasi netapti Europos provincija. Ir šį kartą aptarinėjome ne tik Baltijos regiono, bet ir globalines problemas. Ypač keturkampio ES-Rusija-JAV-Kinija paraleles ir susikirtimus. Pagal tradiciją į Rygą atvyko Kinijos atstovai, kurie įtikinėjo, jog jų šalis norėtų matyti Europos Sąjungą kaip „globalinę žaidėją“.

Bet daugiausia ginčų ir aistrų sukėlė „mūšis dėl Ukrainos“ (dalyvės iš Maskvos apibūdinimas) ir Rusijos perspektyvos. Prezidento V. Putino padėjėjas I. Levitinas perspėja, kad Kijevas veržiasi į ES nepasikėičiavęs, kiek Ukrainai kainuos ekonominių ryšių su Rusija apsunkinimas. Esą, po asociacijos sutarties pasirašymo, Rusija būtų priversta pereiti nuo nulinio muitų tarifo ukrainietiškomis prekėms iki 9 proc. Tačiau dauguma forumo dalyvių sutiko, kad kieta Rusijos retorika ir veiksmai tik padidina Kijevo pasiryžimą orientuotis į Briuselį, nenusisukant ir nuo Maskvos.

Maskvietė politologė N. Arbatova pastebėjo: „Juk Ukraina pajudėjo tuo pačiu keliu, kurį mes patys rinkomės prieš 10 metų. Jeigu Ukrainai pasiseks, ji gali tapti jungiamąja grandimi, ir Rusijai būtų lengviau žengti ta kryptimi“. Kažkas iš maskviečių pacitavo V. Čerčilio posakį apie amerikiečius: „Jie visada pasirenka teisingiausią kelią – po to, kai išbanda visus kitus“. Ir pritaikė tą posakį Rusijai – esą ji po klaidžiojimų neišvengiamai rinksis suartėjimą su ES, bendrą ekonominę erdvę nuo Lisabonos iki Vladivostoko. Žinomas Vokietijos politologas A. Raras tvirtino, kad be Rusijos integracijos Europos žemynas niekada nebus stabilus.

Kai kas iš diskusijos dalyvių įžiūrėjo prošvaistes Vakarų valstybių ir Rusijos santykiuose: susitarta dėl cheminio ginklo sunaikinimo Sirijoje, artėjama prie kompromiso dėl Irano atominės programos, Vakarams traukiantis iš Afganistano, stabilumo išlaikymas toje valstybėje neįmanomas be Rusijos. Kiti žvelgė pesimistiškiau, pabrėždami, kad Rusija, pamindama demokratines vertybes, tolsta nuo Europos.

– *Reikia manyti, buvo ir neoficialių pokalbių?*

– Tokiuose forumuose nematomoji, neretai įdomiausia, ledkalnio pusė – pokalbiai su jų dalyviais kuluaruose. Rusijos atstovai atsargiai prognozavo, kad Kremlius pradeda bent šiek tiek „atsukinėti varžtus“ ir tęs šią liniją (A. Navalno nenuteisimas ir dalyvavimas Maskvos mero rinkimuose, opozicionieriaus J. Roizmano pergalė Jekaterinburgo mero rinkimuose). Priežastis – lėtėjantis ekonomikos augimas, mažėjančios galimybės tęsti prezidento rinkimuose duotus pažadus gerinti žmonių socialinę padėtį. Tad Kremluii belieka ieškoti nuosaikesnės opozicijos paramos, kuri padėtų „nuleisti garą“, kaupiantis nepasitenkinimui. Išgirdau atsiliepimus apie „Jabloko“ partiją. Ji aiškiai stojanti prieš Rusijos prezidentą, bet nepalaikanti A. Navalno ir kitų opozicionierių radikalių šūkių „Šalin Putina!“. Jeigu Rusijoje būtų surengti idealiai laisvi rinkimai, esą laimėtų ne liberalioji opozicija („geriausiai atveju ją remia 15 proc. gyventojų“), o šovinistiškai nusiteikę karinio-pramoninio komplekso atstovai, kurie veiktų kiekiau už dabartinį prezidentą. Apibūdintas ir Lietuvoje

dažnai linksniuojamas „Gazpromas“. Vienas iš aukščiausių Kremliaus veikėjų esą sakęs: „Gazpromas – tai antroji Užsienio reikalų ministerija“.

– *Regis, turėjote galimybę ir savo akimis dar kartą pažvelgti į Rusiją?*

– Kadangi dirbu EP delegacijoje ryšiams su Rusija, dalyvavau jos narių vizite į Maskvą. Su kolegomis iš Rusijos Dūmos ir Federalinio susirinkimo susitinkame keturis kartus metuose – du kartus Rusijoje ir du kartus Briuselyje arba Strasbūre. O vizitas prasidėjo susitikimu Europos Sąjungos delegatūroje Maskvoje.

– *Kaip žinome, jos vadovu yra paskirtas lietuvis.*

– Labai malonu buvo matyti naują šios įstaigos vadovą ambasadorių Vygaudą Ušacką, tik prieš pusantro mėnesio įteikusi skiriamuosius raštus Rusijos prezidentui. Šis postas šalia ambasadorių postų Vašingtone ir Pekine, įeina į svarbiausių ES atstovybių trejetuką. Iki šiol ES delegatūrai Maskvoje vadovavo didžiųjų valstybių atstovai. Ir štai daug kam netikėtai konkursą šiam itin atsakingam darbui laimėjo jaunas, bet jau nemažą patyrimą turintis lietuvis.

Kiek teko pastebėti per tas dienas Maskvoje, ambasadorius V. Ušackas jau spėjo užmegzti nemažai pažinčių, užsirekomenduoti kaip energingas ir gerai pažįstantis Rusiją diplomatas. Be daugybės kitų darbų jam teks vadovauti reguliariems visų 28 ES šalių ambasadorių Maskvoje susitikimams. Tikiuosi, kad jo kadencija Rusijoje (paprastai 3-5 metai) bus naudinga visai Europos Sąjungai, o ir Lietuvai.

Naujasis ES ambasadorius supažindino mūsų delegaciją su padėtimi šalyje. Ir Rusijos, ir Vakarų žiniasklaidos pranešimai, sakė V. Ušackas, neatspindi dvišalių santykių lygio ir intensyvumo. Tiesa, kai kurias problemas ES ir Rusija vertina skirtingai. Atsirado įtampa dėl Rytų partnerystės iniciatyvos. Kai kurie Rusijos elito atstovai į artėjantį aukščiausio lygio susitikimą Vilniuje reaguoja emociškai, kiti ramiau.

– *Smalsu sužinoti, apie ką teko kalbėtis su Rusijos parlamentarais?*

– Susitikimuose su Rusijos parlamentarais šį kartą svarstėme energetikos problemas. Rusijos Dūmos vicespykeris S. Železniakas ir kiti deputatai teigė, kad Rusija siekia tapti patikima naftos ir dujų tiekėja į ES, tačiau, esą, ne visada susilaukia ES šalių supratimo. Rusija esą turinti pasirinkimą, galinti persiorientuoti į Rytus (Kinija, Indija, Japonija), ta kryptimi jau tiesiami vamzdžiai.

„Jei ne mes, tai kas teks šilumą Europai?“ – klausė Rusijos deputatai. Energetikos ministro pavaduotojas A. Janovskis kalbėjo apie pasiūlymus sujungti Rusijos ir Vakarų energetines sistemas, į kuriuos Maskva nesulaukianti atsakymo.

Atskirai buvo minėtos Baltijos valstybės. Jos esą

atakuoja „Gazpromą“ nepagalvodamos, kokia situacija susidarytų, jei jo nebūtų. Šios kompanijos Tarpautinio verslo departamento direktoriaus pavaduotojas teigė: iš mūsų atėmė nuosavybę, mus verčia trauktis iš Lietuvos.

Rusijos atstovai tvirtino, kad septynios ES šalys, tarp jų Prancūzija ir Didžioji Britanija, dar neįgyvendino ES antrojo energetikos paketo. Tuo tarpu Lietuva ne tik pirmoji dar A. Kubiliaus vyriausybės laikais ėmėsi trečiojo paketo, bet ir pasirinko kiečiausias jo įgyvendinimo sąlygas. Vienas iš kolegų kuluaruose prisiminė rusišką patarlę: „Začem poperiook batki v peklo lezt“ (Kam anksčiau už tėtusį peklon lįsti).

Savo ruožtu pateikėme Rusijai nemažą pretenzijų – ir dėl „Gazprom“ nustatytų kainų, ypač nepalankių Lietuvai, ir dėl naftotekių, staiga sugedusių dėl politinių priežasčių, ir dėl siekio skaldyti ES šalis. Sakėme, kad kolegos iš Rusijos daug kalbėjo apie naftos ir dujų išgavimo pajėgumų didinimą. Tačiau kaip su energijos taupymu, energetinio efektyvumo didinimu, atsinaujinančių šaltinių dalies augimo? Būtent šios kryptys yra ES energetikos politikos prioritetai. Tik vienas iš Rusijos kolegų pripažino: nepaisant gerų norų ir planų Rusija šiose srityse smarkiai atsilieka. „Todėl, - sakė jis, - kad turime didžiulius plotus, daug gamtinių turtų ir per daug centralizacijos“. Jeigu neskaičiuotume didelių hidroelektrinių, iš atsinaujinančių šaltinių Rusijoje gaminamas tik 1 proc. visos energijos. Nenuostabu, kad renkantis lengviausius kelius, stokoiant dėmesio gamtos tausojimui, žaliųjų partijų atstovai niekaip nepatenka į Rusijos Dūmą.

– *Esate „žaliojo“ gyvenimo būdo šalininkas. O koks Rusijos atstovų požiūris į klimato kaitos pasekmes?*

– Dėl klimato kaitos kalbėjome skirtingai. ES dar prieš šešerius metus paskelbė, kad žmogaus veiklos sukelti klimato pokyčiai tampa didžiausia grėsme žmonijai. Dalis Rusijos parlamentarų pripažino šio požiūrio pagrįstumą. Tačiau dauguma linkusi vertinti šį pavojų kaip dirbtinai išpūstą. Esą, pasvėrus pliusus ir minusus, Rusija iš klimato šiltėjimo daugiau išloštų. Svarbiausia, kad aptirpus Arkties ledynams atsidarytų Šiaurės jūrų kelias iš Europos į Aziją.

Apsilankėme ir tarptautinės organizacijos „Grynpys“ Rusijos skyriuje, įsikūrusiame kukliame bute tolokai nuo centro. Daugiausiai svarstėme, ką kartu galime nuveikti, kad „Grynpys“ aktyvistai, surengę akciją prieš žalingą gamtai Rusijos brovimąsi į Arktį, nebūtų palikti teisiminei savivalei. Europos Parlamentas jau diskutavo šiuo klausimu, numatyti tolesni žingsniai.

Energetika – itin jautri tema ES–Rusijos santykiuose. Diskusijos Maskvoje dar kartą parodė, kad kalbėtis reikia. Ir šį kartą po pasiginčijimų konstatuota: tik šiuo keliu eidami galime geriau suprasti vieni kitus. ■

Siekti spartesnio tiesioginių išmokų didėjimo

Zigmantas Balčytis

Europos Parlamento Socialistų ir demokratų pažangiojo aljanso grupės narys

Žemės ūkio perspektyvos Lietuvoje yra tiesiogiai susijusios su Europos Sąjungos parama žemės ūkiui. Šiuo metu dėl itin didelių tiesioginių žemės išmokų skirtumų palyginti su kitomis Europos Sąjungos valstybėmis Lietuvoje pagaminta žemės ūkio produkcija tampa vis mažiau konkurencinga nacionalinėje rinkoje dėl įvežtinės produkcijos iš kitų šalių. Jau nekalbant apie milžinišką konkurenciją Europos žemės ūkio rinkoje.

Tinkamų ir teisingų struktūrinių žemės ūkio reformų vykdymas nebus įmanomas, kol Lietuvos ūkininkams tiesioginių išmokų lygis už hektarą nepasiekia Europos Sąjungos vidurkio. 2014 metų gegužę įvyksiantis draudimo parduoti žemę užsieniečiams panaikinimas dar labiau iškreips žemės ūkio paskirties žemės rinką Lietuvoje.

Akivaizdu, kad žemės ūkio paskirties žemės kaina tiesiogiai priklauso ir nuo tiesioginių išmokų dydžio už hektarą. Tai priežastis, dėl ko Lietuvoje žemė pigesnė, o užsieniečiai stengiasi ją įsigyti, kol išmokos žemdirbiams nepasiekė Europos Sąjungos vidurkio.

Panaikinus apribojimus užsieniečiams pirkti žemę, Lietuvos žemdirbiai ne tik turės prastesnes konkurencines sąlygas, palyginti su užsienio ūkininkais, bet ir finansiškai nebūtų pajėgūs suformuoti didelių ūkių, ypač gyvulininkystės sektoriuje. Draudimui nustojus galioti neišvengiamai padidės ir žemės ūkio paskirties žemės nuomos kaina.

Šių metų kovo mėnesį kreipiausi į Europos Komisiją, o gegužę – į Europos Vadovų Tarybos pirmininką Hermaną Van Rompuy, kad 2014 metais būtų pratęstas draudimas užsieniečiams įsigyti žemės ūkio ir miškų ūkio paskirties žemės Lietuvoje. Šį siūlymą siejau ir sieju su per lėtai didėjančiomis tiesioginėmis Europos Sąjungos išmokomis Lietuvos žemdirbiams.

2003 metų Lietuvos stojimo į Europos Sąjungą sutartyje Lietuvai buvo numatyta teisė 7 metus nuo įstojimo dienos taikyti draudimą užsieniečiams pirkti žemės ūkio paskirties žemę ir miškus Lietuvoje. Ši išimtis buvo grindžiama tuo, jog, nesant tokio apribojimo, iškiltų rimtos grėsmės nacionalinės žemės ūkio paskirties žemės rinkai.

Stojimo sutartyje taip pat buvo numatyta galimybė pratęsti pereinamąjį laikotarpį dar 3 metams. Lietuva pasinaudojo šia galimybe. 2011 metų balan-

džio 11 dieną Komisijos sprendimu Lietuvai suteiktas pereinamojo laikotarpio pratęsimas iki 2014 m. balandžio 30 dienos.

2004-aisiais, kai Lietuva stojo į Europos Sąjungą, visuose dokumentuose, susijusiuose su žemės ūkio politika, buvo numatyta, kad išmokos valstybių naujokių ūkininkams pasieks ES išmokų vidurkį 2013 m. pabaigoje.

Kreipimesi į Europos Komisiją nurodžiau, kad to nebuvo pasiekta, todėl turėtų būti peržiūrėtos ir nuostatos dėl žemės pardavimo užsieniečiams.

Šį pavasarį Lietuvos Respublikos Seimas priėmė nutarimą, įpareigojantį Vyriausybę pradėti derybas su Europos Sąjunga dėl žemės pardavimo užsieniečiams pratęsimo.

Reikia atvirai pasakyti, kad kol kas jokių apčiuopiamų rezultatų nėra. Kur kas realesnis kelias stiprinti šalies žemės ūkį – siekti spartesnio tiesioginių išmokų didėjimo.

Europos Sąjungos 2014-2020 m. biudžete numatyta, kad Lietuvos žemdirbiams tiesioginės išmokos 2014 metais sieks 149 eurus, 2020 metais – 196 eurus už hektarą (šiuo metu išmokos Lietuvos žemdirbiams siekia 144 eurus) ir sudarys 75 proc. visos Europos Sąjungos ūkininkų gaunamų išmokų vidurkio.

Šie skaičiai rodo, kad išmokos didės pakankamai lėtai. Spartesnis išmokų didėjimas – taip pat derybų kelias, kuriuo turi būti žengiami vieną visoms trims Baltijos valstybėms – Lietuvai, Latvijai, Estijai. ■

„Gairės“ nuoširdžiai sveikina Europos Parlamento narių, LSDP pirmininko pavaduotoją Zigmantą Balčytį, užkopusių į šešiasdešimtmečio viršukalnę. Linkime, kad gyvenimo skaičiai skambėtų kaip simfonijos garsai, o Jūsų darbai paliktų kuo daugiau sėkmės Lietuvai pėdsakų.

EP socialdemokratų pozicija

Apie Rusijos veiksmus

Artėjant Vilniaus viršūnių Rytų Partnerystės susitikimui lapkričio 28-29 d., kurio tikslas – pasirašyti ES ir jos kaimyninių šalių, buvusių socialistinio bloko valstybių, asociacijos susitarimus, įtampa tarp Rusijos ir Europos Sąjungos auga.

Hanes Svoboda, Europos Parlamento socialistų ir demokratų frakcijos pirmininkas, savo pranešime spaudai sako: „Rusija tyčiojasi iš savo Europos kaimynių, ypač Lietuvos, staiga įvesdama absurdiškas prekybos sankcijas. Lietuvos vežėjai pasienyje su Rusija yra stabdomi valandų valandas trunkančioms nepagrįstoms patikroms, Putinas staiga dar nusprendė, kad Lietuvos pieno produktų kokybė yra abejotina.“

H. Svoboda pastebi, kad iš pradžių Putinas darė spaudimą Armėnijai ir Moldovai, trukdydamas jų produkcijos eksportui į Rusiją, o dabar analogiškas priemonės nukreipė prieš Europos Sąjungos valstybę narę Lietuvą.

„Putinas dar iki šiol nesuprato, kad ES solidarumas yra stipresnis už jo prekybines sankcijas. Lietuva nebus palikta viena šioje istorijoje. Ji yra viena iš 28 ES valstybių narių, o solidarumas yra visų mūsų jungiamoji grandis. Rusija savo beviltiškomis priemonėmis nepaveiks nei mūsų, Europos Sąjungos, įsipareigojimų kaimyninėms šalims, nei Vilniuje planuojamų sudaryti asociacijos susitarimų“, – teigia H. Svoboda.

Remia tabako direktyvą

Europos Parlamentas pritarė griežtų priemonių taikymuisi, siekiant užkirsti kelią ateinančių kartų rūkymui. Europos Sąjungoje rūkymas vis dar tebėra viena iš pagrindinių priežasčių sukeliančių mirtis, kurių galima būtų buvę ir išvengti. Kasmet jis pasiglemžia beveik 700 tūkst. gyvybių. Nors ir esama bendro ES tabako rinkos mažėjimo, tačiau dar didelė jaunų (15-25 m.) žmonių dalis (29 proc.) rūko.

Socialistų ir demokratų grupės narė Linda McAvan sulaukė Parlamento pritarimo pradėti derybas su Europos Taryba dėl galutinės, naujosios tabako produktų direktyvos.

„Parlamentas stengiasi pateisinti piliečių lūkesčius ir nepasiduoti spaudimui patiriamam iš tabako lobistų, kurie vis bando daryti įtaką naujų įstatymų atidėliojimui bei mūsų balsavimui. Ateinančių kartų sveikatą mes pasirenkame prioritetu“, – sakė L.

McAvan. – Mes nenurodinėjame europiečiams ką daryti, bet ir nenorime, kad tabako pramonė klaidintų jaunimą, tabako gaminius paversdama itin patraukliais vaikams ir paaugliams“.

Parlamentas siūlo cigarečių įpakavimo priekinės dalies 65 proc. padengti išpėjamaisiais vaizdais ir užrašais. Siūloma uždrausti ir aromatinės (šokolado, vaisių aromato) cigaretes. Iš karto nepavyko uždrausti cigarečių su mentoliu, tačiau tai planuojama pasiekti per ateinančius aštuonerius metus. Moksliniai tyrimai rodo, jog įvairūs skoniai ir aromatai, kaip antai mentolis, palengvina įkvėpimą ir gali suvaidinti svarbų vaidmenį apsisprendžiant pradėti rūkyti.

Ragina rimtai kovoti su korupcija

Europos Parlamento plenariniame posėdyje Socialistų ir demokratų grupė palankiai balsavo už pranešimą „Korupcija privačiame ir viešajame sektoriuje: poveikis trečiųjų šalių žmonių teisėms“. Socialistų ir demokratų grupės narė Ana Gomes atkreipė dėmesį į sąsają tarp korupcijos ir žmonių teisių. „Mes reikalaujame Europos Sąjungą imtis veiksmų nutraukti automatinę informacijos keitimosi sistema besinaudojančių bankų įsislaptinimus, didinti skaidrumą, sustiprinti įstatymus bei suteikti mūsų teismams galią spręsti visus, net ir užsienyje atliktus, su korupcija susijusius nusikaltimus. Tai yra ir visų Europos piliečių, susiduriančių su besitęsiančia ekonomine krize, noras“, – kalbėjo A. Gomes. Pranešime siūloma, kad trečiųjų šalių pareigūnams, pažeidžiantiems žmonių teises, būtų uždrausta atvykti į ES, o jų turtai ten būtų užšaldyti. „Nebaudžiamumas už žmonių teisių, susijusių su korupcija, pažeidimus, turi būti nutrauktas. Tai turėtų būti pritaikyta ir visiems ne ES šalių pareigūnams susijusiems su sunkiais žmonių teisių pažeidimais bei informatorių, žurnalistų ir žmogaus teisių aktyvistų trečioje šalyse teisminėmis „manipuliacijomis“. Šokiruojama tai, jog net ir Europos Sąjungoje nėra jokių tarptautinių reguliavimo priemonių užtikrinančių informuotojų apsaugą. Teikiama informacija atskleidžia korupciją, sukčiavimus, netinkamą valdymą ir žmonių teisių pažeidimus, tad informacijos tiekėjams tikrai stinga apsaugos nuo keršto, persekiojimo ir baudžiamųjų bylų. Jei mes tikrai rimtai nusiteikę kovoti su korupcija, turime nusiteikti ir rimtai informacijos pateikėjų apsaugai“, – sakė A. Gomes. ■

Hegemonija, priklausomumas ir folkloras

Dr. Aušra Pažerė

Lietuvoje turime situaciją, kai „susipratusių“ klasių, turinčių aiškią savimonę, lyg ir nėra (nebent naujai besiformuojanti kapitalistų klasė), o liaudyje bujoja folklorinės savimones chimeros, trukdančios suvokti realią savo situaciją ir interesus, už kuriuos būtų kovojama, kuriuos galėtų išreikšti tos ar kitos partijos savo programose.

Italų marksistas filosofas, Musolinio fašistinės diktatūros metais kalėjęs už savo politines pažiūras, Antonijas Gramšis (Antonio Gramsci, 1891-1937) kalėjime rašė užrašus („Kalėjimo užrašai“), kurie tapo reikšmingu indėliu į Vakarų marksistinę filosofiją, kuri, skirtingai nuo dogmatiško lenininio sovietinio marksizmo, buvo kūrybiškas Markso palikimo plėtimas ir gilinimas. Kai kurios jo įvestos sąvokos tapo ne tik svarbios marksistinės filosofijos sąvokos, bet ir plačiai naudojamos kultūrologinėse, netgi ir religijotyros, teorijose. Viena iš tokių sąvokų – hegemonija. A. Gramšis nepateikia vieno aiškaus hegemonijos apibrėžimo. Tačiau pasitelkus daugelį

jo pastabų, galima interpretuoti, kad hegemonija – tai pasaulio matymas per akinius, kuriuos uždėjo ta visuomenės grupė, kuri turi reikalingus galios svetus: materialinę ir politinę bazę. Ta visuomenės grupė taip pat turi pakankamai galios daryti įtaką švietimui ir kitoms bendras nuostatas formuojančioms institucijoms, dėl ko visuomenėje susiformuoja tai, ką Gramšis vadina *common sense*, kas lietuviškai paprastai verčiama kaip *sveikas protas*, bet prasmė skiriasi. *Common sense* – greičiau tai, kas lyg savaime suprantama, „žinoma“, teisingiau – įsivaizduojama, kad žinoma, įsivaizduojama, kad tai „natūrali dalykų tvarka“, „taip Dievo surėdyta“ ir pan. Tačiau akylesniam, kritiškesniam visuomenės stebėtojui aišku, kad yra ir kitos visuomenės grupės, kurios neturi tų galios svėtų, ir kurioms iš principo ta pasaulėvoka yra pasaulėvoka per svetimus akinius, iš svetimos perspektyvos, įteisinanti, pateisinanti ir užtvirtinanti jų subalternią, t. y. priklausomą nuo to Kito, palenkta tam Kitam situaciją, šį priklausymą ir su tuo susijusį išnaudojimą priimant kaip savaime suprantamą dalykų tvarką. Net jei retkarčiais tokių subalternų sąmonėje ir atsiranda nepasitenkinimo, abejonių ir kitokio pasaulio matymo perspektyvų. Tai galima rasti tame, ką Gramšis vadina folkloru. Tas žodis reiškia šiek tiek daugiau, nei Lietuvoje įprasta suvokti, kai naudojamas tas žodis. Lietuvoje jis tebenaudojamas romantiška prasme kaip kažkoks mistinis tautos dvasios lobynas, tautos kultūra *par excellence*, pavaldėta iš protėvių per šventą nekvestionuojamą tradiciją. Gramšio filosofijoje – tai liaudies, kuri plačiaja prasme ir yra subalternių

grupių visuma, pasaulėvokų nuotrupos, kuriose galima rasti ir nuosavos perspektyvos užuomazgų, ir tikro „sveiko proto“ pragiedrulių, kritiškai suvokiant nuosavą priklausomą situaciją ir galios svetus turinčiųjų interesus, kurie kertasi su nuosavais interesais, bet taip pat ir hegemoninės pasaulėžiūros kratinį, kurį Gramšis vadina folklorine filosofija. Tai nekritiški samprotavimai apie bet ką, įsivaizduojant, kad tai didžiai vertinga išmintis, bet faktiškai tai tik atrajojimas hegemoniškos kultūros ideologų numesto pašaro. Tokios „filosofijos“ paprastai tik dar stipriau įtvirtina subalterniškumą, žemesnę, priklausomą situaciją, ir šį kartą ne tik ekonomiškai, socialiai, bet ir ideologiškai.

Kaip šioje perspektyvoje atrodo lietuviška situacija? Gramšio terminologijoje visuomeninė grupė, turinti galios svetus, dominuojanti, būtų tai, kas dar kitaip vadinama klase. Tačiau tam, kad taptų dominuojanti ir galinti visai visuomenei primesti jai ideologiškai būdingą pasaulėvoką kaip „savaime suprantamą“, t. y. hegemonišką, ji ugdo intelektualus, kurie formuoja daugiau ar mažiau koherentiškas teorijas ir vizijas. O kokia grupė šiandien Lietuvoje galėtų pretenduoti į tokį vaidmenį? Lyg ir galima būtų pasamprotauti apie kapitalistus (tikrus, kurie valdo tikrą kapitalą ir užsiima investicijomis, o ne jiems dirbantys klerkai, save vadinantys verslininkais), kaip besiformuojančią posovietinę klasę, kuriuos aptarnaujantys intelektualai bando formuluoti atitinkamą hegemonišką „laisvosios rinkos“ pasaulėžiūrą. Bet krenta į akis ir dar kai kurie reiškiniai posovietinėje visuomenėje: „liaudies/ tautos balso“

hegemonijos likučiai. Kartais tie „likučiai“ tokie gajūs ir agresyvūs, visur atsirandantys, bujojantys, kad galima kalbėti ne apie „likučius“, bet apie tikrą jų atgimimą. Gal pernelyg ir nereflektuodami, instinktyviai, folkloristiškai pafilosofuodami šią dieną įvairių politinių pažiūrų prisilaikantys intelektualai vis numeta kokį nors akmenį į tą pusę, bodėdamiesi „runkelizmo“, „padugnių girtuoklių proletarų“ ar tiesiog kvailos neišprususios liaudies, kuri jaučiasi turinti teisę pareikšti savo nuomonę įvairiais klausimais ir reikalauti, kad su ja būtų skaitomasi. Susierzinimą ne vienai ir ne vienam savo dalyką išmanančiam intelektualui kelia į akis drebiama patys jūliausi visišką neišmanymą ir mąstymo disciplinos trūkumą demonstruojantys postringavimai, „liaudies išminties“, „perlai“, visokios rūšies grafomanija, reikalaujanti lygių teisių su išmanančiųjų, kompetentingų ir prisilaikančių aukštą standartų ir savikritikos disciplinos įdirbiu. Mančiau, šita problema kyla ne iš šiandien daug kam labai problemiškos tolerancijos reikalavimų. Ją reikia praplėsti – „liaudies“, kuri „Sąjūdžio metais“ tapo tauta, iš „tarybinės liaudies“ tapatybės atsinešė ir tada susiformavusią liaudies hegemoniją, kuriai esą turėtų paklusti ir intelektualai. Lietuvoje „liaudis“, nebesuvokianti savęs per kokias nors klasikinės klasines tapatybes, karštligiškai bando laikytis įsikibusi į liaudišką, folklorinį ir folkloristinį tautiškumą, ir tai daugeliui yra „savaime suprantama“, hegemoniška pasaulio vizija, „neįmanoma“ be tautinių tapatybių, kurios neįsivaizduojamos niekaip kitaip kaip tik per liaudišką-etno-folklorinę kultūrą, lyg nebūtų buvę LDK, individualių kultūros kūrėjų – rašytojų, poetų, dailininkų, aktorių, kompozitorių, taip pat ir mokslininkų. Lyg tauta negalėtų būti suvokiama kaip pirmiausia politinė piliečių bendrija, kurios kaip tokios tikslas būtų ne išganyti ir visiems kaip absoliučiai privalomą kultūrinę normą primesti XIX a. kaimo kultūrą, bet kurti bendro gėrio visuomenę, kurioje turėtų galimybes klestėti visi jos piliečiai.

Vietoj to folkloristinė hegemonija pastaruoju metu kaip niekad anksčiau istorijoje visais kanalais diegia folklorą ir folklorinės filosofijos guru „apreiškiamas“ tiesas apie „tikrąsias“ lyčių tapatybes, skiepydami beveik patologišką susirūpinimą moteriškais ir vyriškais esmėmis, visokio plauko dvasingumo receptais besišvaistantiems guru ir dvasininkams aiškinant moters „esmę“ kaip neįmanomą ir neįsivaizduojamą be vyro lyg dievo, kuriam ji esą turi paklusti, jam tarnauti ir jį garbinti. Ir turėtų būti keista, matant, kad kadaise emancipuotos moterys šimtais klausosi tokių guru ir priima jų pristatomą pačią radikaliausią, moterį į vergišką padėtį sugrąžinančią patriarchalinę lyčių ir jų santykių viziją, plodamos ir besigėrėdamos „pagaliau“ joms atskleistu „tikrojo moteriškumo“ slėpiniu ir esme.

Patriarchalinė, folkloriška nacionalistinė, ksenofobiška liaudies hegemonija, prievartaujanti kitaip mąstančius, ir tiesiog mąstančius (t. y. kritiškus ir kompetentingus tam tikrose srityse), galėtų būti aiškinama kaip sovietinio visuomenės niveliavimo, kolektyvinimo palikimas, kuriame buvo paliktos (kad ir formalios „tautų draugystės“ vardan) tautinės, sutapatintos su etnografinė liaudimi, tapatybės. (Daug kas dar prisimena turbūt aukščiausius sovietinius kultūros veikėjų įvertinimus, suteikiant liaudies artisto vardą, jei būsim sąžiningos ir sąžiningi, suprasime, kad Justino Marcinkevičiaus ir daugelio kitų poetų „tautiniai“, liaudiški, folkloriniai motyvai nebuvo joks akibrokštas sovietinei tautinei politikai; folkloriniai ir „tautiniai“ dainų ir šokių ansambliai kūrėsi tūkstančiais, kraštotyros ekspedicijos, užrašinėjančios viską, kuo gyvena liaudis (folkloras, buitinis, papročiai, istorija), vyko pilnu tempu, ir man pačiai teko ne vienoje jų dalyvauti). „Etnografinė liaudis“ sovietmečiu buvo privileijuota. Problema šiandien, kad šita liaudis ir jos kultūrinė folklorinė hegemonija, susijungusi su neoliberalia laisvosios rinkos propaganda, daugeliui jau yra svetimi akiniai, neleidžiantys matyti konkrečių savo

socialinių ir ekonominių problemų, identifikuoti jų priežasčių ir ieškoti adekvatų sprendimų. Patologiškai sergama aukščiausio laipsnio pseudo problemomis dėl neva nykstančių „lytinių tapatybių“, „gender“ baubų, folkloro, atkakliai ignoruojant realiai vaikams ateitį Lietuvoje naikinančias ekonomines problemas. Ir kairiesiems intelektualams šiandien tiek Lietuvoje, tiek ir kitose posovietinėse visuomenėse todėl sunku rasti sąsają su kokia nors konkrečia visuomenės grupe tam, kad, pagal Gramšio mintį, taptų jos sąmone, įgalinančia susivokti ir suvokti savo realią situaciją ir perspektyvą. Dažniausiai lieka folklorinių filosofijų ir hegemonijų, hegemoninių pasakojimų kritika iš vienos pusės, ir kova su naujomis neoliberaliomis hegemonijomis iš kitos. Tokios kovos ir kritikos kartais liaudžiai atrodo kaip kova su „sveiku protu“, su tuo, kas „normalu“, „natūralu“, bet čia ir yra hegemonijų skleidžiamas „akių dūmimas“, „smegenų plovimo“ triukas. Hegemoniniai pasakojimai veikia kaip liaudyje įsivaizduojami „sektantų“ pajungimai „totalitarinės sektos“ lyderio kontrolei, kai žmogus, patekęs į „sektą“, būna taip meistriškai apdorojamas, kad atiduoda išnaudotojui visas savo santaupas, ir dar padėkoja, kad priėmė, ir kad išgelbėjo iš beprasmiškos egzistencijos. Grėsminga tai, kad Lietuvoje šiandien tokiau „sektantišku“ būdu daugybė žmonių ima ilgėtis ir trokšti pajungtos, suvaržytos, išnaudojamųjų, vergų būklės, įsikaldami į galvą, kad tai jų privilegija, ir kad tik taip atsiskleidžia jų tikroji „esmė“... ■

Savivaldybių kritika – privatizacijai paskatinti?

Domas Griškevičius

Lietuvos laisvosios rinkos institutas (LLRI) neseniai pateikė Lietuvos savivaldybių 2013 m. vertinimą – indeksą, pasak LLRI ekspertų, identifikuojantį geriausiai ir prasčiausiai besitvarkančias Lietuvos savivaldybes.

Kaip ir kiekvienais metais daugelis žiniasklaidos atstovų šį indeksą noriai paviešina, o jo duomenys pateikiami kone kaip neginčijama tiesa apie geriausiai ir blogiausiai besitvarkančias savivaldybes. Minėtas indeksas nepalieka abejingų, mat pagal indekso pateiktus duomenis „geriausiųjų“ savivaldybių atstovai iš karto bando pasigirti savo pasiekimais, tuo tarpu „prastesnieji“ teigia, kad jis neparodo tikrosios tiesos apie žmonių gyvenimo savivaldybės teritorijoje lygį ar savivaldybės administravimo kokybę.

Kas šioje vietoje teisingas? Greičiausiai nei vieni, nei kiti. Iš vienos pusės, LLRI savivaldybių indeksą vertinu teigiamai, nes šis tyrimas pateikia žmonių, išpažįstančių „laisvosios rinkos“ religiją, tam tikrą mąstymo perspektyvą ir tuo pat metu suteikia galimybę priartėti prie platesnės diskusijos apie savivaldą ir viešojo sektoriaus valstybėje valdymo plusus ir trūkumus apskritai.

Vis dėlto tenka apgailestauti, kad šie tyrimai, daugelio žiniasklaidos priemonių dėka, dažniausiai pristatomi ne kaip tam tikra nuo-

Straipsnio autorius yra Lietuvos socialdemokratinio jaunimo sąjungos valdybos narys.

monė, ar tam tikro valdymo kelio alternatyva, o kaip neginčijama ir nepaneigiama tiesa be galimybės būti kitokiai valdymo alternatyvai.

Iš tiesų gaila, kad žurnalistai net nesivargina paklausti, koks iš tikro yra tokio tyrimo tikslas? O LLRI tikslas, manau, paprastas ir elementarus – diskredituoti savivaldybes bei viešąjį sektorių apskritai, taip plečiant naujas verslo galimybes. Norėčiau priminti, kad laisvosios rinkos ideologija, kuri dar vadinama neoliberalizmo doktrina, pasisako už nereguliuojamą kapitalizmą ir prieš visas kliūtis, su kuriomis susiduria investuotojai, siekdami maksimalios grąžos.

Kokių kriterijų atitikimas LLRI pateiktame indekse pirmajoms savivaldybėms leido puikuotis lyderių pozicijose?

LLRI savo indekso leidinyje teigia, kad remiantis indekso vertybėmis ideali savivaldybė turi atitikti šiuos principus:

- Taupo mokesčių mokėtojų pinigų, gyvena pagal savo pajamas, skaidriai naudoja biudžeto lėšas;
- Savo veikla neriboja vartotojų pasirinkimo, skatina konkurenciją tarp paslaugas teikiančių įmonių ar įstaigų;
- Mažina mokesčių našta, užtikrina palankias sąlygas verslui;
- Efektyviai valdo turimą turtą ir privatizuoja tą turtą, kuris nėra būtinas pagrindinėms funkcijoms vykdyti;
- Atsisako nebūtinų, nepirminių savo funkcijų;
- Savo funkcijoms vykdyti pasitelkia efektyviau veikiančią privatų sektorių;

- Mažina administracinę ir biurokratinę našta.

Iš LLRI pateiktos idealios savivaldybės sudaromo įvaizdžio, mano manymu, galima teigti, kad viešoji sritis yra suvokiama kaip akivaizdus blogis, o geriausias sprendimas nuo visų bėdų – privatizavimas ar viešojo sektoriaus perleidimas privačiam verslui, nes jis neva veikia daug efektyviau.

Kaip pastebi Vilniaus universiteto prof. Z. Norkus, pokomunistiniuose kraštuose pradeda dominuoti tranzitologijos samprata, kurios esmę galima nusakyti taip: iš visos logiškai galimų pokomunistinės transformacijos kelių (tipų) įvairovės ji išskiria keletą, kuriems suteikiama normatyvinio pavyzdžio galia. Tokie „teisingi keliai“ yra tie, kurie baigiasi liberalios demokratijos ir racionalaus kapitalizmo sukūrimu. Kiti keliai laikomi kone nenormaliais, patologiškais, nesėkmingais.

Nesunku sutikti, kad kai kurie LLRI propaguojami principai yra svarbūs, tačiau ar visi jie yra neginčijami ir ar jie iš tiesų yra panacėja nuo visų ligų? Manau, kad ne, ir tai pabandyčiau pagrįsti keliais mažais pavyzdžiais, kurių daugiau ar mažiau yra kiekvienoje Lietuvos savivaldybėje.

LRRRI ekspertai, kalbėdami apie transporto paslaugų teikimą, teigia, kad labai svarbu užtikrinti konkurenciją, siekiant mažiausių kainų ir geriausio kokybės santykio gyventojams. Savivaldybė turėtų visiems rinkos dalyviams sudaryti vienodas sąlygas teikti susisiekimo paslaugas miesto gyventojams, skatinti konkurenciją.

Nepamirškime, kad verslo pa-

grindinis siekis – pelnas. Tačiau pagal įstatymus savivaldybės arba jų įmonės privalo užtikrinti ir socialinius žmonių poreikius, tad dažniausiai turi vežti mažiau mokius klientus, kaip antai moksleivius, studentus, neįgaliuosius, pensininkus, o privatūs mikroautobusai nusiveža pačius mokiausius klientus.

Ar jūs matote lygias konkurencines sąlygas, kada konkuruoja autobusų parkai ir privačios mikroautobusų įmonės? Kada pastarieji nesilaiko grafikų, nebevažiuoja, kai gatvėse nebelyka daug klientų, dažnai keleiviams neduoda bilietų ir taip į valstybės biudžetą nesumoka mokesčių, dažnai dalyvauja tik pelningiausių maršrutų konkursuose, nesilaiko kelių eismo taisyklių stodami kur papuola.

Greičiausiai dėl šių priežasčių, senosiose Vakarų demokratijos šalyse, pavyzdžiui, Vokietijoje, manoma, kad viešajame transporte, ypač kur yra naudojamos valstybinės dotacijos, privataus kapitalo įmonės negali dalyvauti. Įdomu tai, kad Lietuvos kelią – kai viešojo transporto poreikius kartu užtikrina savivaldybių ir privačios įmonės, yra pasirinkusios tik dar dvi Europos Sąjungos šalys – Lenkija ir Bulgarija.

Kitas pavyzdys – valymo paslaugos. Dažnai sakoma, kad valstybinėse institucijose valymo paslaugas reikia perduoti į privačias rankas, kas dažnai ir buvo ar yra padaroma. Pažiūrėjus į biudžeto eilutę ties valymo paslaugomis, iš pirmo žvilgsnio netgi atrodo, kad atėjus privatininkui kaina sumažėja keliais procentiniais punktais, tačiau dažnai pamirštama, kad buvo atleisti žmonės, kurie vėliau papildė darbo biržos armijos gretas, taip pat jiems buvo išmokėtos nemažos išeitinės kompensacijos, jau nekalbant apie tai, kad paprastai nuo penkių valymų per savaitę atėjus privatininkui apsistojama ties trimis kartais.

Paprastai kainos sumažėjimas įvyksta kokybės sąskaita. Jau nekalbant apie tai, kad dažnu atveju

padidėja žmonių išnaudojimas, kai privačiose valymo įmonėse pradeda dirbti tie patys atleisti valytojai, tik šį kartą jau už daug didesnę krūvį ir mažesnę atlyginimą, nes privatus verslas, nepamirškime, turi juk ir pelną turėti.

Vienas įtakingiausių XX a. ekonomistų J. A. Šumpeteris (Shumpeter) yra pripažinęs, kad laisvoji

Laisvosios rinkos instituto tyrimai daugelio žiniasklaidos priemonių dėka dažniausiai pristatomi ne kaip tam tikra nuomonė, ar tam tikro valdymo kelio alternatyva, o kaip neginčijama ir nepaneigiama tiesa be galimybės būti kitokiai valdymo alternatyvai.

rinka ir konkurencija ne visada gali užtikrinti geriausią paslaugą ir kokybę bei mažiausią kainą. Todėl galvoju, kad tam tikrais atvejais kai kurios sritys, kaip antai viešasis transportas mieste, šilumos ūkis, švietimas, sveikatos sektorius, privalo likti išimtinai tik valstybinių institucijų rankose.

Tokiu atveju būtų užtikrinama, kad savivaldybių įmonės ar įstaigos galėtų telkti geriausius savo srities specialistus, disponuoti didesniais finansais, kuriuos vėliau galėtų panaudoti modernizacijai, nekalbant jau apie tai, kad lengviau galėtų užtikrinti pagrindinius socialinius žmonių poreikius bei taupyti lėšas, metamas konkurencinei kovai.

Gyvybiškai svarbios ir pelną generuojančios paslaugos, kurios palaiko ir nepelningas paslaugas (bet socialinį teisingumą palaikančios), negali būti privatizuotos, kadangi naujieji savininkai niekada nebus suinteresuoti išlaikyti kad

ir reikalingų socialine prasme, bet nuostolingų paslaugų. Tokiu atveju savivaldybė netenka ne tik pelningų paslaugų, bet turi ir ieškoti lėšų kaip dotuoti nuostolingas privatininkų paslaugas.

Mano manymu, matyti, jog laikantis LLRI puoselėjamų kanonų galima pasiekti trijų tikslų. Pirmiausia, kad valstybinės institucijos kuo greičiau atšauktų įvairius reguliavimus ir apribojimus, užkertančius kelią pelnui akumuliuoti, o tuo pačiu ir privačioms monopolijoms įsigalėti. Antra, kad valstybinės institucijos kaip galima greičiau parduotų savo valdomą turtą privačioms korporacijoms, kurios tą turtą neva valdysiančios pelningiau. „Galviausiai vėliau valstybinės institucijos privalo radikaliai sumažinti socialinių programų finansavimą“, – pastebi N. Klein (*Kandos rašytoja ir visuomenės veikėja, neoliberalios ekonomikos kritikė.* – Red.)

Maža to, ilgainiui siekiama privatizuoti praktiškai viską, pradėdant sveikatos apsaugą ir švietimu, pensijų sistema. Kitaip tariant, privatizuoti pelną, o nuostolius numesti bendruomenėms ir jų atstovams. Kaip matome, visi šie minėti procesai visu gražumu mūsų šalyje ir vyksta.

Valstybinės ar savivaldybių įmonės tikrai ne visada dirba taip, kaip turėtų, tačiau tokių atvejų galima rasti ir privačiame sektoriuje. Tad jei viešojo sektoriaus įmonės tvarkosi blogai, reikia pirmiausiai žiūrėti į priežastis, kodėl taip vyksta, galbūt kai kuriais atvejais tai yra tiesiog blogos vadybos rezultatas, bet ne pačios sistemos problema.

Todėl mano siūlymas būtų nepasiduoti informacijai, kad valstybinis sektorius yra niekam tikęs ir tik privatus verslas gali užtikrinti geriausias ir pigiausias paslaugas. Analizuokime, stebėkime, kritikuokime akivaizdžius LLRI skleidžiamų tyrimų trūkumus ir nepamirškime savo alternatyvių vizijų bei pasiūlymų. ■

Ar tiesa, kad mokesčiai slopina ekonomikos augimą?

Vytenis Paulauskas

Spalio mėnesį buvo pora įvykių, nuo kurių labai priklauso materialinė žmonių padėtis – Seime pradėtas svarstyti ateinančių metų nacionalinis biudžetas, taip pat įvyko ES tarpparlamentinė konferencija, skirta ekonomikai. Kaip ir galima buvo tikėtis, šie įvykiai beveik nesukėlė didesnio žiniasklaidos susidomėjimo. Konferencija buvo parodyta per Lietuvos televizijos antrąją programą, tačiau jokių komentarų kitose žiniasklaidos priemonėse apie tai nebuvo. Viena kita radijo ir televizijos laida buvo skirta biudžetui aptarti. Tose laidose kaip visada dominavo neoliberalių pažiūrų bankų ekspertų ir Laisvosios rinkos instituto atstovų nuomonė apie tai, kad atseit valstybės biudžeto lėšos švaistomos, kad biudžetininkų yra per daug, kad mokesčiai yra labai dideli ir juos reikia mažinti ir panašiai.

Politikoje dažnai naudojamas toks propagandinis metodas, kai nepaprastai sureikšminus kokius nors mažareikšmius įvykius, stengiamasi nutylėti tai, kas yra labai svarbu. Todėl žurnalistai su politikais gali valandų valandas diskutuoti apie tai, ar koks nors Seimo narys teisėtai išleido kelis šimtus litų, skirtų parlamentinei veiklai, tačiau apie valstybės biudžeto svarstymą Seime pranešama tik pateikiant kelis skaičius be jokių komentarų. Tai, matyt, yra susiję su žmogaus psichologija – paprastas žmogus nesugeba susieti savo gyvenimo kokybės su tais skaičiais, tais milijardais litų, kurie yra įrašo-

mi į nacionalinio biudžeto eilutes. Eilinio piliečio makroekonomikos žinios prasideda ir pasibaigia teze, kurią jam kasdien į galvą kalte kala laisvosios rinkos propaguotojai – kad, atseit, žmonių gyvenimas yra blogas tik todėl, kad jie valstybei moka nepaprastai didelius mokesčius. Todėl dažniausiai rinkimuose ir laimi tie populistai, kurie žada labiau sumažinti mokesčius.

Tiek stebint politikų pasisakymus ekonomikos konferencijoje, tiek ir svarstant strategiją „Europa 2020“, buvo galima įsitikinti, kad teisinga yra lietuvių liaudies patarlė, kuri sako: „Kaip danguje, taip ir ant žemės“. Kitaip sakant, Lietuvos politikai niekuo nėra blogesni už kitus europinius politikus. Tiek Europos Sąjungos vadovaujantys politikai, tiek ir įvairių šalių atstovai kalbėjo tokiomis pačiomis standartinėmis frazėmis, kokias jau daug metų vartoja ir Lietuvos politikai. Problemos visur panašios, siūlomi jų sprendimo būdai taip pat mažai kuo skiriasi. Deja, akivaizdu tai, kad tie sprendimo būdai mažai efektyvūs, o dažnai netgi duoda priešingą rezultatą negu tikimasi. Politikų pasisakymai eklektiški, labai abstraktūs, dažnai kalbama apie būtinumą struktūrinių reformų, apie kurias Lietuvos prezidentas V. Adamkus kalbėjo dvi kadencijas, o D. Grybauskaitė – vieną kadenciją. Tačiau nei Lietuvos, nei Europos Sąjungos vadovai aiškiai niekada taip ir nepasakė, kas gi slepiama po tuo struktūrinių reformų terminu. Iš konteksto, iš atliekamų veiksmų, už kuriuos vyriausybės arba peikiamos, arba giriamos, galima suprasti, kad po

tuo struktūrinių reformų terminu slepiasi neoliberalios idėjos, laipsniškas valstybės, jos funkcijų naikinimas. Tikruosius tikslus stengiamasi paslėpti po gražiais žodžiais. Juk jeigu politikai tiesiai pasakys, kad daromomis reformomis jie nori padidinti nedarbą, padidinti socialinį neteisingumą pajamas perskirstant turtingųjų naudai, sumažinti dirbančių žmonių pajamas, pabloginti materialinę pensininkų padėtį, padidinti šešėlinę ekonomiką, jų niekas neišrinks į valstybės valdymo organus. Nedarbas didinamas ilginant pensininkų amžių, liberalizuojant darbo santykius. Be to, juos liberalizuojant didėja šešėlinė ekonomika, mažėja darbuotojų pajamos ir socialinės garantijos. Pensininkų padėtis blogėja įsteigus privačius pensijų fondus, nes dalis pensininkų lėšų pervedami į tuos fondus. Mažės ir būsimųjų pensininkų, kuriuos suviliojo privatus pensijų fondai, pensijos. Pagaliau buvo pripažinta, kad visų tų darbuotojų, kurių atlyginimai yra mažesni negu 2000 litų, būsima pensija mažės. Tai reiškia, kad mažesnes pajamas gaus daugiau kaip pusė būsimųjų pensininkų. Mažinant mokesčius didės pajamų skirtumas tarp turtuolių ir skurdžių. Be to, mažinant mokesčius didės nedarbas, nes teks atleisti daug darbuotojų, kurie finansuojami iš valstybės biudžeto. Nedarbą norima mažinti subsidijuojant privačiame sektoriuje dirbančius verslininkus. Deja, tokia priemonė negali nedarbo sumažinti, nes privačiame sektoriuje sukurtos darbo vietos priklauso nuo paklausos. Darbdaviams teikiamos subsidijos

tos vartotojų paklausos nepadidina, bet didina pasiūlą. Praktiškai visos priemonės, kurios skirtos nedarbui mažinti, didina pasiūlą. Tuo tarpu vartojimą, kuris iš tikrųjų gali sumažinti nedarbą, siekiama net mažinti mažinant darbuotojų pajamas, atleidžiant biudžetininkus iš darbo.

Tenka apgailestauti, kad ekonomine logika nepagrįstas idėjas propaguoja tie, kas save laiko rimtais ekonomistais. Pasak „Swedbanko“ vyriausiojo ekonomisto Nerijaus Mačiulio, viešajame sektoriuje dirba per daug žmonių, todėl šį sektorių reikia optimizuoti, dalį žmonių atleisti, o privačiame sektoriuje atsirast naujų darbo vietų. Vis dėlto, manau, kad daug teisingiau mąsto Seimo narys Povilas Gylys, kuris sako, kad darbo našumas dėl objektyvių aplinkybių, skirtingo darbo pobūdžio privačiame sektoriuje kyla daug greičiau negu viešajame sektoriuje, todėl darbo vietų skaičius privačiame sektoriuje turi mažėti daug greičiau negu viešajame sektoriuje. Iš tikrųjų – juk iš valstybės biudžeto daugiausia finansuojamos sritys yra švietimas, sveikatos apsauga, policija. Šiose srityse darbo našumo labai padidinti praktiškai neįmanoma. Mokytojas ir šiandien, ir prieš šimtą ar daugiau metų turėjo stovėti klasėje

prieš mokinius ir jiems visą pamokai skirtą laiką ką nors aiškinti. Šiuo metu bandoma mokytojo darbo našumą „kelti“ didinant mokinių skaičių klasėje. Tačiau dėl to blogėja mokinių ugdymo kokybė. Sveikatos apsaugoje darbo našumas „keliamas“ dirbtinai mažinant lovų skaičių ligoninėse, mažinant ligonių laikymo ligoninėse dienų skaičių. Policininkų, taip pat ugniagesių skaičių stengiamasi mažinti. Deja, iš tokio darbo našumo „kėlimo“ jokios naudos nėra, dėl to tik blogėja teikiamų paslaugų kokybė ir didėja nedarbas.

Žinoma, ir privatininkai pramonėje, žemės ūkyje, naudodamiesi liberaliais darbo įstatymais, taip pat stengiasi kiek galima labiau išnaudoti savo darbuotojus mažindami jų skaičių ir didindami darbo krūvius. Vis dėlto šiose srityse darbo našumas labai sparčiai auga ir dėl mokslo bei technikos pažangos. Gamyklose kompiuterizuoti įrenginiai, automatinės linijos pakeičia dešimčių ir net šimtų darbuotojų rankų darbą. Todėl tėra tik

mitas, kad privatininkai gali sukurti neribotą darbo vietų skaičių, jeigu tik jiems bus sudarytos labai geros verslo sąlygos. Žinoma, galima galvoti apie tai, kaip atimti darbo vietas iš kitų šalių. Šiuo metu bene daugiausia produkcijos pagaminama Kinijoje todėl, kad ten labai pigi darbo jėga. Jeigu ir Lietuvoje darbuotojams būtų mokamas tik vienas doleris per dieną ir dirbama 78 valandas per savaitę (būtent tokią tvarką Lietuvoje nori įvesti darbdaviai), tai, be abejo, ir į Lietuvą imtų plūsti investuotojai iš kitų šalių. Deja, tokiu atveju visiems Lietuvoje dar likusiems lietuviams visiems laikams tektų persikraustyti į Didžiąją Britaniją ir kitas šalis, kuriose verslo sąlygos jei ir būtų daug blogesnės negu Lietuvoje, bet užtat gyvenimas nepalyginamai geresnis. Dempinguojant darbo jėgos kainą ir mažinant mokesčius galima laimėti konkurencinę kovą kurioje nors vienoje vietoje, šalyje, tačiau neįmanoma pagerinti žmonių gyvenimo, panaikinti nedarbą.

Jeigu norima ne tik rūpintis atskirų verslo grupuočių pelnais, bet ir visų žmonių gyvenimo kokybe, reikia balansuoti visų dirbančių žmonių ir pensininkų pajamų lygį. Kadangi, kaip buvo minėta, darbo našumas privačiame sektoriuje auga greičiau, siekiant išsaugoti balansą tarp privataus sektoriaus ir biudžetininkų, reikia laikui bėgant laipsniškai didinti tą bendrojo vidaus produkto dalį, kuri tenka biudžetininkams. Tai daryti reikia didinant kuriuos nors mokesčius. Kadangi tokiam veiksmui nepriitaria ir įnirtingai priešinasi ne tik suinteresuotos verslo ir finansinės grupuotės ir joms atstovaujantys ekspertai ir politikai, bet ir absoliuti visuomenės dalis, problemos visame pasaulyje nuolat didėja, nes jų išspręsti kitais būdais – nedidinant mokesčių, nedidinant valstybinio sektoriaus finansavimo praktiškai neįmanoma.

Didžiausias skaičius Nobelio ▶

► premijos laureatų ekonomikos srityje yra kilę iš JAV. Tačiau būtent Amerikoje prasidėjo pasaulinė ekonomikos krizė, kuri sukėlė didžiulių neigiamų pasekmių visame pasaulyje. Iš to galima padaryti išvadą, kad arba tų ekonomistų įžvalgos buvo nepakankamai pagrįstos, arba jų įtaka buvo nepakankamai didelė. Manau, kad ekonomistų problema yra ta, kad jie, nagrinėdami kokią nors problemą, nesugeba matyti visumos. Todėl neatsižvelgiama į labai svarbius tam tikrą reikšminį veikiančius faktorius, ir padaromos klaidingos išvados. Dažnai būna ir taip, kad labai svarbūs faktoriai ignoruojami specialiai, siekiant padaryti klaidingas, tačiau kam nors labai naudingas išvadas. Paprastų žmonių paklydimai yra susiję su tuo, kad jie dažniausiai naiviai pasitiki visuomenėje pripažintais autoritetais. Todėl išmušti visuomenę iš tų autoritetų nutiesių bėgių, vedančių klaidingu keliu, yra labai sunku.

JAV pastaruosius keletą metų vyko didžiulis mūšis tarp demokrato prezidento B. Obamos ir respublikonų, kurie įnirtingai priešinosi tam, kad visi JAV piliečiai galėtų gauti kokybišką medicininę pagalbą. Kad įvairios destruktivos jėgos JAV dažnai laimi ir kad jos tarp žmonių yra populiaros, galima spręsti iš to, jog Dž. Bušas jaunesnysis sugebėjo net du kartus laimėti prezidentinius rinkimus, nors būtent jo neprotinga mokesčių mažinimo politika ir atvedė JAV į krizę. Kad tos destruktivos jėgos aktyviai veikia ir šiuo metu, galima spręsti ir iš P. Eidukevičiaus „Gairėse“ (Nr. 8) cituojamos JAV Atstovų Rūmų rezoliucijos apie tariamą PVM žalą. Sakoma, kad PVM apmoka galutinis vartotojas, tačiau juk visus mokesčius sumoka galutinis vartotojas. Tie, kas mokėsi ekonomikos arba bent jau sugeba logiškai mąstyti, žino, kad kiekvienos prekės kaina susideda iš žaliavų kainos, darbo užmokesčio,

pelno ir įvairių mokesčių (pelno, pajamų, akcizų, PVM, socialinio draudimo ir kt.). Taigi ne tik PVM, bet ir visus kitus mokesčius sumoka vartotojas, pirkėjas, o ne kokie nors marsiečiai ir ne verslininkai iš savo kišenės.

Sakoma, kad pasitaiko piktnaudžiavimo atvejų, kai PVM nesumokamas arba kai jis neteisėtai susigrąžinamas iš valstybės. Tačiau juk daugybė piktnaudžiavimų pasitaiko ir mokant kitus mokesčius. Masiškai vengiama mokėti fizinių asmenų pajamų mokesį, „Sodros“ įmokas, kuriamos sudėtingos schemas siekiant išvengti pelno mokesčio mokėjimo. Todėl reikia ne pataikauti mokesčių nemokantiems verslininkams, bet uždaryti visas įstatymų landas, leidžiančias išvengti mokesčių mokėjimo. Deja, buvusi A. Kubiliaus vyriausybė specialiai stengėsi sukurti tokias įstatymų landas liberalizuodama darbo įstatymus, taip pat ji įteisino vadinamąsias mažąsias bendrijas, atleisdama jas nuo „Sodros“ įmokų ir tuo atseit palengvindama verslininkams pradėti verslą. Tuo pasinaudoję, verslininkai persiregistravo savo įmones tam, kad jiems nereikėtų mokėti mokesčių valstybei. Šią, taip pat ir kitas A. Kubiliaus padarytas įstatymų landas, padedančias verslininkams nemokėti mokesčių, būtina kuo skubiau užtaisyti.

Netiesa ir tai, kad PVM slopina ekonomikos augimą ir sąlygoja nedarbo lygio kilimą. Iš tikrųjų gi viskas yra priešingai – PVM padidimas leidžia pajamas perskirstyti biudžetinėms, taip pat neturtingųjų naudai, o tai savo ruožtu didina paklausą šalyje, kas skatina ekonomikos augimą ir nedarbo mažėjimą. Be to, PVM, skirtingai negu kiti mokesčiai, nekeičia įmonių konkurencinių sąlygų, nes jis yra visoms įmonėms vienodas. Pelno mokesčio galima išvengti įmones fiktyviai perkeliant į mažų mokesčių šalis, o PVM apmokesti-

namos visos toje šalyje parduodamos prekės – ir vietinės gamybos, ir importinės.

Sakoma, kad PVM yra regresinis – blogas mokestis, nes jis labiausiai skriaudžia mažas pajamas gaunančius asmenis, o štai turto mokestis – progresinis, turto skriaudžiantis mokestis. Tarkime, kad butas mieste rinkos kaina įvertintas 50 tūkstančių litų. Tiek kainuoja labai kuklus vieno kambario butas. Jeigu tame bute gyvena pensininkas, gaunantis 1000 litų pensijos, tai esant 1 proc. turto mokesčiui jis to mokesčio sumokės 4 proc. savo pensijos, jeigu jo pensija 500 litų, jis sumokės 8 proc. pensijos, o jeigu 350 litų (tokią pensiją gauna invalidai) – sumokės net 12 proc. Taigi akivaizdžiai matome, kad tas vadinamasis progresinis turto mokestis faktiškai yra regresinis – kuo mažesnes pajamas gauni, tuo didesnę procentą savo pajamų turi sumokėti. O be to, ar iš viso yra logiška, moralu apmokestinti pensijas?

Du Lietuvos krepšininkai – J. Valančiūnas ir D. Motiejūnas žaidžia JAV. Žiniasklaida skelbė, kad J. Valančiūnas sumokės JAV valstybei 45 proc. fizinių asmenų pajamų mokesčio. Lietuvos verslininkai skundžiasi, kad Lietuvoje labai didelis darbo apmokestinimas, nors Lietuvoje šis mokestis yra tris kartus mažesnis. Tai rodo, kad Lietuvoje ir JAV mokesčių sistemos labai skiriasi. Nors JAV pridėtinės vertės mokesčio nėra, amerikiečiai į valstybės biudžetą kitais mokesčiais surenka daugiau pajamų negu Lietuvoje. Žinoma, galima diskutuoti, kuri mokesčių sistema yra geresnė. Vis dėlto, manau, kad pridėtinės vertės mokestis leidžia mokesčių sistemą supaprastinti, be to, šio mokesčio sunkiau išvengti. Galima būtų iš viso palikti tik du mokesčius – PVM ir akcizus, visų kitų atsisakant. Aišku, tokiu atveju jų tarifus reikėtų atitinkamai padidinti. ■

Kas daugiausia žalos ir naudos padarė Lietuvai

Algimantas Brazaitis

„Gairių“ vyriausiasis redaktorius žurnalo spalio numeryje pakvietė skaitytojus atsakyti į klausimą, kas, jų manymu, daugiausia žalos padarė mūsų šaliai, ir kas daugiausia ir kuo nusipelnė Lietuvai? Atsakymai turėtų papildyti bendrovės „Vilmorus“ atitinkamą tyrimą, užklausus, kas buvo didžiausi Lietuvos niokotojai mūsų amžiuje.

Klausimas užintrigavo ir todėl neiškenčiau nepareiškęs savo nuomonės.

Taigi, kas daugiausia žalos padarė?

Manau, kad ne vien Stalinas (kaip nurodo „Vilmorus“ apklausos dalyvai), bet visi praėjusio amžiaus didžiųjų valstybių vadovai, pavertę pasaulio dalijimosi politiką įprastu grobuonišku reiškiniu.

Ribentropo-Molotovo paktu Baltijos valstybės, tarp jų ir Lietuva, atiteko Tarybų Sąjungai, Miuncheno sandėrio pasekmėje žlugo Čekoslovakijos ir Austrijos valstybės, be to, būtent šis sandoris pastūmėjo istorinį procesą Antrojo pasaulinio karo link. O kokie karo rezultatai? Kas dalijosi pasaulį Teherano, Jaltos ir Potsdamo sandėriuose? Kas faktiškai panaikino Lietuvos, Latvijos ir Estijos nepriklausomybę?

Mūsų prieškarinės Lietuvos politikai ir pokario partizanų vadai neįvertino tokios imperia-

listinių valstybių politikos, nesugebėjo mąstyti strategiškai, įvėlė patriotiškai nusiteikusius žmones į beviltišką karą su TSRS. Todėl jie padarė labai daug žalos. Nesinori minėti pokario kovose žuvusiųjų, nekaltų žmonių aukų, trėmimuose nukentėjusių taikių piliečių skaičių. „Gairių“ skaitytojams, manau, tai žinoma. Be to, dešimtmečiui buvo sutrukdytas ekonomikos bei kultūros atkuriamasis darbas. Dėl to meto geopolitinės situacijos mažos valstybės karas prieš didžiąsias buvo beviltiškas. O beviltišką karą provokuoti ir vesti, kaip dar XII amžiuje mokė krikščionių filosofas Tomas Akvinielis, yra neleistina. Karo, kurio laimėti negalima, aukos yra beprasmės. Savo ruožtu beprasmės žudynės yra sunkus nusikaltimas.

Vadinasi, prie daugiausia žalos Lietuvai pridariusių priskirčiau ne tik imperialistinę politiką vykdyusių didžiųjų valstybių vadovus, bet ir mūsų politikus, nesugebėjusius suprasti to meto tarptautinės politikos ir pasiūlyti tautai geresnę strategiją. Štai kodėl kartais norisi pasakyti vieną kitą nepiktą žodį Antanui Smetonai, kuris bėgo iš Lietuvos ko gero ne tik gelbėdamas save, bet ir Lietuvą nuo pražūtingo karo.

O kas daugiausia naudos davė Lietuvai?

Į šį klausimą atsakyčiau taip. Labiausiai Lietuvai nusipelnė tie Sąjūdžio demokratai ir Lietuvos kompartijos vadovai, kurie per-

tvarkos chaose ir paraku kvepiančioje aplinkoje sugebėjo Lietuvą atvesti į nepriklausomybę nesmurtinio pasipriešinimo keliu. Savo prisiminimų elektroninėje knygoje „Pertvarkos sukuriuose“ rašau, kad laisvės nuojauta pažadino visus, kaip ant mielių kilo aistros, įtraukdamos į politikos sukurius ne tik rimtus žmones, bet ir emocijų nevaldančius gatvių maištininkus. Jie, dangstydamiesi Sąjūdžio vardu, pradėjo vienyti įvairiose antikomunistinėse, antirusiškose, nacionalistinėse grupuotėse, kurios lakstydavo po mitingus, piketuodavo valdžios įstaigas, važinėdavo po rajonus, varydavo iš tribūnų liberalesnius oratorius, triukšmingai smerkdavo rusus, komunistus, „homosovietikus“. Ypač ryžtingai konfliktus provokuodavo vadinamosios „megztosios beretės“, už kurių nugarų slėpdavosi dešiniųjų radikalai. Anuomet Lietuvoje tikrai pradėjo kvepėti paraku. Bet santarvės idėjos buvo stipresnės. Emocijas pavyko sutramdyti, nes nepriklausomybę atkuriančios Lietuvos vadovų bei visuomenės veikėjų, taip pat ir eilinių piliečių strateginis mąstymas buvo pranašesnis. Nepriklausomybės atkūrimo tikslai buvo pasiekti nesmurtinio pasipriešinimo būdu, išvengėme čekėnų likimo ir beprasmės kruvinos konfrontacijos.

Kas kūrė ir vykdė santarvės politiką, tie ir yra daugiausiai nusipelnę Lietuvai žmonės. ■

Paskutinis mūsų romantikas?

Jonas Rudokas

Tai žodžiai apie Gediminą Ilgūną, deja, palikusį mus 2010 m. gegužės 8 d. O prisiminti jį yra gera proga – visai neseniai pasirodė E. Ganusausko knyga „Išėjęs į žygi“ apie jo gyvenimo kelią – sunkų, sudėtingą, įdomų. Kas ją perskaitys – sužinos (jei iki šiol nežinojo ar kaip aš mažai žinojo), koks tai buvo nuostabus, unikalus žmogus. Pagal veiklos universalumą, darbštumą, pasišventimą užsibrėžto tikslo labui jį galima lyginti nebent su XX a. pradžios mūsų inteligentais – nepriklausomos Lietuvos kūrėjais Mykolu Biržiška, Felicija Bartkevičiene ir kitais. Regis mūsų laikais tokių žmonių jau nebegalėjo būti, o pasirodo jų buvo, jie kovojo, dirbo ir daug nuveikė. Trumpai priminsiu, sekdamas knyga, tik svarbiausius G. Ilgūno darbus.

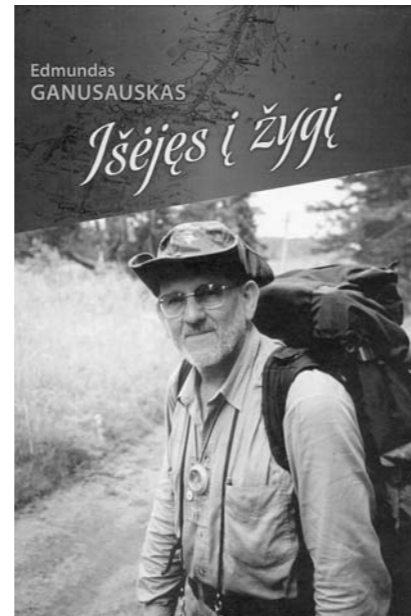
Visų pirma, jis buvo keliautojas, bet ne turistas, patogiaai važinėjantis po pasaulį savo malonumui. Jo kelionės turėjo visai kitą tikslą: surasti žymių, nusipelnusių mūsų tautiečių gyvenimo ir veiklos pėdsakus tolimiausiuose kraštuose – bekrastėse Sibiro platybėse, tundroje ir taigoje, Centrinės Azijos dykumose, Kaukazo kalnuose. Bet ne tik ten – ir čia pat Lietuvoje, tik niekieno neatrastus, nepastebėtus. Tokių kelionių 1960-2009 metais jis surengė net 49, praleido jose apie tūkstantį dienų. O po to užfiksavo, įamžino surinktą medžiagą ne tik kelionių dienoraščiuose, bet ir knygose. Taip gimė puikios G. Ilgūno knygos apie 1863 m. sukilimo dalyvį, Sibiro tyrinėtoją Joną Čerskį, rašytoją Vincą Pietarį, kunigą Antaną Mackevičių, apie knygnešius.

Žinoma, jis ne vienintelis ir ne pirmasis apie tai rašė, bet taip,

kaip jis, nerašė niekas ir vargu ar parašys, nes tų knygų autoriaus asmenyje susiliejo keliautojas ir istorikas. Keliautojas neretai būdavo net svarbesnis, nes nebaigtoje savo knygoje „Kerinti kelio trauka“ jis pabrėžė: „Suvokiau, kad tikrasis gyvenimo tikslas yra jo ieškojimas. Žmogus, kuris teigia, jau suradęs gyvenimo tikslą, yra sustojęs žmogus. Mano gyvenimo kelias buvo nelengvas, bet įdomus... Todėl, artėdamas prie gyvenimo ir nebūties ribos, aš toks turtingas. Tais turtais stengiausi dalytis su kitais...“

Tuos turtus G. Ilgūnas sukaupe, suprantama, ne tik kelionėse – ir iš archyvų, bibliotekų, iš žmonių – istorijos dalyvių ir liudininkų pasakojimų. Taip gimė stambios, rimtos monografijos apie prezidentus Kazį Grinių ir Algirdą Brazauską, socialdemokratų lyderį Steponą Kairį. Tačiau pasakojimas apie šio žmogaus nuopelnus būtų nepilnas ir net neteisingas, jeigu nepaminėtume, kaip jie buvo pasiekti, kokios, regis, neįveikiamos kliūtys buvo jo gyvenimo kelyje. Jau keturiolikos metų jis pateko į čekistų nagus, pradžioje neilgam, o vėliau, 1953 m. gruodį, buvo nuteistas 25 metams lagerių. Tiesa, tiek ten neišbuvo, grįžo į Lietuvą 1957 m. rugsėjį, bet tai nebuvo išlaisvinimas, nes saugumas jį ir toliau „globojo“ – sekė, grasino, rezgė pinkles, trukdė rengti keliones, rašyti knygas.

Bet tai toli gražu ne visos kliūtys. Monografijas rašė ir teberašo, leidžia daug kas, tik visai ne taip kaip G. Ilgūnas. Jam teko tą daryti poilsio, laisvalaikio sąskaita, dirbant visai kitą darbą, ir dar ne didmiestyje, o Jonavoje. Ir dar įveikiant „tikrųjų“ mokslininkų, t. y. profesionalų, gyvenančių, kaip jis pats sakė, iš mokslo, o ne mokslui

pasipriešinimą, kritiką. Juk jis neturėjo jokių mokslinių titulų, nedirbo akademiname institute, priklausė vadinamųjų „folksistorikų“ kategorijai.

Ir įvykus „dainuojančiai revoliucijai“ G. Ilgūno gyvenimas netapo lengvesnis. Jis aktyviai joje dalyvavo pradžioje Jonavoje, vėliau Vilniuje, tapęs Aukščiausiosios Tarybos deputatu, Nepriklausomybės atkūrimo akto signataru. Ėjo labai svarbias pareigas: buvo AT Švietimo, mokslo ir kultūros komiteto pirmininkas (1990-1992), Lietuvos radijo ir televizijos valdybos pirmininkas (1991-1996), Lietuvos archyvų generalinis direktorius (1993-1997), Lietuvos tūkstantmečio minėjimo direktijos vadovas (1997-2010). Ir vėl keliauti, rašyti knygas teko daugiausia laisvalaikiu.

Bet tai būtų dar pusė bėdos. G. Ilgūno nelaimė buvo tai, kad iš lagerio jis išėjo ne nusiteikęs keršyti, o mylėti žmones – visus be išimties, gerbti juos, jis knygos rengėjui išsakė net tokią baisiai eretišką

daugeliui mintį: „Dar lageryje priėjau išvadą, kad nepriklausomybės Lietuvai su automatu neiškovosi. Iki tol galvojau, kad galima. Maniau nepaisant aukų reikia parodyti pasauliui, kad kovojam. Nepavargti. Ten šiaurėje supratau, kad reikia dvasinio pasipriešinimo. Jis neįveikiamas“ (86 p.). Žinoma, tai – tiesa, bet ar daug kas šiandien tą pripažįsta?

Todėl G. Ilgūnui buvo taip sunku dirbti valdiškose pareigose: jis stengėsi būti tolerantiškas, sąžiningas, tolerantiškas, o tuo laiku tai buvo visai nemadinga, net pavojinga. Jį nuolatos puolė ir vadinamoji „laisvoji spauda“, ir ultrapatriotai – šmeižė, keikė, kaltino nebūtais dalykais. Nes 1988 m. spalį paskelbti

gražūs Sąjūdžio šūkiai ir tikslai (už vienybę, prieš skaldymą; už pasitikėjimą, prieš įtarumą; už kūrimą, prieš griovimą ir pan.) labai greitai buvo užmiršti. Tikriausiai šios savųjų skriaudos jam buvo žymiai skaudesnės, sutrumpino gyvenimą labiau, nei svetimieji, čekistai. Neveltui jo sukaupų ligų sąrašas toks didžiulis (997, 498 p.). Su jomis kovodamas, prarasdamas dėl jų daug laiko jis keliavo, rašė knygas, dirbo įstaigose, kol pagaliau jos nugalėjo.

Aišku, žmogaus mirtis – natūralus procesas, kaip ir jo gimimas. Bet kyla vienas klausimas: išėjo tėvas Stanislovas, Kazimieras Vasiliauskas, Justinas Marcinkevičius ir kiti šviesuoliai, idealistai, o ar užaugo jiems pamaina? Ar šių dienų

sąlygos tam palankios, ar neužkerta kelio? Ar tie, kurie galėjo, turėjo juos pakeisti, dabar neatsidūrė už Lietuvos ribų – Vokietijoje, Anglijoje, JAV? Ar mūsų tauta dabar, kaip kadais XIX amžiuje, nelieka be asmenybių, be elito ir todėl jai gresia pražūtis? Labai norėtusi būti optimistu, bet...

O dabar apie pačią knygą. Ji labai gera: turininga, išsami, gerai nušviečianti visas herojaus gyvenimo puses, stipriai dokumentuota – joje gausu paties G. Ilgūno minčių, dokumentų, citatų. Ji stambi (525 p.), gausiai iliustruota, gražiai išleista – puikus paminklas žmogui, iš kurio gyvenimo turėtume pasimokyti, padaryti savo tėvynei nors mažą dalį to, ką padarė jisai. ■

Savo rankomis pasiimti viską, kas Likimo skirta

Prieš metus mirė Julius Veselka, ekonomistas, Lietuvos politinis veikėjas, buvęs ekonomikos ministras, nuo 1992 m. penkis kartus rinktas į Seimą. Spalvinga veikli asmenybė. J. Veselką prisimindami spausdiname ištrauką iš rengiamos spaudai knygos apie jo gyvenimą.

Adolfas Strakšys

Mums tokių nereikia

Šešiasdešimt antraisiais Julius baigia Siesikų vidurinę mokyklą. Sustoja visi ant mokyklos laiptų bendrai nuotraukai ir su brandos atestatais rankose išeina į gyvenimą, kiekvienas savo svajone nešinas.

Juliaus svajonė buvo nepaprasta – tapti lakūnu. Ir ne bet kokiu, o kariniu, kuriam paklūsta ne dvisparniai „kukurūzininkai“, o reaktiviniai orlaiviai, pirmoje eilėje

– greitaeigiai naikintuvai, triuškinantys priešą... Kas tas priešas, kurį turės jis triuškinti, jam visai nesvarbu – amžinas priešas, ir tiek.

Tačiau tiek mama, tiek mokytojai ir visi aplinkiniai lyg susitarę suniekina tą jo pasirinkimą – ne tau, girdi, Martynai, tas mėlynas dangus, nors jis ir viršum tavo Siesikų. – Kodėl? – klausia Julius. – Pirmiausia, neužmiršk, kieno tu vaikas...

– Bet aš komjaunuolis, o komjaunimui, sakė mums, visos aukštųjų mokyklų durys atviros – eikite ir mokykitės...

Žinoma, Julius nėra pamiršęs,

kad jo tėvas, kaip banditas, nuteistas už „Tėvynės išdavimą“, o tokių tėvų vaikai tik iš labai toli gali pasižiūrėti į savo svajonių lėktuvus.

Paskui sužino skaudžią naujieną – į karinę aviaciją priimamas tik „neokupuotų teritorijų“ jaunimas, ir visai nesvarbu, ar tu komjaunuolis, ar ne, gali būti ir partinis, bet tau tos durys uždarytos, nes tu, o jei ne tu, tai tavo tėvai gyveno vokiečių okupuoti...

Taigi, Juliau, mesk iš galvos pirmąjį savo norą – karo lakūnu tu niekuomet nebūsi, nebent tu, mirkteli, taigi kilusiu nuo žodžio *lakti*. Šitokiu *lakūnu*, girdi, tau jie leis ▶

► būti ir netrukdyt, ir visai nesvarbu, ar tu gimęs vokiečių okupuotoje teritorijoje, ar neokupuotoje, kas tavo tėvas ir kas tavo motina...

Šitaip buvo sudraskyta vaikystės svajonė – kariniais lėktuvais skraidyti viršum Afrikos.

Kodėl būtinai viršum Afrikos, o ne virš Amerikos ar Sibiro – Julius atsakyti negali, nes nežino. Gal todėl, kad Afrika tais laikais buvo baisiai paslaptingas kraštas. O gal todėl, kad Afrikoje veisiasi liūtai, o gal dėl visai kitokios priežasties, tačiau šitokia svajonė buvo.

Bet ne tau, Juliau, tas mėlynas dangus, nors, turi pripažinti, toji svajonė tau gyvenime labai daug padėjo – globaliai mąstant. Visų pirma todėl, kad turėjai perskaityti labai daug knygų apie drąsuolius karo lakūnus, o jose buvo rašoma labai daug puikių dalykų: sakysim, kad lakūnas visų pirma privalo turėti nepriekaištingą sveikatą – iš luošio joks lakūnas neišeis, ir tu darei viską, kad tik augtum sveikas ir stiprus. Sportas tapo tavo antru gyvenimu. Mokslo draugai, dar pusberniai, vaizduodami vyrus, bandydavo mokyklos tualete užtraukti dėmelį, o prieš šokių vakarus dėl drąsos išlenkti stiklinaitę vyno ar netgi degtinės – tu šitų malonumų griežčiausiai atsisakei: nelįskite, girdi, prie manęs nei su stikliuku, nei su cigariuku – snukį išmalsiu ir *sudrapakuosiu*, jei laiku neatstosite.

O koks tavo kumštis, žinojo visi – matė, su kokia energija tu lupi Siesikų lenkiukus...

O kumštis stiprėjo ne plunksnakotį ar pieštuką delne laikant – stiprėjo juodus ūkio darbus dirbant, iš pradžių namuose, o paskui, vasaromis, kolūkyje.

Jau šeštoje klasėje Julius arė, sėjo, šienavo pievas. Klasės vadovė nustebo, kai jis pasiprašė atleidiamas nuo pamokų vienai dienai – mama, girdi, gavo arklį, tad reikia suart arus...

Siesikų jūreivis

Taigi ne tau Juliau, mėlynas dangus.... Ne man, tai ne man, ir Julius nagų sau negrauzia, į kilpą galvos nekiša, nes žino – įkišęs neištrauksi, o jei taip jau nutiko, tai šitaip ir turėjo nutikti, ir gyvas į žemę dėl to nelįsi, kaip sakydavo mama, didžiai nelaimėi nutikus, o jie juk tada tik nelaimėmis ir gyveno – vos vieną spėja išleisti pro duris, jau lenda kita, jei ne pro duris, tai pro langą – kad greičiau patektų į vidų ir suėstų gyvenimą arba jį tik apjuodintų...

Be didelės širdplėšos jis mėlyną tėviškės dangų iškeičia į vandenynų ir jūrų platybes – nutaria būti jūreiviu. Ir kažkodėl ne kapitonu, nors jis ir vyriausias laive, bet šturmanu, kuris nubrėžia žemėlapyje laivo kursą, taigi nurodo kapitonui kurlink reikia plaukti... Ir nebandyk, kapitone, išsukti iš nubrėžto kurso!

Būsiu šturmanas. Būtinai šturmanas. Tai, beje, pagal jo charakterį...

Šturmanas iš Siesikų. O gal Siesikų šturmanas?

Jis kirs, svajoja, pasaulio jūras ir vandenynus, nurodinės plaukimo kryptis ir kelius visokiausiems pasaulio titanikams, kurie niekuomet neskęs, o priešingai – patys trauks ir skandins aukščiausius ledkalnius.

Sužino: šturmanus rengia Klaipėdos jūreivystės mokykla. Ne aukštoji, bet ką padarysi – pradės nuo specialiojo vidurinio mokslo, o paskui bus matyti. Priklausys tik nuo jo. Juk ir šturmano vietos iš sykio transatlantiniuose laivuose negaus – reiks imti tai, ką jūrų valdžia duos. Iš pradžių gal dirbs, dantis sukandęs, žvejybiniame laivyne, o paskui kaip nors įsitaisys į prekybinį ir su tuo laivynu išnaršys visą pasaulį.

Apie karinį laivyną kažkodėl nesvajuoja: kariauti vandenyje neturi jokio noro – gali juk nuskęsti...

Rinktis tokią specialybę, kad nuskęstum?

Brrr...

Susirenka reikiamus dokumentus ir važiuoja į Klaipėdą – į jūreivystės mokyklą. Parodo, kam reikia, visus savo popierius. Komisija patenkinta: atestato pažymiai geri, sveikata puiki, vyrukas durtinukas, tikras būsimasis jūrų vilkas.

Bet...

– O tavo tėvas kur? – klausia komisijos pirmininkas.

Išsamiai atsako, nes žino – meluoti negalima, nes vis tiek sužinos, o gal jau ir žino, jei klausia, bet, tiksliai atsakęs į klausimą, priduria:

– Vaikai, teko girdėti, už tėvus neatsako...

– Blogai girdėjai, – paaiškina jam. – Jei tavo tėvas buvo banditas, karinio tribunolo nuteistas tokiam terminui, tau su laivais po jūras ir vandenynus plaukioti valstybė neleis. Taškas. Viskas.

– O ką man daryt? – naiviai klausia Julius.

Julius Veselka – abiturientas.

– O tavo Siesikuose ežeras yra?
– Yra, – atsako Julius. – Ir visai nemažas.

– Tai ir plaukiok po jį. Sėkmės!
Grįžta Julius į savo Užulaukį kaip šunį kandęs.

Greičiausiai – kaip šunų sukan-džiotas.

Ir baisi mintis galvoje: „Aš niekam nereikalingas!“

Kur tokiam nereikalingam dėtis?

Grūdinosi kaip plienas

Lapkričio mėnesį Julius gauna šaukimą į kariuomenę.

Kaip ir Tėtis keturiasdešimt ke-tvirtųjų rugpjūtį.

Tik šiandien nėra karo – yra tai-kos frontas, kurį, sako, reikia ginti. Ir gina ją milijoninė kariuomenė, nuo Kaliningrado iki pat Vladivos-toko, o tai juk šeštadalis pasaulio...

Gauna šaukimą, ir širdyje rai-tosi kažkoks kirminėlis: Juliau, tu, pasirodo, dar kažkam tinki?

Bent rusų kariuomenei...

Ir eina į kariuomenę tų, kurie, mus išvadavę, užmiršo išeiti ir gal jau niekuomet neišeis...

Ir tas ėjimas į kariuomenę prasi-deda labai paprastai – be jokios ro-mantikos: ankstų gruodžio pirmo-sios rytą jis kartu su mama kulniuoja į fermą. Kartu su mama todėl, kad mama yra karvių melžėja, dirbanti tą darbą visas dešimtmetis.

Fermoje ne jis vienas toks – naujokas. Jau laukia dar keletas šitokių, šaukiamų į taikos frontą – mokyti ginti valstybę, jei ją kas imtų ir užpultų. Arba ji pati kokią nors pasaulio šalį užpuls?

Kodėl renkasi į fermą – it mėš-lavežiai ar skerdikai?

Dėl visai paprastos priežasties: kolūkis veža į Ukmergės skerdyklą persenusias karves, tai ir juos, ke-letą naujokų, kartu su tomis pus-dvasėmis karvėmis nuveš į karinį komisariatą...

Ukmergėje juos išrikiuoja ir susodina į mašiną, ir jie, jaunatviš-

kai šurmuliuodami, darda į Vilnių, į ten esantį naujokų surinkimo ir paskirstymo punktą.

Julijų suima piktjuokis: o gal ir man šokt iš mašinos ir per miškus patraukt atgal į Siesikus, kaip pa-darė tėvas aną keturiasdešimt ke-tvirtųjų rudenį?

Šmėkšteli ta mintis tarsi koks žaibas ir užgęsta – it vaško žvakė kapinėse.

O jau kitą dieną jis sėdi šiltame vagone ir važiuoja.

Važiuoja, ir nežino, kur važiuo-ja. Tai, pasirodo, yra karinė paslap-tis, kurią žino tikrai karininkas, kuris juos lydi... Tik žino – tikrai važiuoja ne į karą...

Atsiduria Zagorsko seržan-tų mokykloje. Juk yra ne iš kelmo spirtas – baigęs vidurinę mokyklą. Drausmė toje seržantynėje velniš-ka, tvarka – irgi, muštras nežmo-niškas – Julius jau pradeda neskirti dienos nuo nakties, nes patalpose dieną naktį dega lempos...

Tą fizinę ir dvasinę įtampą at-laiko ne visi – silpnesnieji krenta it lapai vidurvasarį, bet nukritę kur dėsis – vėl stojasi ant kojų. Seržan-tynė – ne *lazaretas*, gyvena pagal principą: nemoki – išmokysim, ne-nori – priversim.

Juliaus tasai muštras neįveikia – juk mėgsta sportą, yra ne mamos lepūnėlis, jau civiliniame gyvenime grūdinosi, anot Nikolajaus Os-trovskio, kaip plienas – juk ruošėsi stot į karo lakūnų mokyklą.

Dabar jis tokioje karinėje mo-kykloje, tik ne lakūnų ar jūreivių. Bet muštras kariškas. Ištisis devy-nis mėnesius. Diena dienon. Pas-kui – valstybiniai egzaminai. Po jų važiuoja į savo dalinius. Ko išmokė – mokyti naujokų.

Julius atsiduria vienoje pamas-kvės gyvenvietėje, pavadintoje labai patriotiškai – *Krasnij strojitel*. Taigi raudonųjų statybininkų gyvenvietė.

Gavo savo žinion trisdešimt uzbekų. Jie lietuviu jo nevadina – vadina čekų. Nes yra skaitę apie

čeką Julijų Fučiką.

– Gerai, būsiu čekas, – sako Ju-lius, – bet mokysiuos jūsų, uzbekų, kalbos...

Beje, lietuvius toje seržantų mokykloje gerbė. Juos laikė gerais kariškiais – drausmingi, ištvermin-gi, sugebą įveikti sunkumus.

Julius. Pamąstymas tylią valandą

Kiekvienas vyras, didelis jis ar mažas, dar vaikystėje turi susiformuoti savo gyvenimo siekius, tada jis nevalkataus pakiemiais ir nelauks iš gyvenimo išmaldos – iš gyvenimo jis turi savo rankomis pasiimti viską, kas jam Likimo skirta.

Ir kas neskirta, beje...

Formuoti savo pažiūras, kai tau į duris beldžiasi senatvė, yra nonsensas arba niekybė.

Šitaip gimdomi tik politiniai morcheliai, taigi politiniai perkrikštai arba politiniai mulkiai, kurie pavojingi valstybei.

Taigi aš dar vaikystėje susiformavau savo pažiūras ir savo siekius, kurie tilpo į formulę – arba viskas, arba nieko.

Aš niekada ir iš niekieno išmaldos neprašiau ir neprašau, nei fizinės, nei dvasinės, aš išėjau į gyvenimą su tvirtomis pažiūromis, ir tos pažiūros buvo mano, išgyventos, išmąstytos, o ne numestos kaip šuniui kaulas ar iš kieno nors nupirk-tos ar išprašytos.

Rinkti išmaldą yra gėda. Nebent, jei tavo gera sudegino žaibas.

Aš gyvenau, gyvenu ir, manau, gyvensiu, kol gyvensiu, savo galva, tačiau ta galva aš gelžbetonio sienų nebandysiu pramušti – tam yra man duotos dvi rankos ir, beje, dvi kojos...

Daugiau man nereikia – užtenka ir to, ką turiu...

Tai mano žodis būsimiems mano Tėvynės lietuviams. ■

Keletas minčių apie žurnalistę, sutiktą gyvenime

Živilė Guogytė

Kaunas

*Medžių garbanas šalnos nukando.
Gėlės gintaru laša ir laša.
Tik jurginai palangėje virpa,
Skaistų veidą į saulę atgrežę.*

*Neįstengia užpūsti jų vėjas,
Kad ir kaip jis nerimtų ir bartų.
Juk tai saulė, rytais patekėjus,
Žiedo liepsną pakursto kas kartą.*

Šis eilėraštis, prieš daug metų parašytas Kauno Salomėjos Nėries vidurinės mokyklos abiturientės Ramunės Lazauskaitės, buvo išspausdintas labai populiariame „Moksleivio“ žurnale.

Mudvi bendravome dalyvaudamos mokyklos literatūroje būrelio veikloje. Atsimenu, mokymo dalies vedėja davė mudviem pakvietimus į vieną iš plačiai reklamuojamų tautų draugystės vakarų. Nuėjome į tą renginį Prof sąjungų rūmuose. Po kelių dienų mokyklos koridoriuje sutinku Ramunę, ji vos neverkdamas rodo man laikraščio „Kauno tiesa“ straipsnelį apie tą renginį, sakydama: juk mes abi ten buvome ir viskas buvo ne taip, kaip rašoma, kaip gi laikraštis gali meluoti.

Tikrai nežinau, bet turbūt tai buvo vienas iš stimulų Ramunei tapti žurnaliste ir visada rašyti tiesą.

Ramunė buvo jautri, įdomi, daug kuo besidominti asmenybė, ir, mano nuomone, puiki žurnaliste, kurios straipsniai, interviu, publikacijos buvo plačiai skaitomos, aptarinėjamos. Ji prieš rašydama atidžiai tikrindavo faktus, rašė taip, kaip diktavo širdis, ir apie tai, kas ją jaudino. Po kiekvienu savo straipsniu galėjo ramia sąžine pasirašyti. Ra-

munė gvildeno opias visuomenines problemas, kalbino menininkus, surasdavo ir papasakodavo apie kuklius, vertus pagarbos žmones.

Ramunė spausdinosi daugelyje periodinių leidinių: „Kauno tiesoje“, „Tiesoje“, „Laikinojoje sostinėje“, „Lietuvos ryte“ ir kitur. Daug vietos užimtų išvardinti visas Ramunės publikacijas per 30 žurnalistinės veiklos metų. Visi žurnalistų darbai dūla laikraščių ir žurnalų komplektuose bibliotekų saugyklose, o straipsniai ir kita medžiaga, turinti išliekamąją vertę, kruopščiai registruojama „Laikraščių ir žurnalų straipsnių metraštyje“ („Spaudos metraščio“ dalis) arba jau po nepriklausomybės atstatymo sugrąžinto pavadinimo leidinyje „Bibliografijos žinios“.

Atėjo atgimimo metai, spauda pradėjo ieškoti naujo veido, pasirodydavo ir vėl dingdavo gausybė naujų spaudos leidinių. Pradėjo veikti kapitalizmo ekonominiai dėsniai – reikėjo prisitaikyti prie rinkos sąlygų, o atvirai jautriai Ramunės natūrai tai lengva nebuvo.

Paskutiniaisiais gyvenimo metais Ramunė dirbo tokiam sensacijų besivaikantiame laikraštyje „Europa“. Jos skaidrūs rašiniai buvo kaip atsvara kai kuriems rėksmingiems „demaskuojantiems“ straipsniam. O Ramunės rašiniuose šiame laikraštyje daug nostalgijos, minčių apie gyvenimo trapumą.

Dar taip daug galėjo nuveikti, bet širdis sustojo, palūžo. Mirtis atėjo netikėtai. Į kapus palydėjo gausus plunksnos darbuotojų būrys, prie karsto vainiką padėjo ir Seimo narys Česlovas Juršėnas. Laikraščiai išspausdino nekrologus: Ramunė Lazauskaitė (1943–1998).

Laikas skuba, atneša kasdien vis naujas žinias, darbus, laikraščių ir žurnalų skiltis užpildo jaunesni, greitesni, bet ne visada tobuli žurnalistai. Kas gi paminės žurnalistę, kuriai būtų sukakę 70 metų, kurios rašinių jau penkiolika metų nėra spaudos puslapiuose... Tačiau turiu viltį, kad yra teisingi kažkada mano

skaityti žodžiai: žmonės gyvi tol, kol gyvi kitų atminty.

Žaidimas su cigarete – nusikaltimas sveikatai

Jonas Vainauskas

Kėdainiai

Kažkada, jau senokai, gal prieš 30 ar daugiau metų, pradėjau domėtis įvairiais straipsniais apie rūkymą ir jo žalą žmogaus organizmui. Tada ir pats paimdavau cigarete. Susikauptė labai daug minčių, o užrašų knygelėse – duomenų ir skaičių. Atsiliepdamas į „Gairių“ žurnale (Nr.6) išspausdintą Petro Eidukevičiaus rašinį „Mokestis rūkymo kvailybei?“, kuris siūlo apie tai padiskutuoti, parinkau kai kuriuos, mano manymu, įdomius faktus. Manau, tai būtų labai aktualu ir reikalinga. Tuo labiau, kad rūkymas, kaip ypač žalingas, labai plinta

Tabako tėvyne laikoma Amerika. Amerikos indėnai pirmieji pasaulyje pradėjo rinkti šio augalo lapus. Į Europą tabakas, sakoma, atkeliavo štai taip: prancūzų diplomatas Ž. Niko, 1560 metais įsigijęs tabako sėklų, sugebėjo jas persiųsti į Paryžių, kur tabakas ir buvo pradėtas auginti. Ž. Niko garbei naujasis augalas ir buvo pavadintas nikucianu. Nors Amerika ir laikoma tabako tėvyne, tačiau JAV vis labiau apribojami rūkymo „malonumai“, o pats rūkymas darosi nepopuliarus. Daugelyje JAV valstijų, taip pat ir amerikiečių kariuomenėje pradėta griežta kova su rūkymu.

Pasaulinė sveikatos apsaugos organizacija pateikia tokius duomenis: išsivysčiusiose šalyse beveik pusė vyrų rūko. JAV, Anglijo-

je ir Japonijoje vienas gyventojas per metus surūko vidutiniškai po trisdešimt tūkstančių ir daugiau cigarečių. Ta pati statistika nurodo, kad kasmet nuo rūkymo miršta 350 rūkančių amerikiečių ir 50 tūkstančių anglų.

Su viena rūkančia moterimi kartą paskaičiavome, kad ji per metus rūkalams išleidžia tūkstantį litų, o dabar brangstant rūkalams ir žymiai daugiau. Taigi suma nemaža. O kur dar skaudūs sveikatos nuostoliai? Jų litais neįvertinsi. Tad ar verta rūkyti? Gaila, kad apie tai dažniausiai nesusimąstoma.

Ką galima pasakyti, jei net vykstant kai kurias kovos priemones, kaip „nerūkanti klasė“ ir panašiai, Lietuvoje beveik pusė moksleivių rūko, o nuo 2000 m. šis rodiklis net išaugo: berniukų 12 procentų, mergaičių – 19 procentų. Mamoms, kurios rūko, vaikai gimsta su įvairiomis ligomis. Lietuvoje kasdien rūko 60 proc. vyrų ir vaikų ir daugiau nei 30 proc. moterų ir merginų. Daugelis pasaulio medikų yra tos nuomonės, kad reikalingas veiksmingas pavyzdžio efektas mokyklose, darbe, namuose. Paaugliai jaunuoliai ir merginos labai greitai įsisavina tėvų, mokytojų, pažįstamų elgesio detales. Tad klausimas rūkyti ar ne, labai smarkiai priklauso nuo suaugusiųjų, ypač tėvų.

Daugelis paauglių visiškai nereaguoja į medikų aiškinimus, kad rūkymas alina širdį, apsunkina virškinimo traktą, neigiamai veikia kraujagysles bei kvėpavimo takus, silpnina regėjimą, uoslę, judesių koordinaciją. Nemažos reikšmės tabako gaminių vartojime turi nelegali tabako rinka. Tabako gaminiai per kelis pastaruosius metus žymiai pabrango, tuo pačiu išaugo ir nelegali tabako rinka. Dabar teisėsaugos institucijos sulauko tik apie 10 proc. į Lietuvą nelegaliai įvežamų tabako gaminių. Visos tos cigaretės, apie du šimtai milijardų vienetų, realizuojamos Lietuvoje (daugiau kaip 600 milijonų litų). Patirtas už nelegaliai įvežtas

cigaretes žalos dydis 2009 m. galėjo būti daugiau nei 100 milijonų litų nesumokėtų mokesčių. Ir taip metai iš metų Lietuva praranda milijonus. Muitinės departamentu duomenimis, per pastaruosius dvejus metus kontrabandos mastai padidėjo net 40 procentų. Apie tai verta rimtai susimąstyti.

Tad ką daryti, kad rūkančiųjų vis dėlto mažėtų? Šiam tikslui pasaulyje yra daug daroma. Visų pirma, daugelyje pasaulio valstybių, tarp jų ir Lietuvoje, panaikinta tabako reklama, draudžiama rūkyti kai kuriose darbo ir viešose vietose. Skaičiau, kad Japonijoje Osaikos chemijos gamykloje nerūkantiems darbininkams net mokamas papildomas atlyginimas. Antitabako kampanija vis didesnę masą įgauna ir Didžiojoje Britanijoje, Vokietijoje, Švedijoje. Dėl to rūkoriai šiose šalyse labai sumažėjo.

Europos Sąjungoje nuo rūkymo per metus miršta apie 700 tūkst. žmonių. Ligšiolinės kovos su rūkymu priemonės davė rezultatų: rūkančiųjų ES sumažėjo nuo beveik 40 proc. (15 valstybių narių ES) 2002 m. iki 28 proc. (27 valstybių narių ES) 2012 m.

Norint veiksmingiau kovoti su rūkymu, reikia visiškai uždrausti rūkyti darbo, viešose ir poilsio vietose, įvairiuose žmonių susibūrimuose. Tai turi būti griežtai įteisinta įstatymų.

Labai gerai, kas Lietuvoje planuojama įvesti nerūkymo zonas aikštėse ir skveruose. Reikėtų, kad miestų vadovybės rimčiau atsižvelgtų į visuomenės reikalavimus, ypač daugiabučių kvartaluose. Šiandien daugelyje daugiabučių laiptinėse vis dar rūkoma, o į gyventojų skundus niekas nereaguoja, jau nekalbant apie tai, kad iš balkonų ar atidarytų langų skrenda žemėn nuorūkos. Rūkoriai kaimynai metai iš metų priversti kvėpuoti apnuodytu oru. Dažną vasaros naktį net negali atidaryti savo buto lango. Manau, kad tokie rūkoriai yra tikri nusikaltėliai.

Ar tikrai gerus specialistus rengiame?

Nikodemus Vaškys

Šilalė

Praėjusiame „Gairių“ numeryje skaičiau apie aukštojo mokslo siekiančių jaunuolių bėdas – daugiausia kalbėta apie finansavimo reikalus. Mokslas Lietuvoje tikrai nepigus, turint omenyje mūsų pragyvenimo lygį. Kad ir kaip būtų, daug jaunimo, daugelio tėvams susiveržus diržus, veržiasi studijuoti. Be abejo, tai pagirtinas dalykas, nes tik išsilavinęs žmogus šiais laikais gali rasti vietą visuomenėje. Matyt jaunimas ir tikisi išsimokslinęs lengviau rasti darbą. Nors gyvenimo tikrovė yra karti. Daug jaunuolių, baigusiu studijas, negali rasti darbo pagal pasirinktą profesiją. Bėda, kad tas pasirinkimas nulemiamas ar profesijos prestižo, ar tiesiog mados. Kai nėra tinkamo socialinio užsakymo, studijų programos pasirenkamos chaotiškai. Ar ne todėl atsirado tiek daug vadinamųjų vadybininkų, bet trūksta, sakykim, inžinierių?

Kita medalio pusė – studijų kokybė. Dabar svarbiausia gauti diplomą, netgi, girdėti, jį galima nusipirkti. Nežinau, kiek ta kokybė suinteresuotos aukštosios mokyklos, kai rūpi studento krepšelis.

Štai dabar pasigirdo ministro kalbos, kad reikia kai kuriuos universitetus uždaryti – labai jau prastus specialistus rengia. Tų universitetų vadovai labai užsigavo ir pasijuto įžeisti, gal kai kurie ir teisėtai. Bet ar ne tiesa, kad yra aukštųjų mokyklų, į kurias įstoja kolegijų lygio jaunuoliai? Abejočiau ir mokytojų rengimo kokybe, kai studijuoti ateina prastai besimokęs jaunimas. O kai tokie taps mokytojai, ar daug naudos bus iš jų?

Neformalūs paburblenimai

Jonas Laurinavičius

Per kitų galvas

Aiškiausiai matom rėksnius.
Jie braunas į priekį ir klykia.
O juk yra ir protingų pas mus.
Jie ten gale, jie mąsto tykiai.

Keistas kraštas

Iš kur tiek Sodomų?
Iš kur tiek Gomorų?
Jau nebestebina mus,
Kad jų apstu.
Gal mūs Lietuva panoro
Tapt pedofilų
Ir gėjų kraštu?!

?!

Aš niekšui
Per snukį trenčiau!

Kad Lietuvai
Būtų geriau...

Čia...

Vagys, melagiai
Kvailiai, idiotai?..

Kokia Lietuva,
Tokie ir jos
Patriotai...

Neribota galimybė

Kitaip internetą
Įvertint nemoku:
Tai masinė tribūna
Apspjaudyti žmogų.

Operatyvumas

Kad ir stengtumeis tu kažin kiek
Konkurencijoj beribėje, –

Bet bobų radijas vis tiek
Aplenkis valstybinį...

Atvirai pasakius

Vai, būta klystkelių
Ir mano, tavo...
Ne viską prisiminti gera.
Bet kiek gi ir šventųjų
Atgailavo,
Kad vis dėlto kažką
Ne taip padarė?

Kelių ereliui

Jeigu greitai
Lėksi tu,
Tai aš garantuoju –
Greit čia atlėks
Ir greitoji...

Pastebima tiesa

Įtaiga – stebuklas!
Tai kiekvienas mato...
Tačiau įteigti ligą
Lengviau negu sveikatą.

Masinė emigracija

Emigruoja jaunimas.
Bet gal dar sugrįš čia kas?!
Nebegrįš tik senimas
Emigravęs į kapines...

Atvirkštinė pasekmė

Badauji, kad sulieknėtum?!
O gal geriau
Kimški, kiek nori, tetule?..
Nes kuo daugiau dietų,
Tuo daugiau storulių...

Prie paveikslo

Kaip gražiai
Nutapyta šičia:
Tetrūksta žingsnelio
Iki kičo!